

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA
İPTAL DAVASI**

Seran KARATARI KÖSTÜ

Danışman
Prof. Dr. Meltem KUTLU GÜRSEL

2010

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKU PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA
İPTAL DAVASI**

Seran KARATARI KÖSTÜ

Danışman
Prof. Dr. Meltem KUTLU GÜRSEL

2010

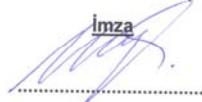
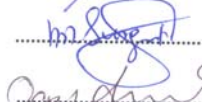
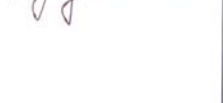
Yemin Metni

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Avrupa Birliği Hukukunda İptal Davası” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

22./07./2010.

SERAN KARATARI KÖSTÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

Üniversite	: Dokuz Eylül Üniversitesi	2005800357
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü	
Adı ve Soyadı	: Seran KARATARI KÖSTÜ	
Tez Başlığı	: Avrupa Birliği Hukukunda İptal Davası	
Savunma Tarihi	: 21.09.2010	
Danışmanı	: Prof.Dr.Meltem KUTLU GÜRSEL	
JÜRİ ÜYELERİ		
Ünvanı, Adı, Soyadı	Üniversitesi	İmza
Prof.Dr.Meltem KUTLU GÜRSEL	-DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Meral ÖZKAN	-DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Doç.Dr.Oğuz ŞİMŞEK	-DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Oybirliği ☒		
Oy Çokluğu ☐		
Seran KARATARI KÖSTÜ tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "Avrupa Birliği Hukukunda İptal Davası" başlıklı Tezi ☒ / Projesi ☐ kabul edilmiştir.		
Prof.Dr. Utku UTKULU Enstitü Müdürü		

ÖZET

**Yüksek Lisans Tezi
(Avrupa Birliği Hukukunda İptal Davası)
(Seran Karatari Köstü)**

**Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Hukuku Anabilim Dalı
Avrupa Birliği Hukuku Programı**

Avrupa Birliği kendisine Antlaşmalarla verilen büyük çapta yetkilere sahiptir ve iptal davası bu yetkilerin doğru ve yasal olarak kullanılmasını sağlamak suretiyle Avrupa Birliği Hukukunun gelişiminde çok büyük önem taşımaktadır. Adalet Divanı, Genel Mahkeme ve Kamu Hizmetleri Mahkemesi şeklinde üçlü bir yargılamadan oluşan Avrupa Birliği Adalet Divanı; ayrıcalıklı, yarı-ayrıcalıklı ve ayrıcalıklı olmayan davacılar tarafından tasarrufun ilanı, davacıya bildirimini yahut bunların olmaması halinde öğrenme tarihinden itibaren iki aylık süre içerisinde, yetkisizlik, esaslı şekil hatası, Antlaşmanın veya onun yürütülmesinde uygulanan Birlik normunun ihlali ya da yetkinin kötüye kullanılması sebeplerine dayanılarak açılan iptal davalarında, Birliğin belli tasarruflarının hukuka uygunluğunu inceleme yetkisine sahiptir.

İptalin etkisi tasarrufun en başından itibaren geçersiz olmasıdır ve bu sadece davanın taraflarını değil herkesi bağlamaktadır. İptal davasında tasarrufun yalnızca tamamının değil bazı kısımlarının da iptali mümkündür. Tasarrufunun iptaline hükmedilen kurum, organ, kuruluş veya diğer birimler ise Mahkeme kararını uygulanması için gerekli önlemleri almak zorundadır.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği Hukuku, İptal Davası, Avrupa Birliğinde Hukuka Uygunluk Denetimi,

ABSTRACT

Master Thesis

(The Annulment Action in European Union Law)

(Seran Karatarı Köstü)

**Dokuz Eylül University
Institute of Social Sciences
Department of Public Law
European Union Law Program**

The European Union has considerable powers granted by treaties and the annulment action has a major influence on the development of the EU Law by ensuring a proper and legal exercise of these powers. The Court of Justice of the European Union which comprises three jurisdictions, those of the Court of Justice, General Court and Civil Service Tribunal, has the power to review the legality of certain acts of Union when an annulment action is lodged by the privileged, semi-privileged or non-privileged applicants, on grounds of lack of competence, infringement of an essential procedural requirement, infringement of the Treaties or of any rule of law relating to its application, or misuse of powers within two months of the publication of the measure, or of its notification to the plaintiff, or, in the absence thereof, of the day on which it came to the knowledge of the latter.

The effect of an annulment is that an act is void from its very beginning (*ex tunc*) and it can be relied upon by everybody, not only the parties to the proceedings (*erga omnes*). It is possible to quash not only the entire act but also its provisions. The institutions, bodies, offices or agencies of the Union whose act has been declared void, should take the necessary measures to comply with the judgement of the Court.

Key Words: European Union Law, annulment action, Judicial Review in the European Union

İÇİNDEKİLER

AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA İPTAL DAVASI

YEMİN METNİ	ii
TEZ ONAY SAYFASI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA İPTAL DAVASININ TANIMI, NİTELİĞİ, GÖREVLİ MAHKEMELER VE YARGI YETKİLERİ YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

I. AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA İPTAL DAVASININ TANIMI VE NİTELİĞİ	3
A. İptal Davasının Tanımı	3
B. İptal Davasının Niteliği	4
II. AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA İPTAL DAVASINDA GÖREVLİ MAHKEMELER	5
A. Avrupa Birliği Adalet Divanı	5
1. Adalet Divanı	7
a. Genel Olarak	7
b. Niteliği	8
c. Oluşumu	8
d. İşleyişi	9
2. Genel Mahkeme	10
a. Genel olarak	10

b. Niteliği	11
c. Oluşumu	12
d. İşleyişi	12
3. İhtisas Mahkemeleri ve Kamu Hizmetleri Mahkemesi.....	13
a. Genel Olarak.....	13
b. Niteliği	14
c. Oluşumu	14
d. İşleyişi	14
III. İPTAL DAVASINDA YARGI YETKİSİ	15
A. İptal Davasında Yargı Yetkisinin Kaynakları	15
B. İptal Davasında Yargı Yetkisinin Niteliği.....	15
C. İptal Davasında Yargı Yetkisinin Sınırları.....	16
D. Görevli Mahkemelerin İptal Davasında Yargı Yetkisi.....	17
1. Adalet Divanı'nın İptal Davasında Yargı Yetkisi	17
2. Genel Mahkeme'nin İptal Davasında Yargı Yetkisi	19
3. Kamu Hizmetleri Mahkemesi'nin İptal Davasında Yargı Yetkisi.....	20
E. Avrupa Birliği Adalet Divanının Yargı Yetkisi İçinde Görülmekte Olan Başlıca Diğer Davalar.....	21
1. İhlal Davası.....	21
2. Hareketsizlik Dâvası.....	21
3. Tazminat Davaları	22
a. Toplulukların Sözleşme Dışı Sorumluluklarından Doğan Tazminat Davası	22
b. Sözleşmeye Tabi Sorumluluk Davası.....	22
4. Personel Dâvası	23
5. Ön Karar Usulü (Yorum Davası)	23
F. İptal Davasında Yargı Yetkisine İlişkin Sorunlar	24

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA İPTAL DAVASININ ÖN KOŞULLAR VE ESAS YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

I. İPTAL DAVASININ ÖNKOŞULLARI	26
A. İptal Davasına Konu Olabilecek Hukuki Tasarruflar	26
B. Davacıya İlişkin Koşullar	31
1. Dava Açabilme Yeteneği.....	32
a. Ayrıcalıklı Davacılar	32
b. Yarı Ayrıcalıklı Davacılar	33
c. Ayrıcalıklı Olmayan Davacılar (Özel Kişiler)	34
(1) Ayrıcalıklı Olmayan Davacıların Kendilerine Yöneltilen Tasarruflara Karşı Dava Açma Hakkı	34
(2) Ayrıcalıklı Olmayan Davacıların Kendilerini Şahsen İlgilendiren Tasarruflara Karşı Dava Açma Hakkı	35
(3) Ayrıcalıklı Olmayan Davacıların Kendilerini Doğrudan İlgilendiren ve Uygulama Önlemlerini Gerektirmeyen Tüzük Görünümündeki Kararlara Karşı Dava Açma Hakkı.....	36
2. Doğrudan ve Bireysel İlgisi	36
a. Doğrudan İlgisi	37
b. Bireysel İlgisi	39
C. Davalıya İlişkin Koşullar	43
D. Süreye İlişkin Koşullar	44
1. İptal Davasında Süre	44
2. Hukuka Aykırılık Defi	46
E. Şekle İlişkin Koşullar	47
II. İPTAL NEDENLERİ	48

A.Yetkisizlik	49
B.Esaslı Şekil Hatası	51
C.Antlaşmanın veya Onun Yürütülmesinde Uygulanan Birlik Normunun İhlali	55
D. Yetkinin Kötüye Kullanılması.....	57
III. İPTAL DAVALARINDA UYGULANAN PROSEDÜR	59
A.Yazılı Prosedür	59
B. Sözlü Prosedür	60
C.Karar ve Kesin Hüküm	60
D. Yargılama Giderleri.....	61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İPTAL DAVASININ SONUÇLARI VE İPTAL DAVASINDA BAŞVURULABİLECEK KANUN YOLLARI

I. İPTAL DAVASININ SONUÇLARI.....	63
A. İptal Davasının Reddine İlişkin Sonuçlar.....	63
B. İptal Davasının Kabulüne İlişkin Sonuçlar.....	64
1. İptal Kararı	64
2. İptal Kararlarının Sonuçları.....	65
a. İptal Kararlarının Doğrudan Sonuçları	65
b. İptal Kararlarının Dolaylı Sonuçları	65
(1) İptal Kararının, Tasarrufun İptal Edilmeyen, Hukuka Uygun Olan Kısmına Etkisi.....	66
(2) İptal Kararının İptal Edilen Tasarruflara Dayanılarak Çıkarılmış Olan Diğer Tasarruflara Olan Etkisi	66
(3) İptal Kararının İptal Edilen Tasarrufların İcrası İçin Üye Devletlerce Alınan Önlemlere Olan Etkisi.....	8

3. İptal Kararlarının Yerine Getirilmesi	68
a. İptal Kararlarının Uygulanmasında	
Yetkili Makamlar	68
b. İptal Kararlarının Uygulanması	69
c. İptal Kararının Uygulanmaması Halinde	
İşletilebilecek Hukuki Yollar.....	71
II. İPTAL DAVASINDA KANUN YOLLARI.....	72
A. Olağan Kanun Yolları	72
1. Adalet Divanı Kararlarına Karşı Olağan Kanun Yolları	72
2. Genel Mahkeme Kararlarına Karşı Olağan Kanun Yolları	72
3. Kamu Hizmetleri Mahkemesi Kararlarına Karşı Olağan	
Kanun Yolları	72
B. Olağanüstü Kanun Yolları	73
1. Üçüncü Kişinin İtirazı	73
2. Yargılamanın Yenilenmesi	74
3. Kararın Yorumu.....	75
SONUÇ	77
KAYNAKLAR	83

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği
AKÇT	: Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu
AT	: Avrupa Topluluğu
ATA	: Avrupa Topluluğu Antlaşması
ATAD	: Avrupa Topluluğu Adalet Divanı
s.	: Sayfa No
ss.	: Sayfalar No

GİRİŞ

İptal davası, Avrupa Birliğinde idare işlevini üstlenmiş olan Birlik Kurumlarınca gerçekleştirilerek Birlik hukukuna dahil olan ve bu anlamda Birliğe yön vererek Üye Devletlerin hukuk sistemlerinde uygulama alanı bulan tasarrufların hukuka uygunluğunun denetlenmesi için öngörülen en etkin yargısal denetim yoludur.

Birlik olmanın gereği olarak tek ruhla aynı amaca hizmet ederken hukukun üstünlüğünü korumayı ve hukuka saygıyı temel prensipler olarak bünyesine dahil etmiş olan Avrupa Birliğinde, kabul edilen tasarrufların müktesebatın bir parçası haline geldiği, sözü edilen müktesebatın ise Üye Devletlerin yasaları karşısında doğrudan etkiye ve önceliğe sahip olduğu, diğer bir deyişle Birlik normunun ulusal mahkemeler önünde hak sahiplerince doğrudan ileri sürülebildiği ve işbu normun ulusal hukuk hükümlerinden üstün tutulduğu göz önüne alındığında, anılan tasarrufların hukuki denetiminin sağlanması son derece önem taşımaktadır.

Zira, sürekli ve hızla değişmekte ve gelişmekte olan bir yasal zemin üzerinde yükselmekte olan Avrupa Birliğinin dinamik yapısının, Birlik tabanındaki meşruiyeti ve sağlamlığı; insan hakları, demokrasi, eşitlik ve hukuk devleti ilkeleri gibi evrensel değerleri özümseyerek ortak bir kaderi paylaşma arzusundaki Avrupa halkının hukuka olan güvenine ve yargısal denetim mekanizmasının iyi işlemesine bağlıdır.

Bir hukuki denetim yolunun iyi işlemesi ise her şeyden önce bu davayı açabilecek hak sahiplerince haklarının iyice tanınmasını, hangi koşullar altında ve ne şekilde bu hakların savunulacağını bilinmesini ve davanın sonuçlanması halinde leh yahut aleyhlerinde ne gibi hukuki sonuçlar doğuracağını öngörülmesini gerektirmektedir.

Bu kapsamda Avrupa Birliği Hukukunda iptal davasının incelenmesi suretiyle Avrupa Birliği'ne katılımında tam üyeliğe aday ülke statüsüne sahip olan Türkiye'nin bu süreç ilerlerken Avrupa Birliği ile gelişmekte olan ilişkileri ve Birlik müktesebatına uyum yolunda yapılan çalışmalara katkıda bulunma gayreti, öte yandan ise Avrupa Birliği'ne Üye Devletlerde yaşamakta olan vatandaşlarımıza iptal davasından yararlanarak haklarını korumaları bakımından ışık tutmak çalışmamızın amacına hizmet etmektedir.

İşbu çalışmada, iptal davası, yasal dayanakları ve Lizbon antlaşmasının yürürlüğe girmesi sonucu bu davaya ilişkin olarak Kurucu Antlaşmalarda yapılan değişiklikler çerçevesinde değerlendirilecek; Avrupa Birliği yargı organlarının süregelen içtihatları ışığında, önkoşulları, esas ve sonuçları bakımından üç ana başlık altında incelenecektir.

Bu güne kadarki tüm Avrupa Birliği Antlaşmalarını feshederek onların yerine geçmesi amaçlanan Avrupa Birliği Anayasasının, Fransa ve Hollanda'nın milli egemenlik kaygıları vb. sebeplerle vetosu nedeniyle kabul edilmemesi üzerine, Anayasa taslağında yer alan hükümlerde bazı değişiklikler yapılarak hazırlanan, diğer AB Antlaşmalarını kaldırmamakla beraber onları değiştiren hükümler içermekte olup AB'ye tüzel kişilik kazandıran, bu niteliği itibarıyla Reform Antlaşması olarak da adlandırılan Lizbon Antlaşması 13 Aralık 2007 tarihinde imzalanarak 1 Aralık 2009 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmiştir. Bu itibarla, tezimizde Lizbon Antlaşmasıyla getirilen değişikliklerden sonra Topluluk terimi Birlik olarak; Avrupa Topluluğu Antlaşması, Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşma olarak; Avrupa Topluluğu Adalet Divanı, Avrupa Birliği Adalet Divanı olarak; Avrupa Topluluğu İlk Derece Mahkemesi ve Uzmanlaşmış Yargı Daireleri ise; Genel Mahkeme ve Uzman Mahkeme olarak anılacaktır.

Çalışmamızın davanın ön koşullarına ilişkin ilk bölümünde iptal davasının tanımına ve iptali istenilebilecek tasarruf çeşitlerine yer verilerek davanın kimler tarafından ne şekilde, ne kadar sürede, nerelere açılabileceği hususlarına değinilecektir.

Esasa ilişkin bölümünün incelenmesi aşamasında söz konusu davanın hangi sebeplere dayanılarak açılabileceği irdelenecek, esasen tezimizin ana konusunu teşkil etmemekle beraber ilgisi nedeniyle, iptal davasına ilişkin prosedüre de ana hatlarıyla değinilecektir.

Çalışmamızın son bölümünde ise davanın reddi ya da kabulü halinde verilen kararların niteliği, iptal kararları, iptal kararlarının yetkili makamlarca yerine getirilmesi veya yerine getirilmemesi halinde başvurulabilecek hukuki yollara ve nihayetinde iptal davaları neticesinde verilen kararlara için öngörülen kanun yollarına davanın sonuçları başlığı altında yer verilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA İPTAL DAVASININ TANIMI, NİTELİĞİ, GÖREVLİ MAHKEMELER VE YARGI YETKİLERİ YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

I. AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA İPTAL DAVASININ TANIMI VE NİTELİĞİ

A. İptal Davasının Tanımı

Avrupa Birliği'nin resmi bir anayasası olmamasına karşın Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşma, Birliğin tüm kurumlarına özel yetki ve görevler vermekte ve kurumların da Antlaşma ile kendilerine tanınan yetkiler ve pek tabii ki Birlik hukukunun genel ilkeleriyle sınırlı olarak faaliyet göstermeleri ve bir anlamda Birlik içindeki yetki dağılımına da saygı göstermeleri¹ gerekmektedir. Bunun ihlali halinde Birlik hukukuna tabi olanları bu kurumların hukuka aykırı işlemlerinden korumak adına da Birlik Mahkemelerine kurumların hukuki tasarruflarının hukuka uygunluğunun yargısal denetimini sağlama yetkisi verilmiştir. Böylece, Topluluk Kurumlarının birbirlerinin yetki alanına tecavüz edip etmediklerinin denetlenmesi de sağlanmaktadır².

Birlik kurumlarının hukuki tasarruflarının denetimi Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 263 (ATA eski 230.madde), 267 (ATA eski 234.madde) ve 277. (ATA eski 241.madde) maddelerinde öngörülmektedir. Antlaşmanın 263.maddesi ile iptal davası, 267.maddesi ile ön karar yolu, 277.maddesi ile de görülmekte olan dava esnasında uyuşmazlıkla ilgili bir genel tasarrufun³ hukuka aykırılık def'i yoluyla denetimi düzenlenmekte olup bunlar arasındaki en etkili yol ise aynı zamanda tezimizin de konusunu teşkil etmekte olan iptal davasıdır.

¹ P.S.R.F Mathijsen, *A Guide to Union Law*, Sweet&Maxwell, London, 1999, s.131.

² Tuğrul Arat, *Avrupa Toplulukları Adalet Divanı*, Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi Araştırma Dizisi Yayın No:3, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1989, s.58.

³ Avrupa Topluluğu Antlaşmasınının 241.maddesinde bu imkan sadece tüzükler için tanınmaktaydı.

Kısaca tanımlamak gerekirse iptal davası, Avrupa Birliği organları aleyhine, bu organların tasarruflarının iptali istemiyle açılan bir davadır⁴.

Aşağıda ayrıntılarıyla açıklanacak olan iptal davasında Üye Devletlerin hemen hemen hepsinin yasal sistemlerinden bir etki görölmekte ise de esas anlamda Fransız idare hukukunun model alındığı görölmektedir⁵.

B. İptal Davasının Niteliği

İptal davası, Azrak⁶ tarafından Avrupa Birliğinin idare işlevini üstlenmiş olan organlarının yaptıkları idari tasarruflara karşı Adalet Divanında açılabilecek bir idari dava olarak nitelendirilmektedir.

Tekinalp⁷ tarafından anılan davanın konusuna, taraflarına ve Avrupa Birliği Adalet Divanının yetkisine göre bir ayrıma gidildiği görölmektedir. Bu sınıflandırmaya göre, iptal davası; konusu bakımından, Birlik kurumlarının hukuka uygun hareket etmemelerinden bahisle onların düzenleyici tasarruflarına yönelen dava türleri arasında yer almaktadır. Tarafları bakımından, Topluluğun anayasası kabul edilen Topluluk Antlaşmalarının ihlali halinde organlara karşı açılması yahut organlarla organlar arasında açılması itibarıyla kimi zaman anayasal dava türleri arasında, gerçek ve tüzel kişilerce bir Birlik kurumuna karşı açılması itibarıyla kimi zaman idari dava türleri arasında görölmektedir. Öte yandan, Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın bu davaya ilişkin yetkisinin davanın taraflarının iradesinden değil, Kurucu Antlaşmalar ve diğer Avrupa Birliği mevzuatından doğması bakımından Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın mecburi yetkisine giren dava türleri arasında yer aldığı addedilmektedir.

⁴ Arat, s.41.

⁵ Margot Harspool ve Diğerleri, **European Union Law**, Butterworths, London,Edinburgh,Dublin, 1998, s.203.

⁶ Azrak, Ali Ülkü, **Avrupa Topluluklarında İdari Yargının Genel Esasları**, İstanbul Üniversitesi Yayın No:3072, Siyasal Bilimler Fakültesi Yayın No:8, Gür-Ay Matbaası, İstanbul, 1982, s.101.

⁷ Tekinalp, Ünal ve Gülören Tekinalp, **Avrupa Birliği Hukuku**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2000, s.238.

Sungurtekin Özkan⁸ tarafından yargılamanın çekişmeli olup olmamasına göre yapılan ayırmda ise; iptal davaları, çekişmeye dayalı yargılamaya tabi olup doğrudan davalar sınıfında yer aldığı görülmektedir.

II. AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA İPTAL DAVASINDA GÖREVLİ MAHKEMELER

Avrupa Birliği hukukunda ,iptal davasında görevli tek bir mahkeme olmayıp, Avrupa Birliği Adalet Divanı çatısı altındaki tüm Mahkemeler bu davaya bakmakla görevli kılınmıştır. Hangi mahkemenin hangi iptal davasında yetkili ve görevli olduğu hususunun ise, çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde ayrıntılarıyla açıklanacağı üzere, Antlaşmalarla verilen yetkiler çerçevesinde davanın konularına yahut davacılarına göre belirlendiği görülmektedir.

A. Avrupa Birliği Adalet Divanı

Avrupa Birliği'nin iptal davasında görevli kurumu olan Avrupa Birliği Adalet Divanı, Adalet Divanı, Genel Mahkeme ve İhtisas Mahkemelerinden meydana gelmekte ve üç dereceli bir yapılanma arz etmektedir.

Birlik hukukunun birlik ve bütünlüğünün bekçisi olan ve Birlik güçleri arasında kontrol ve dengenin sağlanması bakımından çok önemli bir rolü üstlenen Adalet Divanının⁹, Avrupa Birliği'nin ilk ve tek yargı organı olması nedeniyle gün be gün artan iş yükü karşısında yapılan antlaşmalar ve alınan kararlar neticesinde Adalet Divanına yardımcı olacak ve onun yetkilerinin bir kısmını üstlenecek olan yeni Mahkemelerin kurulduğu ve bu itibarla Birlik yargı sisteminin üç dereceli bir yapıya kavuştuğu görülmektedir.

Kuruluştaki isimleriyle İlk Derece Mahkemesi ve Uzmanlaşmış Yargı Daireleri olarak bilinen bu Mahkemeler, Birlik tarafından kabul edilerek yürürlüğe

⁸ Meral Sungurtekin Özkan, **Avrupa Birliği/Avrupa Topluluğu Usul Hukukuna Giriş**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009, s.28.

⁹ Clarence J. Mann, **The Function of Judicial Decision in European Economic Integration**, Martinus Nuhoff-The Hague, Netherlands, 1972, s.71.

giren son Antlaşma olan Lizbon Antlaşması sonrası Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşmanın¹⁰ altıncı kısmında Genel Mahkeme ve İhtisas Mahkemeleri olarak yeniden adlandırılarak Adalet Divanı ile birlikte Birlik Mahkemelerinin kurumsal çerçevesini oluşturan Avrupa Birliği Adalet Divanı başlığı altında yer almaktadır¹¹.

Bu itibarla çalışmamızda da, Avrupa Birliği Adalet Divanı kavramı, Birlik çatısı altında yargı hizmeti vermekte olan tüm Birlik mahkemeleri adına kullanılacaktır.

Bu durum, Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşma ile beraber Birliğin üzerinde kurulduğu Antlaşmaları oluşturan ve hukuki bakımdan diğer Antlaşma ile eşdeğer olan Avrupa Birliği Antlaşmasının 19.maddesinde de "Avrupa Birliği Adalet Divanı, Adalet Divanı, Genel Mahkeme ve İhtisas Mahkemelerinden oluşur." ifadesiyle de açıkça ifade edilmektedir.

Avrupa Birliği, sınırlı alanlarda olmakla birlikte lehine devletlerin egemenlik haklarını kısıtladığı yeni bir hukuk düzeni oluşturmakta olup, bu düzenin öznelere sadece Üye Devletler değil aynı zamanda onların vatandaşları oluşturmaktadır¹². Avrupa Birliği'ne Üye Devletlerin, Antlaşmalarla Topluluğa devrettikleri bir kısım yetkileri ile halen sahip oldukları yetkilerin kullanılması arasındaki nazik dengenin hukukun üstünlüğü prensibi doğrultusunda sağlanması¹³ açısından çok büyük önem taşıyan Avrupa Birliği Adalet Divanının temel görevi, Avrupa Birliği Antlaşmasının 19.maddesi ile de hüküm altına alındığı üzere Antlaşmaların uygulanmasında ve yorumlanmasında hukuka uyulmasını gözeterek Birlik kurum ve organlarının yetki alanlarını birbirlerine karşı, Üye Devlet ve bireylerin hukuki güvenliklerini ise Birliğe karşı korumaktır.

Avrupa Birliği Antlaşmasının 19.maddesi hükmünün; Avrupa Birliği'ne hukuka bağlı Birlik olma zorunluluğu getirirken, Avrupa Birliği Adalet Divanına da yargı denetimi göreviyle Antlaşmaları yorumlama ve boşlukları doldurma yetkisi verdiği, öte yandan maddede geçen hukuk ifadesinin de en geniş anlamda

¹⁰ 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması uyarınca tüzel kişilik kazanan Avrupa Birliğinde kullanılan Topluluk ifadelerinin Birlik olarak değişmesi neticesinde Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşma'nın ismi de, Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşma olarak değiştirilmiştir.

¹¹ Ahmet M. Güneş, "Lizbon Antlaşması Sonrası Avrupa Birliği", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:XII, Sayı:1-2, 2008, s.764, http://www.hukuk.gazi.edu.tr/editor/dergi/12_29.pdf, 30.6.2010.

¹² Van Gend & Loos NV v Inspecteur der Invoerrechten en Accijnzen, a Enschede, Case 32/84, 1985

¹³ Enver Bozkurt, **Avrupa Birliği Hukuku**, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2004, s.111.

kullanılarak, yalnızca birincil kaynaklar olarak adlandırılan Antlaşmaların değil bunun yanı sıra ikincil kaynaklar olarak adlandırılan Birlik organlarının tasarruflarının, Adalet Divanı'nın tanınan hukukun genel ilkelerinin, Adalet Divanı kararlarının ve Üye olmayan devletlerle yapılan uluslar arası antlaşmaların, teamüllerin ve doktrinin kastedildiği anlaşılmaktadır¹⁴.

Avrupa Birliği Antlaşmasının 19(3).maddesi ile Avrupa Birliği Adalet Divanı'na Antlaşmalar uyarınca; bir Üye Devletin, bir organın ya da gerçek veya tüzel kişilerin davalarını, Üye Devlet mahkemeleri başvurusu üzerine ön karar yoluyla Birlik hukukunun yorumlanması ve organ tasarruflarının geçerliliğini ve Antlaşmalarda öngörülen diğer tüm durumları karara bağlama yetkisi tanınmaktadır.

Verdiği kararlarla yalnız Birliğin gelecekteki hukukunu yaratmakla kalmayan Avrupa Birliği Adalet Divanı, aynı zamanda Birlik politikaları ve hatta Üye Devlet politikalarının düzenlenmesine de etki ederek¹⁵ Birliğin bütünleştirilmesi yolunda siyasi bir rol oynamaktadır.

1. Adalet Divanı¹⁶

a. Genel Olarak

İkinci Dünya Savaşı sonrası bölgesel işbirliğinin, sosyal ve ekonomik ilerlemenin pekiştirilmesi, barışın tesisi, korunması ve devletler arasındaki dayanışmanın sağlanması ile¹⁷ Avrupa'nın bütünleştirilmesi yolunda atılan önemli adımların bir sonucu olarak on beş Avrupa devleti arasında akdedilen kurucu Antlaşmalarla¹⁸ Birlik'te mahkeme görevini ifa etmek amacıyla kurulan Avrupa Topluluğu Adalet Divanı, Avrupa Topluluklarının Bazı Ortak Kurumlarına Dair Sözleşme ile her üç Topluluk için ortak bir kurum haline gelmiş olup 1965 tarihli

¹⁴ Ünal Tekinalp ve Gülören Tekinalp, Avrupa Birliği Hukuku, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş., İstanbul, 2000, s.67, 232.

¹⁵ M. Zeki Genç, "Avrupa Topluluğu Adalet Divanı'nın Yetkileri ve İşleyişi", **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt:63, Sayı:1-2-3, 1989, s.77.

¹⁶ 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması uyarınca, Avrupa Topluluğu Adalet Divanı olarak bilinen Birlik Mahkemesi, Adalet Divanı adıyla anılmaya başlanmıştır.

¹⁷ Tomris Kantek, "Avrupa Birliği, Adalet Divanı", **Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi**, Sayı:124, 2004, s.105.

¹⁸ Avrupa Kömür Çelik Topluluğunu Kuran 18 Nisan 1951 tarihli Paris Antlaşması, 25 Mart 1957 tarihinde imzalanıp 1 Ocak 1958 tarihinde yürürlüğe girerek Avrupa Ekonomik Topluluğunu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu Kuran Roma Antlaşmaları.

Füzyon Antlaşması ile de Birliğin ortak hale gelen diğer iki kurumu olan Komisyon ve Konsey'in yanında üçüncü kurum olarak yerini almıştır. Yetkilerinin bir kısmını Genel Mahkemeye devreden ve yalnızca Adalet Divanı adıyla anılmaya başlanan Birlik Mahkemesi, günümüzde kendine özgü, bağımsız bir yapılanma ile uluslar üstü nitelik arz etmekte olan Avrupa Birliği'nin sürekli organlarından birini oluşturmaktadır.

b. Niteliği

Adalet Divanı, Üye Devletlerin ulusal hukuk sistemlerinde verilen yargı kararlarının denetlendiği bir üst mahkeme değil¹⁹, Birlik hukukunun Birlik içerisinde uygulanmasını sağlayan ve kendisine kurucu antlaşmalarla verilen yetkiler dahilinde faaliyet gösteren bir mahkemedir. Bu itibarla anayasal konularda yetkiye sahip olmakla birlikte Birlik yargı sisteminin en üst kademesinde yer almaktadır.

Ancak kararlarının nihai olması ve bunlar aleyhine yargı yoluna gidilememesi ve sonraki yıllarda Adalet Divanı'nda görülen işlerin bir kısmını alarak iş yükünü hafifletmek için kurulan Genel Mahkeme kararlarına karşı da temyiz mercii olarak görev yapması nedeniyle bir yüksek mahkeme yahut temyiz mahkemesi niteliğine sahip olduğu izlenimi yaratsa da esasen tam anlamıyla ikisi de olmayıp²⁰, iki kademeli, uluslar üstü ve bağımsız bir mahkeme niteliği taşımaktadır.

c. Oluşumu

Avrupa Birliği Antlaşmasınının 19/2.maddesi uyarınca her üye devletten bir yargıç bulunması öngörülen Adalet Divanı, Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşmanının 252.maddesi (ATA eski 222.madde) uyarınca sekiz genel savcı tarafından desteklenmekte olup savcılarının sayısı Adalet Divanınının talebi üzerine Konseyce oybirliği ile arttırılabilmektedir.

Halen yirmi yedi yargıç ve sekiz genel savcının görev yapmakta olduğu Adalet Divanında, Üye Devlet Hükümetlerinin ortak mutabakatı ile altı yıllık bir

¹⁹ Meral Sungurtekin Özkan, "Avrupa Birliği/Avrupa Topluluğu Usul Hukukuna Giriş", Yetkin Yayınları, Ankara,2009, s.60.

²⁰ Tekinalp ve Tekinalp, s.235.

görev süresi için atanan yargıç ve genel savcıların kadroları, Avrupa Birliği Adalet Divanı statüsü uyarınca her üç yılda bir kısmi olarak yenilenmektedir. Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşmanın 255.maddesi uyarınca, Üye Devlet Hükümetlerince atama yapılmadan önce Adalet Divanı nezdinde yargıçlık veya genel savcılık görevini yerine getirmeye uygunluğuna ilişkin görüş sunmakla görevli bir komite kurulmasını öngörmektedir. Söz konusu komite, Adalet Divanı ve Mahkeme'nin eski üyelerinden, en yüksek devlet mahkemelerinin üyelerinden ve tanınmış müstesna yeteneğe sahip hukukçular arasından seçilecek yedi kişiden oluşmaktadır. Bunlardan biri Avrupa Parlamentosu tarafından önerilmektedir. Bu komitenin çalışma şekline ilişkin kuralları belirlemek ve üyelerinin atanması hakkında kararlar almak ise Konsey'in yetkisindedir. Görevinden ayrılan yargıçlar ve genel savcılarının yeniden atanması mümkündür.

Avrupa Parlamentosu ve Konsey, Adalet Divanının önerisi üzerine, olağan yasama prosedürünü izleyerek, yardımcı raportörleri atayabilmekte ve görevlerini düzenleyen kuralları belirleyebilmektedir.

Adalet Divanı başkanı, yargıçlarca kendi aralarından üç yıllık bir süre için seçilmekte olup başkanlığa yeniden seçilmek mümkündür.

Kendi usul tüzüğünü çıkarmakta olan Adalet Divanı başkatiibini de atamakta ve statüsünü belirlemektedir. Ancak usul tüzüğünün ayrıca Konsey tarafından onaylanması gerekmektedir.

Memurlar ve diğer görevliler, Divana bağlı çalışmakta, Divan başkanının yetkisi altında Katibe karşı sorumlu olmaktadırlar.

d. İşleyişi

Adalet Divanı, daimi olarak çalışmakta olup adli tatillerin süresine Adalet Divanınca, iş gerekleri göz önünde bulundurularak karar verilmektedir.

Statüsünde ve Usul Tüzüğünde öngörülen hallerde üç veya beş yargıçlı daireler olarak veya büyük daire sıfatıyla yahut genel kurul olarak toplanmaktadır.

Hukuki işlemlere taraf olan herhangi bir Üye devletin ya da herhangi bir Birlik kurumunun talep etmesi halinde on üç yargıçla Büyük Daire olarak toplanan Mahkemeye Divan başkanı başkanlık etmektedir.

Bunun dışındaki sıradan hukuki meselelerde ise Divan üç ve beş yargıçlı daireler kurmakta, daire başkanları yargıçlar arasından seçilmektedir. Bu Dairelerde, bir Daire başkanı, bir raportör yargıç ve üç veya beş yargıç bulunmaktadır. Usul Tüzüğünde belirtilen şartlar altında, beş yargıçlı dairelerin başkanları ve diğer yargıçlar aynı zamanda Büyük Dairenin parçası olmaktadır.

Uyuşmazlıkların Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşma'da öngörülen bazı hallerde²¹ ise Divan bütün üyeleriyle genel kurul olarak toplanmaktadır. Bunun dışında, Divan önündeki davanın istisnai olarak önemli olduğuna karar vermesi halinde, savcıyı dinledikten sonra, davayı genel kurula gönderebilmektedir.

Divan kararları, tartışmalarda görev başında olan üyelerin sayısının ancak tek sayı olması halinde geçerli olmaktadır. Üç ya da beş yargıçlı Dairelerin kararları ancak üç yargıç tarafından alındıysa geçerli olmaktadır, Büyük Daire kararları ancak dokuz yargıcın, Genel Kurul kararları ise ancak on beş yargıcın görev başında olması hallerinde geçerli olmaktadır.

2. Genel Mahkeme²²

a. Genel olarak

Birlik tek yargı organı durumunda olan Adalet Divanı'nın iş yükünün son zamanlarda oldukça ağırlaşmış olması nedeniyle, 1985 tarihinde yürürlüğe giren Tek Senetle Kurucu Antlaşmalara eklenen bir madde ile Adalet Divanı'nın temyiz mahkemesi gibi görev yapma hakkı saklı kalmak üzere özel ve tüzel kişiler tarafından açılacak bazı davalara bakmak için Konsey tarafından Adalet Divanı'nın talebi üzerine Komisyon ve Parlamentonun görüşünün alınmasıyla oybirliği ile kurulabileceği öngörülerek hukuksal alt yapısı oluşturulan Genel Mahkeme, Konseyin 24 Ekim 1988 tarihli kararıyla Divana bağlı olarak kurulmuştur.

Buna göre, Birlikle çalışanları arasındaki uyuşmazlıklar, AKÇT Antlaşması çerçevesinde şirketlerin Komisyona karşı fiyat, resim, harç, anlaşma ya da merkezileşme gibi konularda açtıkları davalar, Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair

²¹ Avrupa Birliği Antlaşmasının 228(2), 245(2), 247 veya 286(6). Maddelerinde öngörülen hallerde.

²² 1 Aralık 2009 tarihinde yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması uyarınca, Avrupa Topluluğu İlk Derece Mahkemesi olarak bilinen Birlik Mahkemesi, Genel Mahkeme adıyla anılmaya başlanmıştır.

Antlaşma çerçevesinde gerçek ve tüzel kişilerin rekabet konusunda açtıkları davalar ve Birlik kurumlarının eyleminden yada eylemsizliğinden kaynaklanan tazminat davalar için yetkili kılınan Mahkemenin, Maastricht Antlaşması ile getirilen değişiklikle ön karar prosedürü dışındaki tüm konularda yetkili kılınabilmesi, Adalet Divanının talebi üzerine, Konsey tarafından Avrupa Parlamentosu ve Komisyona danışıldıktan sonra oybirliğiyle verilecek olan karara bağlanmıştır.

Bu itibarla, Konseyce 8 Haziran 1993 tarihinde alınan 93/350 sayılı karar ile Genel Mahkemenin yetki alanı gerçek ve tüzel kişiler tarafından açılan iptal, hareketsizlik ve tazminat davaları hususunda yetkili kılınması suretiyle genişletilmiştir. 26 Şubat 2001 tarihinde imzalanan Nice Antlaşması ile Mahkemenin daha da artan yetkileri AT Antlaşmasında yerini bulmuş, 220.madde ile Antlaşmanın yorum ve uygulanmasında hukuka saygıyı temin edecek organ sıfatıyla Adalet Divanının yanında yer almıştır. Böylece Genel Mahkemeyi kuran karar ortadan kaldırılmış olup Mahkemenin Adalet Divanı nezdinde bir Mahkeme olduğu ibaresine de yeni Antlaşmada yer verilmeyerek Mahkeme daha güçlendirilmiş bir yapıya ve bağımsızlığa kavuşturulmuştur²³.

Lizbon Antlaşmasının yürürlüğe girmesiyle Avrupa Topluluğu Antlaşmasının adı Avrupa birliğinin İşleyişine Dair Antlaşma olarak değiştirilmekle beraber bu Antlaşmada ATA eski 220. maddesi hükmüne yer verilmemiş, Genel Mahkeme, Adalet Divanı ve İhtisas Mahkemeleriyle birlikte Avrupa Birliği Adalet Divanı ana başlığı altında yer almıştır.

b. Niteliği

Yapısı, çalışma tarzı ve usulü bakımından büyük ölçüde Adalet Divanı örnek alınarak oluşturulmuş olan²⁴ Genel Mahkeme Birlik hukukunun Birlik içerisinde uygulanmasını sağlayan ve kendisine kurucu antlaşmalarla verilen yetkiler dahilinde faaliyet gösteren iki kademeli bir mahkemedir. Bazı hususları ilk derece mahkemesi

²³ Füsun Arsava, "Nice Antlaşmasının Getirdikleri", **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, 2002, s.18, www.dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/16/2/377.pdf, (9.6.2010).

²⁴ Tekinalp, s.269.

olarak karara bağlamakta ise de Avrupa Birliği yargı düzeninde esasen ikinci derece mahkeme olarak yer almaktadır²⁵.

c. Oluşumu

Avrupa Birliği Antlaşmasınının 19/2.maddesi uyarınca her Üye devlet başına en az bir yargıçtan oluşan Genel Mahkeme'nin yargıç sayısı, Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşmanının 254.maddesi (ATA eski 224. madde) uyarınca atıf yapılan Avrupa Birliği Adalet Divanı Statüsününün 47.maddesi uyarınca yirmi yedidir. Yargıçlar Adalet Divanı'na atanan yargıçlarla aynı usuller izlenerek atanmaktadır. Atanan yargıç ve genel savcılarının kadroları, her üç yılda bir kısmi olarak yenilenmektedir.

Yargıçlar, Genel Mahkeme başkanını kendi aralarından üç yıllık bir süre için atamaktadırlar. Yeniden atanmak caizdir. Yine yargıçlar arasından seçilen Daire başkanlarının ise yalnızca bir defaya mahsus olmak üzere yeniden seçilmeleri mümkündür.

Genel Mahkeme üyeleri, savcılık faaliyeti gerçekleştirmek üzere görevlendirilebilmektedir. Ancak savcılıkla görevlendirilmiş üyenin uyuşmazlığa dair karar sürecine katılması mümkün değildir.

Adalet Divanı ile mutabakat içinde kendi usul tüzüğünü çıkarmakta olan Adalet Divanı başkatibini de atamakta ve statüsünü belirlemektedir.

Avrupa Birliği Adalet Divanı Statüsü aksini öngörmedikçe, Antlaşmaların Adalet Divanı'nı ilgilendiren hükümleri Genel Mahkeme'ye de uygulanmaktadır.

d. İşleyişi

Üç veya beş yargıçlı daireler veya on üç yargıçtan oluşan büyük daire olarak toplanmakta olan Genel Mahkeme'de dairelerin oluşumu ve uyuşmazlıkların yargıçlar önüne getirilmesi Usul Tüzüğünde yer alan hükümler çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Usul kurallarında öngörülen hallerde Genel Mahkeme tek

²⁵ Hacı Can, "Avrupa Birliği Yargı Düzeninin Yapısal Temelleri", **Legal Mali Hukuk Dergisi**, Cilt:4, Sayı:39, İstanbul, 2008, s.580.

yargıçla yahut genel kurul olarak, usul kurallarında belirtilen özel koşul ve hallerde ise büyük daire olarak toplanmaktadır.

Genel Mahkeme kararları, tartışmalarda görev başında olan üyelerin sayısının ancak tek sayı olması halinde geçerli olmaktadır. Üç ya da beş yargıçlı Dairelerin kararları ancak üç yargıç tarafından alındıysa geçerli olmaktadır, Genel Kurul kararları ancak on beş yargıcın görev başında olması hallerinde geçerli olmaktadır.

3. İhtisas Mahkemeleri ve Kamu Hizmetleri Mahkemesi

a. Genel Olarak

İhtisas Mahkemeleri, Nice Antlaşması ile getirilen bir yenilik olarak Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 257.maddesinde (ATA eski 225A.maddesi) tanımlanmaktadır. Buna göre, Avrupa Parlamentosu ve Konsey, olağan yasama usulüne göre hareket ederek, Genel Mahkeme'nin maiyetinde, özel maddi alanlara ilişkin olarak açılan bazı dava türleri için ilk derecede yetkili İhtisas Mahkemeleri kurabilmektedir. Avrupa Parlamentosu ve Konsey, Komisyon'un önerisi üzerine Adalet Divanı'na danıştıktan sonra ya da Adalet Divanı'nın talebi üzerine Komisyona danıştıktan sonra, çıkaracakları tüzüklerle düzenleme yapmaktadırlar. Bir ihtisas mahkemesinin kuruluş tüzüğünde, o mahkemenin oluşumuna ilişkin kurallar ve ona verilen yetki alanı belirlenmektedir.

İhtisas mahkemelerinin oluşturulması girişiminin ilk ürünü olarak 2.11.2004 tarih ve 2004/752 sayılı Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi kararı ile İlk Derece Mahkemesinin bir dairesi olarak kurulan ve 1 Ekim 2005 tarihinde faaliyet göstermeye başlayan Kamu Hizmetleri Mahkemesi, Avrupa Birliği Adalet Divanı Statüsü uyarınca, Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşmanın 270.maddesinde (ATA eski 236.madde) tanımlanan, Birlik memurları Statüsü ve çalışanlarının istihdam şartlarında belirlenen koşulların sınırları içinde ve ölçüsünde, Birlik (tüm Birlik organları ve kurumları) ile çalışanları arasındaki tüm ihtilaflara bakmaya yetkili kılınmıştır.

b. Niteliği

Kamu Hizmetleri Mahkemesi, bir Birlik kurumu değil, Adalet Divanının sınırlı konuda yargılama yapan bir parçası niteliğinde olup bu anlamda spesifik konularda açılan kimi kategorilerdeki davalara ilk derece mahkemesi olarak bakmakla yükümlü olan bir ihtisas mahkemesidir. Kararları açısından ise işlevsel olarak Genel Mahkemenin altında konumlandırılmaktadır²⁶.

c. Oluşumu

Kamu Hizmetleri Mahkemesi, seçim için oluşturulan yedi kişilik Komiteye danışıldıktan sonra Konsey tarafından oybirliği ile atanan yedi yargıçtan oluşmaktadır. Yedi yıllık görev süreleri bulunan yargıçlara ilişkin sayının Adalet Divanının teklifi üzerine Konsey tarafından nitelikli çoğunlukla alınacak kararla artırılabilmesi öngörülmüştür.

Mahkeme başkanı, yargıçlarca kendi aralarından seçilmektedir. Görev süresi üç yıl olup yeniden seçilmeleri mümkündür.

Kamu Hizmetleri Mahkemesi, Adalet Divanı ile uzlaşma içerisinde kendi usul tüzüğünü çıkarabilmektedir.

Kuruluş tüzüğü aksini öngörmedikçe, Avrupa Birliği Adalet Divanını ilgilendiren hükümler ve Avrupa Birliği Adalet Divanı Statüsü Kamu Hizmetleri Mahkemesine de uygulanmaktadır.

d. İşleyişi

Kamu Hizmetleri Mahkemesi üç yargıçtan oluşan daireler, genel kurul, beş yargıçtan oluşan daireler yahut tek yargıç halinde toplanmaktadır. Hangi durumlarda nasıl toplanacağı hususu ise usul kurallarıyla belirlenmektedir.

Kamu Hizmetleri Mahkemesi kararları, tartışmalarda görev başında olan üyelerin sayısının ancak tek sayı olması halinde geçerli olmaktadır. Üç ya da beş yargıçlı Dairelerin kararları ancak üç yargıç tarafından alındıysa geçerli

²⁶ Can, s.580.

olmaktayken, Genel Kurul kararları ise ancak beş yargıcın görev başında olması hallerinde geçerli olmaktadır.

Tartışmalara katılan her yargıç görüşünü ve bunun nedenini açıklamalıdır. Kararlar çoğunlukla alınmaktadır.

III. İPTAL DAVASINDA YARGI YETKİSİ

Avrupa Birliği Adalet Divanı yönünden yer yönüyle yetki gibi bir kavramdan bahsedilemeyeceğinden, Avrupa Birliği Adalet Divanı için kullanılacak olan yetki kavramının, usul hukuklarındaki klasik anlamlarından farklı olarak anlaşılması gerekmektedir zira görev esasen ulusal mahkemelere nazaran davalara bakılmasında yetkili olunması kadar Antlaşmalarla yargı yetkisi verilip verilmediği hususunun araştırılması ile belirlenmekte olup yetki kavramının da bu çerçevede ele alınması icap etmektedir²⁷.

A. İptal Davasında Yargı Yetkisinin Kaynakları

Birlik mahkemelerinin iptal davasındaki yargı yetkisinin kaynakları,

- Antlaşmalar (Avrupa Birliği Antlaşması ve Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşma.)
- Avrupa Birliği Adalet Divanı Statüsü,
- Adalet Divanı, Genel Mahkeme ve Kamu Hizmetleri Mahkemesi Usul Tüzükleridir.

B. İptal Davasında Yargı Yetkisinin Niteliği

Avrupa Birliği Adalet Divanı, yetki devri ilkesi gereği, ancak Kurucu Antlaşmalarda yetkisinin varlığının açıkça öngörüldüğü konularda yargı yetkisine sahip bulunmaktadır²⁸.

²⁷ Tekinalp, s.234.

²⁸ Tezcan, Ercüment, **Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2001, s.104.

İlke olarak mecburi nitelik taşıyan Avrupa Birliği Adalet Divanının yargılama yetkisi , tarafların rızasına bağlı olmayıp²⁹ Antlaşma'da sayılan bazı haller³⁰ dışında tüm Üye Devletler ve Birlik organları için zorunluluk arz etmektedir. Nitekim, Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 292.maddesi uyarınca, Üye Devletler, bu Antlaşmanın uygulanmasına ya da yorumlanmasına ilişkin bir uyuşmazlığı çözmek için, bu Antlaşma'da öngörülenler dışında herhangi bir yönteme başvurmamayı taahhüt etmektedirler. Bu anlamda, iptal davası bakımından Avrupa Birliği Adalet Divanının yetkisinin mecburi nitelikte olduğu görülmektedir.

Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 274.maddesinde yer alan (ATA eski 240.madde) hüküm uyarınca Birliğin taraf olduğu ihtilaflarda, Avrupa Birliği Adalet Divanının Antlaşmalara dayanan herhangi bir yetkisi bulunmadıkça, ulusal mahkemelerin yetkili olacağı öngörüldüğünden, Avrupa Birliği Adalet Divanının yetkisinin iptal davası bakımından münhasır yetki niteliğinde olduğu da açıktır³¹. Bu itibarla, Antlaşmalarla Avrupa Birliği Adalet Divanının yetki alanına bırakılmış konulara ilişkin davalar ve bu anlamda iptal davası, ulusal ya da uluslar arası başka hiçbir yargı organı tarafından görüşülerek karara bağlanamamaktadır³².

C. İptal Davasında Yargı Yetkisinin Sınırları

Birlik Mahkemelerinin iptal davasındaki yargı yetkisi kendilerine Üye devletlerce Antlaşma ile devredilmiş yetkiler ile sınırlı olup Birlik Mahkemelerinin Antlaşma ile münhasır yetkisine girmeyen konularda Üye Devletlerin yargı organlarının yetkisi devam etmektedir³³.

²⁹ Tuğrul Arat, **Avrupa Toplulukları Adalet Divanı**, Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi Araştırma Dizisi Yayın No:3, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1989, s.36.

³⁰ Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın; Avrupa Birliği Adalet Divanını, Birlik tarafından veya onun hesabına yapılan kamu hukuku veya özel hukuk sözleşmelerinde yer alan bir tahkim şartı nedeniyle karar vermeye yetkili kılan 272.maddesi (ATA eski 238.md) ile Adalet Divanını, bir tahkim sözleşmesi gereğince kendisinde derdest yapılması halinde, Üye Devletler arasında Antlaşmaların konusu ile bağlantı içinde bulunan her ihtilafta yetkili kılan 273.maddesinde (ATA eski 239.md) öngörülen ihtiyari yetkiye ilişkin haller.

³¹ Arat, s.36.

³² F. Kerim Anadolu, "Avrupa Birliği Adalet Divanı", **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:11, Sayı:3-4, 2003 s.362.

³³ Bozkurt s.117.

Avrupa Birliği Adalet Divanının, Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 275. maddesi gereğince, ortak dış ve güvenlik politikası hükümleri ve bunların temelinde kabul edilen hukuki tasarruflar bakımından yetkisi bulunmamaktadır. Ancak, Adalet Divanı, Avrupa Birliği Antlaşmasının 40. maddesine³⁴ uyulup uyulmadığının denetimine ve Konseyce gerçek ve tüzel kişiler karşısında Avrupa Birliği Antlaşmasının V.başlığının 2.blm³⁵ temelinde alınan kısıtlayıcı önlemlere ilişkin kararların hukuka uygunluğunun kontrol edilmesi bağlamında gerçek ve tüzel kişilerce kendilerine yöneltilen veya kendilerini doğrudan ve şahsen ilgilendiren tasarruflara ve kendilerini doğrudan ilgilendiren ve uygulama önlemlerini gerektirmeyen tüzük karakterli hukuki tasarruflara açılan davalara bakmaya yetkili kılınmıştır.

Birlik hukukuna saygıyı sağlamak ve bu bağlamda hukuka uygunluğu denetlemekle görevli olan Birlik Mahkemelerinin iptal davasında yargı yetkisi, ye Devletlerin Birlik hukukunu ihlal etmeleri halinde yalnızca bir tespit yapmakla sınırlıdır; zira, Mahkemelerin Birlik hukukunu ihlal eden ye Devlet organlarının tasarruflarını iptal etmek gibi Avrupa Birliği hukukunu ihlal eden ye Devlete bir hukuki yaptırım uygulama yetkisi bulunmamaktadır³⁶.

D. Görevli Mahkemelerin İptal Davasında Yargı Yetkisi

1. Adalet Divanı'nın İptal Davasında Yargı Yetkisi

Nice Antlaşmasına ekli Protokol uyarınca eski Statüsünde yalnızca ye Devletler, Topluluk (Birlik) kurumları ve Avrupa Merkez Bankası tarafından açılan iptal davalarına (ve diğer davalara) bakma yetkisi tanınmış olan Adalet Divanı'na Lizbon Antlaşması sonrası 3 no'lu Protokol uyarınca Statüsü'nn 51/1. maddesi ile

³⁴ Avrupa Birliği Antlaşmasının 40.maddesi :

Ortak dış ve güvenlik politikasının yürütülmesi, Antlaşmalarda Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 3 ila 6 maddelerinde sayılan Birlik yetkilerinin kullanılmasına ilişkin olarak öngörülen usullerin uygulanmasına ve organların bununla ilgili yetkilerinin kapsamına dokunmaz.

Aynı Şekilde, zikredilen maddelere göre politikaların yürütülmesi, Antlaşmalarda bu bölüme ilişkin Birlik yetkilerinin kullanılmasıyla ilgili olarak öngörülen usullerin uygulanmasına ve organların bununla ilgili yetkilerinin kapsamına dokunmaz.

³⁵ Ortak dış ve güvenlik politikasına ilişkin özel hükümler.

³⁶ Arat, s.32.

Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşmanın 256(1). maddesinde belirlenen kaideye istisna yoluyla, iptal davasının, bir Üye Devletçe;

(a) Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 108(2)/3. maddesi uyarınca Konseyce alınan kararlar, 207. maddesi uyarınca ticaretin korunmasına ilişkin önlemler hakkındaki bir Konsey tüzüğüne bağlı olarak Konseyce gerçekleştirilen tasarruflar, 291/2. maddesi uyarınca, Konsey'in uygulama yetkisi ile gerçekleştirilen tasarruflar haricindeki, Avrupa Parlamentosu, Konsey ya da bunların ortaklaşa hareket ettikleri hallerde ikisinin tasarruflarına

(b) Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 331/1. maddesi uyarınca Komisyonca gerçekleştirilen tasarruflara karşı açılması halinde bu davalara bakma yetkisi tanınmaktadır.

Statünün 51/2. maddesi uyarınca, bir Birlik kurumunca, Avrupa Parlamentosu veya Konsey tarafından yahut bu iki kurumca ortaklaşa veya Komisyon veya Avrupa Merkez Bankası tarafından gerçekleştirilen yukarıda anılan tasarruflara karşı açılan davalar da Adalet Divanının yetkisinde bulunmaktadır.

Lizbon Antlaşmasından sonra Adalet Divanının görev alanında yapılan değişiklikler incelendiğinde, daha önce iptal davasının davacılarından biri olarak Üye Devletler ve Topluluk (Birlik) kurumları yanında ayrıca sayılan Avrupa Merkez Bankası, Statünün sonraki halinde yer almamaktadır zira Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmada, Avrupa Merkez Bankasının da Birlik kurumları arasında kendisine yer bulduğu görölmektedir.

Bununla birlikte, daha önce, Üye Devletler, Topluluk (Birlik) kurumları ve Avrupa Merkez Bankası tarafından açılan tüm iptal davalarına (ve diğer davalara) bakma yetkisi tanınmış olan Adalet Divanı'nın yeni düzenlemede aynı davacılar tarafından madde metninde sınırlı sayıda sayılan konularda açılacak iptal davaları (ve diğer davalar) bakımından yetkili kılındığı görölmektedir. Bu durum, gittikçe artan iş yoğunluğu altında zorlanan Adalet Divanı'nı biraz hafifletmek ve daha nitelikli davalara kanalize etmek gayreti ile açıklanabilir.

Öte yandan, Genel Mahkeme'nin iptal kararlarına karşı, Statü'de öngörölen koşullar ve sınırlar çerçevesinde Adalet Divanı nezdinde hukuki sorunlarla sınırlı olarak temyize başvurulabilme imkanı tanınmıştır.

Bununla beraber, Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşmanın 256/(2). maddesi (ATA eski 225.madde) ile ihtisas mahkemelerinin kararlarına karşı yapılan temyiz başvurularını karara bağlamaya da yetkili kılınan Genel Mahkeme'nin bu konuda verdiği kararlar, Birlik Hukukunun birliği ve bütünlüğüne dokunulması tehlikesinin mevcudiyeti halinde Statü'de öngörülen koşullar ve sınırlar ölçüsünde istisnai olarak Adalet Divanı'nca gözden geçirilebilmektedir.

2. Genel Mahkeme'nin İptal Davasında Yargı Yetkisi

Genel mahkeme, Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşmanın 256(1). maddesi (ATA eski 225.madde) uyarınca, bir ihtisas mahkemesine verilen davalar ve Statü gereğince Adalet Divanı'na saklı tutulan davalar hariç olmak üzere 263.,265.,268.,270. ve 272. maddelerde belirtilen davalara ilk derecede bakmaya yetkili kılınmış olup Statü'de Genel Mahkemenin diğer dava türlerine bakma yetkisine sahip olduğu öngörülebilecektedir.

Adalet Divanı'na Statü'nün 51. maddesi ile iptal davası bakımından verilen yetkiye gelince; Adalet Divanı, Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşmanın 256(1). Maddesinde belirlenen kaideye istisna yoluyla, iptal davasının, bir Üye Devletçe;

-Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 108(2)/3. maddesi uyarınca Konseyce alınan kararlar, 207. maddesi uyarınca ticaretin korunmasına ilişkin önlemler hakkındaki bir Konsey tüzüğüne bağlı olarak Konseyce gerçekteştirilen tasarruflar, 291/2. maddesi uyarınca, Konsey'in uygulama yetkisi ile gerçekteştirilen tasarruflar haricindeki, Avrupa Parlamentosu, Konsey ya da bunların ortaklaşa hareket ettikleri hallerde ikisinin tasarruflarına

(b) Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 331/1. maddesi uyarınca Komisyonca gerçekteştirilen tasarruflara karşı açılması halinde bu davalara bakma yetkisine sahiptir.

Bir Birlik kurumunca, Avrupa Parlamentosu veya Konsey tarafından yahut bu iki kurumca ortaklaşa veya Komisyon veya Avrupa Merkez Bankası tarafından gerçekteştirilen yukarıda anılan tasarruflara karşı açılan davalar da Adalet Divanının yetkisinde bulunmaktadır.

Statünün, Lizbon Antlaşmasından önceki halinde³⁷, Adalet Divanına Üye Devletler, Topluluk (Birlik) kurumları ve Avrupa Merkez Bankası tarafından açılan iptal davalarına (ve diğer davalara) bakma yetkisi tanınmışken, değişikliklerden sonra bu yetkinin genel Mahkeme lehine daraldığı ve aynı davacılarca ancak sınırlı sayıda sayılan konularda açılacak iptal davaları (ve diğer davalar) bakımından yetkili kılındığı görülmektedir.

İhtisas mahkemelerinin oluşturulması girişiminin ilk ürünü olarak 2.11.2004 tarih ve 2004/752 sayılı Konsey kararı ile Genel Mahkemenin (İlk Derece Mahkemesi) bir dairesi olarak kurulan Kamu Hizmetleri Mahkemesi, Birlik Çalışanları ile Birlik arasındaki uyuşmazlıklarda karar vererek bu hususta Genel Mahkemeye yardım etmekle görevli kılınmıştır.

Bu itibarla, Genel Mahkemenin, önceleri sadece Birlik çalışanları ve Birlik arasındaki uyuşmazlıklardan kaynaklananlar hariç -bunlar Kamu Hizmetleri Mahkemesinin görev alanına bırakılmıştır- gerçek ve tüzel kişilerce açılan iptal davalarında yetkili iken, yapılan düzenlemeden sonra bu davacılar yanında Üye Devlet ve Birlik kurumlarınca, Adalet Divanının yetkisine girmeyecek konularda açılan iptal davalarında da yetkili kılındığı anlaşılmaktadır.

Öte yandan, Genel Mahkeme, Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşmanın 256/(2). maddesi (ATA eski 225.madde) ile ihtisas mahkemelerinin kararlarına karşı yapılan temyiz başvurularını karara bağlamaya da yetkili kılınmıştır. Genel Mahkeme'nin bu konuda verdiği kararlar, Birlik Hukukunun birliği ve bütünlüğüne dokunulması tehlikesinin mevcudiyeti halinde Statü'de öngörülen koşullar ve sınırlar ölçüsünde istisnai olarak Adalet Divanı'nca gözden geçirilebilmektedir.

3. Kamu Hizmetleri Mahkemesi'nin İptal Davasında Yargı Yetkisi

Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 257.maddesinde (ATA eski 225a madde) bir ihtisas mahkemesinin oluşumuna ilişkin kuralların ve ona verilen yetki alanının o mahkemenin kuruluş tüzüğünde belirleneceği öngörülmektedir.

³⁷ Nice Antlaşması ile Avrupa Birliği Antlaşmasına ve Avrupa Topluluğu Antlaşmasına eklenen Protokol.

Statüde ise bir ihtisas mahkemesi olarak kurulan Kamu Hizmetleri Mahkemesi, Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın Avrupa Birliği Adalet Divanı'na Birlik memurları Statüsü ve diğer Birlik çalışanlarının istihdam şartlarında belirlenen koşulların sınırları içerisinde ve ölçüsünde, Birlik ve çalışanları arasındaki tüm ihtilaflara bakma yetkisi tanıyan 270.maddesine (ATA eski 236.madde) atıfla Birlik (tüm Birlik organları ve kurumları) ve çalışanları arasındaki her türlü ihtilafa bakmaya ilk derece mahkemesi sıfatıyla yetkili kılınmıştır. Bu ihtilaflara örnek olarak; atama, disiplin, hizmet sözleşmesi, memuriyet şartlarına ve ücrete ilişkin ihtilâflar sayılabilmektedir.

Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 257/3.maddesi (ATA eski 225a maddesi) uyarınca, ihtisas mahkemelerinin kararlarına karşı, Genel Mahkeme önünde hukuki konular ile sınırlı bir temyiz başvurusu ya da ihtisas mahkemesinin kuruluş tüzüğüünün öngörmesi halinde maddi konuları da ilgilendiren bir istinaf başvurusu yapılabilmesi mümkündür.

E. Avrupa Birliği Adalet Divanının Yargı Yetkisi İçinde Görülmekte Olan Başlıca Diğer Davalar

1. İhlal Davası

İhlal davası Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşmanın 258-260.maddeleri (ATA eski 226-228.maddeler) arasında düzenlenmiş olup buna göre, bir Üye Devletin Antlaşma uyarınca üzerine düşen yükümlülüklerden birini getirmemesi, diğer bir ifade ile Antlaşmayı ihlal etmesi halinde, bu Üye Devlet aleyhine açılan dâvadır.

2. Hareketsizlik Dâvası

Hareketsizlik davası, Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşmanın 265 ve 266.maddeleri (ATA eski 232, 233.maddeler) ile düzenlenmiştir. Buna göre,

hareketsizlik davası, Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi³⁸, Konsey, Komisyon ve Avrupa Merkez Bankası aleyhine, Üye Devletler ve diğer Birlik kurumları tarafından, hareketsiz kalınması diğer bir ifade ile belli bir tasarrufta bulunmaması yoluyla Antlaşmanın ihlal edilmesi nedeniyle bu ihlalin saptanması için açılan dâvadır. Her gerçek veya tüzel kişi de, Birliğin kurum, organ yahut birimlerine karşı, yukarıda anılan koşullar dahilinde, tavsiye ya da görüş haricinde herhangi bir işlemin tarafına bildirilmemiş olmasından dolayı dâva açabilmektedir.

3. Tazminat Davaları

a. Toplulukların Sözleşme Dışı Sorumluluklarından Doğan Tazminat Davası

Toplulukların sözleşme dışı sorumluluklarından doğan tazminat davası, Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşmanın 268 ve 340.maddeleri (ATA eski 235, 288.maddeler) ile düzenlenmiştir. Birlik kurumlarının ya da çalışanlarının görevlerini yaparken yol açtıkları zararların, zararı veren organ veya görevlilerin mensup oldukları organdan³⁹, Üye Devletlerin ortak genel hukuk ilkelerine uygun olarak tazmini istemiyle açılan davadır. Sözleşme dışı sorumluluk davası, bağımsız bir idari dava olup başka davalara bağlı ikincil bir nitelik arz etmediğinden tazminat davasının açılabilmesi için önce sorumluluğun tespiti ya da zarara yol açan tasarrufun iptali için dava açılması aranmamaktadır⁴⁰.

b.Sözleşmeye Tabi Sorumluluk Davası

Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşmanın 274. maddesi (ATA eski 240. madde) uyarınca sözleşmeden doğan sorumlulukta kural olarak Üye Devletlerin mahkemeleri yetkilidir. Buna karşın Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşmanın 272. maddesi (ATA eski 238.madde) ile öngörüldüğü üzere Topluluk tarafından ya

³⁸ Lizbon Antlaşması ile yapılan değişiklikler sonrası Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşma metninde yer almıştır.

³⁹ Wilhelm Werhahn Hansamühle and others v Council of the European Communities. - Joined cases 63 to 69-72, 1973.

⁴⁰ Tekinalp, s.258.

da onun hesabına yapılan bir kamu hukuku veya özel hukuk sözleşmesinde bir tahkim koşulunun yer alması, yahut Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşmanın 273. maddesi (ATA eski 239.madde) ile öngörüldüğü üzere Üye Devletler arasında Antlaşmanın konusu ile bağlantılı olan herhangi bir uyuşmazlığın görülmesine ilişkin olarak taraflar arasında yapılan özel bir anlaşmanın bulunması halleri ile yetkili kılınan Adalet Divanına açılan dava sözleşmeye tabi sorumluluk davası olarak adlandırılmaktadır.

4. Personel Dâvası

Personel davası, Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşmanın 270. maddesi (ATA eski 236.madde) ile düzenlenmiştir. Birlik memurları statüsü ve diğer Birlik çalışanlarının istihdam şartlarında belirlenen koşulların sınırları içinde ve ölçüsünde Birlik ile çalışanları arasındaki ihtilaflardan doğan dava olup bu davada söz konusu olabilecek ihtilâflar, atama, disiplin, hizmet sözleşmesi, memuriyet şartlarına, ücrete ilişkin ihtilâflar vb. olarak sayılabilmektedir.

Birlik'te çalışan memur ve hizmetlilerce açılacak davanın davalısı Birlik kurumları olup dava sonucunda ilgili tasarrufların iptalinin yanı sıra bu tasarruflar sonucu zarar meydana gelmiş olması halinde tazminata da hükmedilebilmektedir.

5. Ön Karar Usulü (Yorum Davası)

Topluluk mevzuatında yorum birliğini sağlamak amacıyla düzenlenmiş bir usul olup bir yandan da Topluluk mevzuatının geçerliliğinin denetlenmesi yoluyla bireylerin hukuki açıdan korunmasına hizmet etmekte olan⁴¹ ve tarafları bulunmayan objektif bir dava niteliğini taşıyan⁴² ön karar usulü veya bilinen diğer adıyla yorum davası, Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşmanın 267. maddesi (ATA eski 234.madde) ile düzenlenmiş olup, buna göre Antlaşmanın yorumu, Birlik organlarının, kurumlarının veya diğer birimlerinin tasarruflarının geçerliliği ve yorumu hakkında bir sorunun bir Üye Devlet mahkemesi önüne gelmesi halinde

⁴¹ Tekinalp, s.261.

⁴² Ali Ülkü Azrak, **Avrupa Topluluklarında İdari Yargının Genel Esasları**, İstanbul Üniversitesi Yayın No:3072, Siyasal Bilimler Fakültesi Yayın No:8, Gür-Ay Matbaası, İstanbul, 1982, s.139.

mahkemece karar verilmeden önce gerek duyulması halinde Adalet Divanı'ndan bu konuda bir karar vermesi istenebilmekte, Adalet Divanı tarafından yapılan yoruma göre Üye Devlet mahkemesince dava sonuçlandırılmaktadır. Adalet Divanının o konuda vereceği karar kendisine başvuran yerel mahkemeyi bağlarken, aynı kararın benzer olayları görüşmekte olan diğer mahkemeler için bir bağlayıcılığı bulunmamaktadır⁴³.

F. İptal Davasında Yargı Yetkisine İlişkin Sorunlar

Avrupa Birliği Adalet Divanı çatısı altındaki Mahkemelerin yetkilerinin yukarıda açıklandığı üzere Kurucu Antlaşmalar ve Statüleri ile çizilmiş olduğu görülmektedir. Yine de yetki dağılımı bakımından sorunlar yaşanmakta olup bu sorunlar Can'ın⁴⁴ değerlendirmelerinden hareketle şu şekilde açıklanmaya çalışılacaktır:

Hukuki düzenlemedeki eksiklikler, Adalet Divanı'nda ve Genel Mahkeme'de görülen davaların bazı hallerde maddi olarak kesişmesine neden olmaktadır ki bu durum paralel davalar olarak da adlandırılmaktadır.

Bu hallere örnek olarak;

-Farklı derece mercilerinde yargılamaların paralel olması (bağlantılı davalarda davalardan birinin temyiz aşamasında olmasına karşın diğerinin henüz ilk derece merciinde görülmekte olması hali),

-İtiraz edilen Birlik organı tasarruflarının bireylere de ilişkin olması (gerek Üye Devletler, kurumlar gerekse bireylerce iptali istenilebilecek tasarruflarda iptal davasının Üye Devletler ve kurumlar tarafından Adalet Divanına açılmasına karşın bireylerce aynı konuya ilişkin iptal davasının Genel Mahkemeye açılabilir olması hali),

-İptal ve tazminat davalarının paralel şekilde farklı derece mercilerinde açılması ve

-Ön karar davaları ile iptal davalarının aynı konuya ilişkin olması sayılabilmektedir. Ancak Lizbon Antlaşması ile de eksikliği hissedilen tamamlayıcı

⁴³ Azrak, s.139.

⁴⁴ Can, s.580, 581.

hukuki düzenlemeler nedeniyle Birlik Hukukunda bu sorunun halen aşılamadığı görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ HUKUKUNDA İPTAL DAVASININ ÖN KOŞULLAR VE ESAS YÖNÜNDEN İNCELENMESİ

I. İPTAL DAVASININ ÖNKOŞULLARI

A. İptal Davasına Konu Olabilecek Hukuki Tasarruflar

AB Adalet Divanı, ATA eski 230.maddesi uyarınca Avrupa Parlamentosu ile Konsey'in ortaklaşa, Konsey'in, Komisyon'un ve Avrupa Merkez Bankasının tavsiyeleri ile görüşleri dışında kalan tasarrufları ile Avrupa Parlamentosu'nun üçüncü şahıslar karşısında hukuki etki doğuran tasarruflarının hukuka uygunluğunu denetlemekteyken, Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 263.maddesi uyarınca yasama tasarrufları, Avrupa Parlamentosu'nun, Konsey'in, Komisyon'un ve Avrupa Merkez Bankasının tavsiyeleri ile görüşleri dışında kalan tasarrufları ile Avrupa Parlamentosu'nun üçüncü şahıslar karşısında hukuki etki doğuran tasarruflarının hukuka uygunluğunu denetlemekte, aynı zamanda üçüncü şahıslar karşısında yasal sonuçlar doğurmayı amaçlayan Birlik organları, ofisleri veya dairelerinin⁴⁵ tasarruflarının yasaya uygunluğunu incelemektedir.

Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 264/1. maddesi (eski madde 231/1.ATA) uyarınca da davanın haklı görülmesi halinde dava konusu tasarrufun iptaline karar verilmektedir.

Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 263.maddesi ile ATA eski 230. maddeden farklı olarak Birliğin ikincil hukuk kaynakları arasında bunların hazırlanış usulüne göre bir ayrıma gidildiği, olağan veya özel yasama usulleri çerçevesinde kabul edilen hukuki tasarrufların 'yasama işlemleri', kabul edilen diğer hukuki tasarrufların ise 'yasa niteliğini haiz olmayan hukuki tasarruflar' olarak adlandırıldığı görülmektedir⁴⁶.

⁴⁵ Hacı Can'a ait Avrupa Birliği'nin Kurucu Antlaşmaları adlı çalışmada, anılan madde de yer alan 'Birlik organları, ofisleri veya daireleri' ifadesi 'Birlik kurumları veya birimleri' olarak Türkçe'ye çevrilmiştir.

⁴⁶ Güneş, s.749.

Birliğin hukuki tasarruflarının, Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 288. maddesinde (eski madde 249 ATA); tüzük, yönerge, karar, tavsiye ve görüş olarak sayılmış olmasına karşın, tavsiye ve görüşlerin Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 263.maddesi kapsamı dışında bırakıldığı görülmektedir. Bunun nedeni, bir tasarrufun iptal davasına konu olabilmesi için hukuki sonuç doğurabilecek nitelikte olmasının diğer bir deyişle bağlayıcı olmasının aranması⁴⁷, ancak Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 288/5.maddesi (ATA eski madde 249) uyarınca, tavsiye ve görüşlerin bağlayıcı niteliğinin bulunmamasıdır.

Öte yandan Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 263.maddesinin devam eden fıkraları uyarınca, dava konusu edilebilecek hukuki tasarrufların davacıya göre farklılık arz ettiği görülmekte olup Üye Devlet, Konsey, Komisyon, Avrupa Parlamentosu ile Sayıştay, Avrupa Merkez Bankası ve Lizbon Antlaşması ile bunlar arasına dahil olan Bölgeler Komitesine (yetkilerinin korunması amacıyla sınırlı olarak) dava konusu edilebilecek tasarrufların tümü için, gerçek ve tüzel kişilere ise ancak kendilerine yöneltilen veya kendilerini şahsen ilgilendiren tasarruflara ve kendilerini doğrudan ilgilendiren ve uygulama önlemlerini gerektirmeyen tüzük karakterli hukuki tasarruflar için dava açma hakkı tanınmıştır.

Avrupa Topluluğu Antlaşmasının iptal davasını düzenleyen 230.maddesinde bahsi geçen hukuki tasarrufların aynı Antlaşmanın 249. maddesinde (Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 288.maddesinde) liste halinde sayıldığı görülmekte ise de iptal davasına konu olabilecek tasarruflar bakımından bu sınırlı sayı ilkesine bağlı kalınmamıştır. Avrupa Birliği Adalet Divanının bu konudaki içtihatlarına göre, yalnızca 288.maddede sayılan bağlayıcı tasarruflar değil, kurucu antlaşmalarda öngörülen veya uygulamada Birlik organları tarafından başvuru⁴⁸ ve hukuki sonuçları bağlayıcı olan, bireyin hukuki pozisyonunda belirgin değişiklik yaratmak suretiyle çıkarlarını etkileme niteliğine sahip olan her türlü tasarruf 263.madde uyarınca iptal davasına konu olabilecek bir işlem veya karardır⁴⁹.

⁴⁷ Italian Republic v Commission of the European Communities, Case 151/88, 1988.

⁴⁸ Commission of the European Communities v. Council of the European Communities, (ERTA) Case 22/70, 1971.

⁴⁹ International Business Machines Corporation v Commission of the European Communities, Case 60/81, 1981.

Nitekim Adalet Divanı Maurissien davasında⁵⁰ Sayıştay kararlarının da iptal davasına konu olabileceğine hükmetmiştir. Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından iptale konu tasarrufların bu şekilde geniş yorumlamasına sebep olarak, iptal davasının dar yorumlanmasının, kendisine Avrupa Birliği Antlaşmasının 19.maddesi ile verilmiş olan Antlaşmanın uygulanması ile yorumlanmasında hukuka uygunluğun sağlanmasına ilişkin görevine aykırılık teşkil edeceğinin düşünülmüş olmasıdır⁵¹.

Adalet Divanının bu içtihadının şimdi Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşma'nın 263.maddesinin; Avrupa Birliği Adalet Divanınca, Birlik organları, ofisleri veya dairelerinin üçüncü şahıslar karşısında yasal sonuçlar doğurmayı amaçlayan tasarruflarının da yasaya uygunluğunun inceleneceğine ilişkin hüküm fıkrasında yer aldığı görülmektedir.

Birlik organlarının hukuki tasarruflarının hukuki sonuç doğurabilecek nitelikte olup olmadığının belirlenmesi açısından ise, Avrupa Birliği Adalet Divanı süregelen davalar neticesinde birtakım kıstaslar geliştirmiştir:

Eğer bir hukuki tasarruf daha önceki bir tasarrufun onaylanmasına ilişkin ise hiç kimsenin hukuki durumunda bir değişiklik yapmayacağından iptal davasına konu edilemeyecektir⁵².

Ancak sonraki tasarrufun öncekinden farklı olarak yeni hak ve yükümlülükler getirdiği hallerde⁵³ veya ilk tasarruftan sonra koşullarda başlıca bir değişiklik olup da ilk tasarrufun hukuki etkisinin değiştiği hallerde bu kıstas uygulanmaz⁵⁴. Bu durumda, Mahkeme mercii tarafından ilk tasarrufun yeniden gözden geçirilmesine hükmeder⁵⁵.

Öte yandan, açılan bir davada⁵⁶, Daimi Temsilciler Komitesi (COREPER) tarafından alınan bir kararın Konseyce onaylaması halinde COREPER bir Birlik

⁵⁰ Henri Maurissen and European Public Service Union v Court of Auditors of the European Communities, Joined cases C-193/87 and C-194/87, 1990.

⁵¹ Sanem Baykal, "Avrupa Topluluğu Hukukunda İptal Davası ve Özel Kişilerin Davacı Olabilme Koşulları: Topluluk İctihadı Işığında Bir İnceleme", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:54, Sayı:3, 2005, s.199.

⁵² Breedband N.V. v 1) Société des Acieries du Temple - 2) High Authority of the European Coal and Steel Community - 3) Koninklijke Nederlandsche Hoogovens en Staalfabrieken N.V. - 4) Società Breda Siderurgica. , Joined cases 42/59 and 49/59, 1962.

⁵³ French Republic v Commission of the European Communities, Case C-325/91, 1993.

⁵⁴ Commission of the European Communities v. Council of the European Communities, (ERTA) Case 22/70, 1971.

⁵⁵ Hartley, s.340.

⁵⁶ Commission of the European Communities v Council of the European Union, Case C-25/94, 1996.

organı olmadığından Konseyin kararının nihai tasarruf olarak görülerek dava konusu edilebileceğine hükmedilmiştir.

Bir Birlik kurumunca şimdiden gelecekte gerçekleştirilecek tasarrufları bakımından bağlayıcı nitelikte bir karar alınması durumunda, bu karar farklı yönde bir tasarrufta bulunulması menfaatine olan kişilerin hukuki durumlarını etkileyeceğinden 263.madde kapsamında incelenebilecektir⁵⁷. Örneğin; Avrupa Parlamentosu'nun bir personelinin, çalıştığı bölümdeki boş müdüriyet kadrosu için verilen ilanın iptali istemiyle açtığı davada, söz konusu ilanda aranan mükemmel derecede İtalyanca bilmek koşulunun hukuken korunması gereken geçerli bir nedene dayanmadığı, bunun gerçekte anılan görevin bir İtalyana ayrıldığını söylemenin üstü örtülü yolu olduğu, bu durumun davacının aday olma hakkını elinden aldığı nedeniyle dava konusu edilebileceği kabul edilmiştir⁵⁸.

Bir kararın alınması için gerekli prosedürün birden fazla irade açıklamasını gerektirdiği hallerde ise, Hartley'e⁵⁹ göre bu tasarrufların dava konusu edilip edilememesi bakımından kıstas alınacak ölçüt, anılan tasarrufların nihai tasarrufa olan etkisi olmakta, buna göre nihai tasarrufun gerçekleştirilmesi için alınması gerekli irade, bağlayıcı nitelik taşımıyorsa dava konusu edilememeli, ancak nihai tasarrufun gerçekleşmesi söz konusu irade açıklamasının sonucuna, örneğin olumlu olmasına bağlıysa dava konusu edilmelidir.

Ancak Adalet Divanı bu duruma farklı şekilde yaklaşmaktadır. Örneğin bir davada personelin işe alınabilmesi için personel tüzüğü gereği yerleştirme komitesinin olumlu görüşü alınmasının şart koşulduğu somut olayda yerleştirme komitesi kararını nihai karardan ayrı olarak dava konusu edilebilir bir tasarruf olarak görmemiştir⁶⁰.

Avrupa Topluluğu Rekabet Hukuku ile ilgili bir diğer davada ise Adalet Divanı, Komisyon tarafından ilgili şirkete hakkında soruşturma başlatılması nedeniyle savunma vermesinin icap ettiğine yönelik olarak düzenlenen yazının bir

⁵⁷ Hartley, s.341.

⁵⁸ Claude Lassalle v. European Parliament, Case 15-63, 1964.

⁵⁹ T.C. Hartley, **The Foundations of European Community Law**, Oxford University Press, 2003, sf.344.

⁶⁰ Rémy Huber v Commission of the European Economic Community, Case 78-63, 1964.

hazırlık işlemi niteliğinde olduğu ve ancak nihai işleme karşı dava açılması halinde bu işlemde irdelenebileceğine hükmetmiştir⁶¹.

Ancak Adalet Divanının bu yorumu, hazırlık işlemlerinin davacının haklarını nihai işlemde bağımsız olarak etkilememesi, ancak nihai işlemle birlikte sonuç doğurması halinde geçerli olup, Noordwijks denilen çimento antlaşmasının ilgili tüzük gereği Komisyona bildirilmesi üzerine Komisyonun Antlaşmanın Topluluk (Birlik) hukukuna aykırı olduğuna ve antlaşmanın ortak pazar içindeki serbest rekabeti engelleyen anlaşma girişimlerinden muaf tutulmasını gerektirir bir sebebin olmadığına ilişkin görüşünü içeren yazıya karşı açılan bir davada⁶²; Adalet Divanı, anlaşmanın ilgili tüzük gereği Komisyona bildirilinceye kadar muafiyeti olup Komisyonun görüşü üzerine bunu yitirdiğinden bahisle çimento ortaklığının çıkarlarını etkileyen ve hukuken bağlayıcılığı olan Komisyon tasarrufunun bir görüş değil karar olduğuna işaret ederek, Komisyonun söz konusu tasarrufun yalnızca bir hazırlık işlemi olduğu iddiasını tasarrufun nihai karardan bağımsız olarak yasal sonuç doğurduğu gerekçesiyle reddetmiştir⁶³.

Öte yandan Adalet Divanının bu içtihadını somut olayın özelliğine göre şekillendirdiği de görülmektedir. Nitekim bir davada bir rekabet hukuku sorunu ile ilgili olarak Komisyon ilgili şirketçe birtakım belgelerinin sunulmasını istemiş, anılan şirketçe söz konusu belgelerinin ticari sırları içerdiği gerekçesiyle Komisyonun bu kararının iptali istenilmiş, Adalet Divanı ise bahsi geçen kararın şirketin ticari güvenliğini tehlikeye düşürdüğü gerekçesiyle nihai karardan ayrı olarak dava konusu edilebileceğine karar vermiştir⁶⁴. Zira bu koşullar altında yalnızca nihai kararın iptal davası kapsamında ele alınması, zarar çoktan meydana gelmiş olacağından uygun bir yol olarak düşünülemeyecektir⁶⁵.

Bir diğer ölçüte göre eğer bir hukuki tasarruf yalnızca bir kurumun yahut bir kuruluşun iç işleyişini ilgilendiriyorsa söz konusu tasarruf üçüncü kişilerce dava

⁶¹ International Business Machines Corporation v Commission of the European Communities, Case 60/81, 1981.

⁶² Société anonyme Cimenteries C.B.R. Cementsbedrijven N.V. and others v Commission of the European Economic Community, Joined cases 8 to 11-66, 1967.

⁶³ Hartley, s.345.

⁶⁴ AKZO Chemie BV and AKZO Chemie UK Ltd v Commission of the European Communities, Case 53/85, 1986.

⁶⁵ Hartley, s.346,357.

konusu edilemeyecek olup, bu durum anılan tasarrufla hukuki durumları etkilenen kurum yahut kuruluş personelinin dava açma hakkını engellemeyecektir⁶⁶.

Konsey'in tasarruflarının yargısal denetime tabi olmasına karşın Üye Devletlerin temsilcileri tarafından Üye Devlet sıfat ve yetkileri kullanılarak topluca verilen kararlar ise Konsey değil Üye Devlet temsilcileri sıfatı ile alındığından iptal davasına konu edilememektedir⁶⁷.

Nitekim, Konsey toplantısında alınan ve Bangladeş'e özel yardım yapılmasına ilişkin olan karara karşı Parlamento tarafından açılan bir davada⁶⁸, Adalet Divanı, söz konusu kararın, Üye Devlet temsilcilerince Konsey üyesi olarak değil kendi hükümetlerinin temsilcileri olarak alındığından bahisle anılan kararı bir Konsey tasarrufu olarak nitelendirmeyerek hukuki denetime tabi tutulamayacağına hükmetmiştir.

Bir Birlik kurumunun yetkilerinin devredilmiş olması halinde ise devralan makamın bu yetkileri kullanarak aldığı kararlar da dava konusu edilebilmektedir⁶⁹. Birlik kurumunca yetkinin devredildiği makamın Birlik organı olmaması halinde ise, tasarruflarına karşı iptal davası açılabilen bir kurumca devredilen yetkileri kullanan diğer makamın gerçekleştirdiği tasarrufların da iptal davasına konu edilebileceği prensip olarak kabul edilmektedir⁷⁰. Yüksek Otorite tarafından ilgili mevzuat uyarınca kurulmuş olan hurda çelik kooperatiflerinin aldıkları kararlara karşı açılan bir davada⁷¹ söz konusu kuruluşlarca alınan kararların iptal davasına konu olabileceğine hükmedilmiştir.

B. Davacıya İlişkin Koşullar

Birlik hukukunda iptal davasının davacıları olarak Üye Devlet, Konsey, Komisyon, Avrupa Parlamentosu, Sayıştay, Avrupa Merkez Bankası ve Lizbon

⁶⁶ Hartley, s.341.

⁶⁷ Baykal, s.201.

⁶⁸ European Parliament v Council of the European Communities and Commission of the European Communities, Joined cases C-181/91 and C-248/91, 1993.

⁶⁹ Baykal, s.203.

⁷⁰ Hartley, ss.346-347.

⁷¹ Societe nouvelle des usines de Pontlieue-Acieries du Temple (S.P.U.N.A.T.) v High Authority of the European Coal and Steel Community, Joined Cases 32/58 and 33/58, 1959.

Antlaşması ile bunlar arasına dahil olan Bölgeler Komitesi ile gerçek ve tüzel kişiler sayılmaktadır.

Birlik kurumlarının kendi içlerinde bir idari bütünlük oluşturması nedeniyle kurumların birbiri aleyhine dava açma hakkı varken aynı hiyerarşi içerisinde yer alan kurumların ise birbirlerine karşı bu davayı açma olanakları bulunmamaktadır⁷².

İptal davasında davacıya ilişkin koşullar iki başlık altında incelenebilir. Bunlar “dava açabilme yeteneği” ile “doğrudan ve bireysel ilgi” koşuludur.

1. Dava Açabilme Yeteneği

Antlaşmada iptal davası açabileceği öngörülen Üye Devletler ve Birlik kurumları ile özel kişiler arasında bir ayrıma gidilmiştir. Bazı davacıların dava açılabilmesi için hiçbir şart öngörülmezken bazı davacılar bakımından bu hak belli koşullarla sınırlandırılmıştır. Bu nedenle doktrinde iptal davasının davacıları ayrıcalıklı, yarı ayrıcalıklı olan yahut ayrıcalıklı olmayan davacılar olarak sınıflandırılmıştır.

a. Ayrıcalıklı Davacılar

Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın Nice Antlaşması ile değişik 230.maddesinin ikinci fıkrası uyarınca, Divan, bir Üye Devlet, Konsey, Komisyon ya da Avrupa Parlamentosu tarafından yetkisizlik, usule yönelik temel kuralların ihlali, bu Antlaşmanın ya da onun uygulanması ile ilgili herhangi bir hukuk kuralının ihlali ya da yetkinin kötüye kullanılması iddiasıyla açılan davalar hakkında karar vermeye yetkilidir. Madde metninden de anlaşılacağı üzere sayılan kurumların iptal davası açma hakları hiçbir kısıtlamaya yahut şarta tabi tutulmamış olup bu nedenle ayrıcalıklı davacılar olarak adlandırılmaktadır.

İptal konusu tasarrufla ilgili herhangi bir ilgi veya menfaatlerinin bulunması gerekmeyen⁷³ bu kurumların, üstlendikleri geniş sorumluluklar nedeniyle Birlik

⁷² Özlem, Erdem, **Avrupa Topluluğu Hukukunda İptal Davası (Türk İdare Hukuku ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara, 1997, s.167.

⁷³ Commission of the European Communities v Council of the European Communities, Case 45/86, 1987.

tasarruflarının hukuka uygunluğunun temininde genel olarak menfaatlerinin bulunduğu var sayılmaktadır⁷⁴. Üye Devletler ise zaten tüm sistemin kurucusu olarak Birlik hukukunun objektif koruyucusu kabul edilmektedirler⁷⁵.

Bu itibarla bir Üye Devlet, Konseyde karara bağlanırken lehte oy kullandığı bir tasarrufun iptalini dahi isteyebilmektedir.⁷⁶ Maasricht ve Nice Antlaşmaları öncesinde Kurucu Antlaşmalar ile Parlamenteoya iptal davası açma yetkisi tanınmamıştır. Parlamenteonun davacı olabilmesinin yolu ise Avrupa Birliği Adalet Divanı içtihatlarıyla açılmıştır. Önceleri Antlaşmanın 230.maddesi uyarınca aktif ve pasif rollerinin denge içinde bulunduğu nedeniyle davalı olamayan Parlamenteonun davacı da olamayacağına hükmeden⁷⁷ Avrupa Birliği Adalet Divanı, sonraları kurucu Antlaşmalardan kaynaklanan yetkilerini korumak amacıyla sınırlı olmak üzere (yarı ayrıcalıklı davacı olarak) Parlamenteoya iptal davası açma yetkisi tanımıştır⁷⁸. Parlamenteoya tanınan bu sınırlı hak Maasricht Antlaşması ile hüküm altına alınmış, Nice Antlaşması ile ise Parlamento ayrıcalıklı davacı statüsüne yükseltilmiştir. Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından gerçek ve tüzel kişiler bakımından sıkı sıkıya bağlı kalınan Antlaşma kurallarının Parlamento için bu şekilde geniş yorumlanmasının sebebi, Birlikte karar alma süreçlerinde ve kurumsal dengede giderek güçlenmekte olan Parlamenteonun davacı olabilmesinin Avrupa bütünleşmesi bakımından zorunlu görülmesi olarak açıklanabilir⁷⁹.

b. Yarı Ayrıcalıklı Davacılar

Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 263/3.maddesi (ATA eski 230/3.madde) uyarınca Avrupa Birliği Adalet Divanı, Sayıştay, Avrupa Merkez Bankası ve Bölgeler Komitesinin yetkilerini korumak amacı ile açtıkları davalara da aynı koşullar altında bakmaya yetkilidir. İptal davası açma hakları, yetkilerinin korunması amacıyla sınırlandırılan Sayıştay, Avrupa Merkez Bankası ve Bölgeler

⁷⁴ Hartley, s.356.

⁷⁵ Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu, **Avrupa Toplulukları Konusunda Araştırmalar**, Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Yayın No:1988/303, Ankara, 1988, s.406.

⁷⁶ Government of the Italian Republic v Council of the European Communities, Case 166/78, 1979.

⁷⁷ European Parliament v Council of the European Communities, Case 302/87, 1988.

⁷⁸ European Parliament v Council of the European Communities, (Chernobyl) Case C-70/88, 1991.

⁷⁹ Baykal, s..205.

Komitesi bu nedenle yarı ayrıcalıklı davacılar olarak adlandırılmaktadırlar. Antlaşmanın 271.maddesi uyarınca Avrupa Yatırım Bankası Yönetim Kurulu da Statüsü'nden kaynaklanan yükümlülüklerin yerine getirilmesi bakımından 263.maddede tanınan iptal davası yolunu işletebilmektedir.

c. Ayrıcalıklı Olmayan Davacılar (Özel Kişiler)

Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 263.maddesi (ATA eski 230.madde) uyarınca her gerçek veya tüzel kişi, ancak kendilerine yöneltilen veya kendilerini şahsen ilgilendiren tasarruflara ve kendilerini doğrudan ilgilendiren ve uygulama önlemlerini gerektirmeyen tüzük karakterli hukuki tasarruflara karşı iptal davası açabilmektedir. Diğer kurum ve organlarla kıyaslandığında, bu kişilerce iptal davası açılabilmesi imkanı belli bazı şartlarla sınırlandırıldığından gerçek ve tüzel kişiler ayrıcalıklı olmayan davacılar olarak adlandırılmaktadır.

Maddenin Lizbon Antlaşmasından önceki şeklinde ancak kendilerini muhatap alan kararlara ve bir tüzük veya başka bir kişiye yöneltilmiş bir karar şeklinde dahi olsa kendisini doğrudan ve bireysel olarak ilgilendiren tasarruflara karşı iptal davası açma hakkı tanınan gerçek ve tüzel kişilerin yeni düzenleme uyarınca dava açabilecekleri haller şu şekilde hüküm altına alınmıştır:

- kendilerine yöneltilen tasarruflara karşı
- kendilerini şahsen ilgilendiren tasarruflara karşı
- kendilerini doğrudan ilgilendiren ve uygulama önlemlerini gerektirmeyen tüzük karakterli hukuki tasarruflara karşı

(1) Ayrıcalıklı Olmayan Davacıların Kendilerine Yöneltilen Tasarruflara Karşı Dava Açma Hakkı

ATA 230. maddesi uyarınca kendilerine yöneltilen kararlara karşı başka hiçbir koşul aranmaksızın, başkalarına yöneltilen kararlara karşı ise ancak bu kararların maddi anlamda karar olmaları ve kendilerini doğrudan ve bireysel olarak ilgilendirdiğini ispatlamak şartı ile dava açabilecekleri öngörülmektedir.

Burada, hukuki tasarruflar arasında sadece kararlara karşı dava açılabilceği öngörölmekle birlikte “karar” ile şekli anlamda değil maddi anlamda kararın kastedildiği anlaşılmaktaydı zira, Noordwijks Cement Accoord davasında⁸⁰ iptali istenen bir genelge, Adalet Divanınca maddi anlamda karar niteliğinde bulunarak genelgenin dava konusu edilebileceğine hükmedilmiştir.

Lizbon Antlaşmasıyla getirilen değişikliklerden sonra ise Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 263.maddesi ile özel kişilere kendilerine yöneltilen veya kendilerini şahsen ilgilendiren tasarruflara karşı dava açabilme imkanı tanınmıştır.

Böylece özel kişilerin iptal davası açma hakkının sadece kendilerine yöneltilen kararlara değil kendilerine yöneltilen her türlü hukuki tasarrufla genişletildiği görölmektedir.

(2) Ayrıcalıklı Olmayan Davacıların Kendilerini şahsen İlgilendiren Tasarruflara Karşı Dava Açma Hakkı

ATA 230.maddesi uyarınca, özel kişilerin başkalarını muhatap alan kararlara karşı ancak bu kararların maddi anlamda karar olmaları ve kendilerini doğrudan ve bireysel olarak ilgilendirdiğini ispatlamak şartı ile dava açabilecekleri öngörölmekteydi. Bireysel ve doğrudan ilgili olmanın ise söz konusu kişiye kararın fiili muhatabı yaptığı var sayılmaktaydı⁸¹.

Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 263.maddesi ile özel kişilere, kendilerine yöneltilmemiş olsa da kendilerini şahsen ilgilendirmek koşulu ile tüm tasarruflara karşı iptal davası açabilme imkanı getirilmiştir.

⁸⁰ Société anonyme Cimenteries C.B.R. Cementsbedrijven N.V. and others v Commission of the European Economic Community, Joined cases 8 to 11-66, 1967.

⁸¹ Hartley, s. 358.

(3) Ayrıcalıklı Olmayan Davacıların Kendilerini Doğrudan İlgilendiren ve Uygulama Önlemlerini Gerektirmeyen Tüzük Görünümündeki Kararlara Karşı Dava Açma Hakkı

ATA 230.maddesi uyarınca tüzük şeklinde dahi olsa kendisini doğrudan ve şahsen ilgilendiren tasarruflara karşı özel kişilere iptal davası açma hakkı vermekteyken, Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 263.maddesi uyarınca özel kişilere, kendilerini doğrudan ilgilendiren ve uygulama önlemlerini gerektirmeyen tüzük karakterli hukuki tasarruflara karşı iptal davası açabilme hakkı tanınmıştır.

Uygulama önlemleri, Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 291.maddesi uyarınca Üye Devletlerce ulusal hukuka göre alınan, Birliğin bağlayıcı hukuki tasarruflarının uygulanması için gerekli olan önlemlerdir. Bu önlemleri gerektirmeyen dolayısıyla bir anlamda uygulanması hususunda Üye Devletlere inisiyatif bırakmayan tüzük karakterli tasarruflara karşı bireysel ilgi koşulu aranmaksızın sadece doğrudan ilginin varlığı halinde dava açılabilmesi imkanı getiren 263.madde ile özel kişilere tanınan iptal davası açma hakkının biraz daha genişletilmiş olduğu düşünülmektedir.

2. Doğrudan ve Bireysel İlgi

Avrupa Topluluğu Antlaşması'nın 230.maddesinde birlikte, Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 263.maddesinde ise öngörülen hallerde ayrı ayrı aranacağı açıkça belirtilen bireysel ilgi ve doğrudan ilgi kavramlarının içerikleri ise Avrupa Birliği Adalet Divanı içtihatları ile doldurulmaya çalışılmakta olup söz konusu kavramlar aşağıda açıklanmaya çalışılacaktır.

a. Doğrudan İlgil

Avrupa Birliği Adalet Divanı, bireysel ilgi kavramına doğrudan ilgi kavramından daha fazla önem ve öncelik vermekte, hatta davalarda bireysel ilgisi bulunduğunu ispat eden tarafları iptali istenilen tasarrufla doğrudan ilgili olduğunu kabul etmektedir⁸². Zira önceki daha zor engelin aşılması durumunda, sonraki, çoğu zaman kabul görmektedir⁸³.

Doğrudan ilgi kavramı, Adalet Divanınca doğrudan etki kavramından hareketle açıklamaya çalışılmıştır⁸⁴:

Buna göre, bir Birlik tasarrufunun davacının menfaatleri üzerinde başkaca bir makamın takdirine yahut ilgili Üye Devletin herhangi bir uygulamasına gerek kalmaksızın etki doğurduğu hallerde doğrudan ilginin varlığı kabul edilmektedir⁸⁵.

Self-executing nitelikli hükümler içermekte olan Birlik tasarrufları, Birlik Resmi Gazetesinde yayımlandıkları andan itibaren, aksini öngören bir süre şartı veya başkaca bir koşul bulunmadıkça Üye Devletlerde yürürlüğe girerek doğrudan hukuksal etki doğurmaktayken, kişiler üzerinde hak ve yükümlülükler doğurması için ulusal hukuk işlemleriyle tamamlanmaya ihtiyaç duyan Birlik tasarrufları, ulusal organların devreye girmesini gerektirmektedir⁸⁶.

Komisyonun Alman Hükümetine tahıl ithalatı için vergi koyma yetkisi veren kararına karşı açılan bir davada⁸⁷, Adalet Divanı bu çeşit koruyucu önlemler alınmasına yetki veren bir kararın doğrudan uygulanabilirliğini gözeterek davacıların, Hükümetlerine yönelen karardan doğrudan etkilenmeleri nedeniyle dava açma haklarının bulunduğuna karar vermiştir.

Belçika hükümetinin belli bir kota kapsamında işlenmemiş alüminyum ithalatına düşük oranda gümrük vergisi uygulanmasına ilişkin isteminin reddine

⁸² James Hanlon, **European Community Law**, Sweet-Maxwell, London, 1998, s.115.

⁸³ L. Neville Brown ve Tom Kennedy, **The Court of Justice of the European Communities**, Sweet&Maxwell, London, 1994, s.140.

⁸⁴ L. Neville Brown ve Tom Kennedy, s.140.

⁸⁵ Baykal, s.210'dan Stephen Weatherill ve Paul Beaumont, **EU Law**, Third Edition, Penguin Boks, London, 1999, s.273; Paul Craig ve Grainne de Burca, **EU Law.Text, Cases and Materials**, Third Edition, Oxford University Press, Oxford-New York, 2003, s.518.

⁸⁶ Hüseyin Pazarıcı, "Topluluk Hukukunun Üye Devletler Hukukları ile İlişkisi", **Avrupa Topluluğu Hukuku Sempozyumu**, Danıştay Yayınları, Ankara, 1990, s.99.

⁸⁷ Alfred Toepfer and Getreide-Import Gesellschaft v Commission of the EEC, Joined cases 106 and 107-63, 1965.

ilişkin Komisyon kararının iptali istemiyle açılan SA Alcan davasında⁸⁸, Adalet Divanı, ilgili Komisyon kararının olumlu olması halinde dahi anılan kararın şirket üzerinde etkili olabilmesinin, kararın uygulanması hususunda inisiyatif sahibi olan Belçika hükümetinin bu doğrultuda alacağı başka bir karara bağlı olacağı nedeniyle Komisyon kararının davacı Belçika şirketi üzerinde doğrudan bir etki yaratmadığına karar vererek davayı reddetmiştir.

Doğrudan ilgi için dolaysız menfaat terimini kullanan Azrak⁸⁹ ise International Fruit Company davasını⁹⁰ örnek göstererek bu bağın, tasarrufun yöneltildiği Üye Devletin, bu kararın uygulanması için bir işlem yapması zorunlu olmakla birlikte, bu hususta hiçbir takdir yetkisine sahip olmaması ya da Üye Devletin yapacağı uygulama işleminin bir hesap işlemi gibi sadece teknik bir ayrıntıya ilişkin olması hallerinde de davacı ile söz konusu Birlik tasarrufu arasında kurulabileceğini ileri sürmektedir. Söz konusu davada; Adalet Divanı, Komisyon kararının, kendi içerisinde yeterli hükümler ihtiva ederek uygulanması hususunda Üye Devletlere inisiyatif bırakmaması ve uygulanmasının zorunlu olması dolayısıyla doğrudan ilginin varlığını kabul etmiştir.

Öte yandan, doğrudan etki kavramından bağımsız olarak, ilgili makamın söz konusu tasarruf öncesinde kendisini bağlaması halinde verilecek kararlar davacı arasında sıkı bir illiyet bağı bulunması nedeniyle doğrudan ilginin varlığı kabul edilmektedir⁹¹. Örneğin; Fransa'nın Yunanistan'dan pamuk ithalatına kota koymasına izin veren Komisyon kararının iptali istemiyle Yunan ihracatçılar tarafından açılan Piraiki-Patraiki davasında⁹² Fransız Hükümetinin bir kota koymaması ihtimalinin yalnızca teoride kaldığı saptanmış, takdir hakkı kullanacak makamın, bu hakkı nasıl kullanacağını tasarrufun kabul edildiği sırada tereddütsüz olarak belli olduğunun ispatı ile doğrudan ilginin varlığı kabul edilmiştir.

Çin'den mantar ithalatına izin için Alman makamlarına başvuran ve Komisyon tarafından kabul edilen kararlar, Alman Hükümetine başvurunun reddi hususunda yetki tanınması üzerine talebinin reddedileceği bildirilen Bock⁹³

⁸⁸ SA Alcan Aluminium Raeren and others v Commission of the European Communities, Case 69-69, 1970.

⁸⁹ Azrak, s.117.

⁹⁰ NV International Fruit Company and others v Commission of the European Communities, Joined cases 41 to 44-70, 1971.

⁹¹ L. Neville Brown ve Tom Kennedy, s.140.

⁹² SA Piraiki-Patraiki and others v Commission of the European Communities, Case 11/82, 1985.

⁹³ Werner A. Bock v Commission of the European Communities, Case 62-70, 1971.

tarafından bu yetkinin verilerek başvurusunun reddi üzerine anılan Komisyon kararına karşı açılan davada; Adalet Divanı, Komisyon tarafından verilen yetkinin kullanılıp kullanılmaması Üye Devletin tercihinin bırakılmış olmasına rağmen yetkili makamlarca yetki verilmesi halinde davacının başvurusunun reddedileceğinin belirtilmesi nedeniyle davacının doğrudan ilgisinin bulunduğuna hükmetmiştir.

İlk Derece Mahkemesince, işçileri yahut bireyleri temsilen belli kuruluşların açtıkları davalarda⁹⁴ bireysel ilgilerinin bulunmasına karşın, işçiler hakkındaki tasarruflarla doğrudan ilgili olanların söz konusu işçi kuruluşları değil işçinin kendisi olduğuna hükmedilmiş, doğrudan ilgi kavramının bu şekilde dar yorumlanması ile anılan kuruluşların ilgili kişiler adına dava açma haklarının bulunmadığına işaret edilerek davalar reddedilmiştir. Benzer davalar sonucunda bu tür kuruluşlara yalnızca kendi yetki ve imtiyazlarını doğrudan etkileyen kararlara karşı dava açabilme yolu açılmıştır. Adalet Divanı da, benzin istasyonu inşa edilmesine karşı dava açan mahalle sakinleri ile çevreci bir grup tarafından açılan Greenpeace davasında buna benzer bir içtihat geliştirmiştir⁹⁵.

b. Bireysel İlgisi

Bireysel ilginin tespitinde açık ve net kriterler bulunmamakla birlikte Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın bu kavramın içeriğini doldurmaya çalışan içtihatları önemli rol oynamaktadır.

Avrupa Birliği Adalet Divanı, bir mandalina ithalatçısı tarafından, Alman hükümetinin mandalina ithalatında alınan gümrük vergisinin düşürülmesine ilişkin istemini reddeden Komisyon kararının iptali istemiyle açılan Plaumann davasında⁹⁶ bu hususa açıklık getirmeye çalışmış ve bir kararın muhatabı olmayan bir kişinin anılan kararın kendisini belli kişisel nitelikleri ya da diğer kişilerden ayıran koşullar nedeniyle etkilemesi ve bu suretle kararın muhatabı olduğu kişiyi ilgilendirdiği şekilde kendisini de ilgilendirmesi halinde bireysel ilginin varlığının kabul edilebileceğine hükmetmiştir.

⁹⁴ Comite Central d'Enterprize de la Societe Generale des grades Sources and others v. Commission, Case T 96/92, 1995 ; Comite central d'entreprise de la Societe anonyme Vittel v. Commission, Case T 12/93, 1995.

⁹⁵ Hacer Soykan Adaoğlu, "AT Hukukuna Aykırı Hukuki Tasarrufların İptalinde Kişilerin Rolü", www.auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2006-55-02/AUHF-2006-55-02_Adaoğlu.pdf , 12.2.2010.

⁹⁶ Plaumann & Co. v Commission of the European Economic Community, Case 25-62, 1963.

Avrupa Birliği Adalet Divanı, belli kişisel nitelikler yahut koşullar ararken, Plaumann'ın aslında açık ya da kapalı bir kategoriye girmek suretiyle diğer kişilerden ayrılıp ayrılmadığını test etmektedir⁹⁷.

Daha sonraki davalarda temel kriter olarak uygulanan Kapalı Kategori testine göre, kişinin başkasına yönelmiş bir karar yahut tüzük şeklindeki kararla doğrudan ilgili olduğunun tespiti için, ilgili tasarruf yürürlüğe girdiğinde bu tasarruftan etkilenen sabit sayıda kişiyi kapsayan bir gruba dahil olması gerekmektedir⁹⁸.

Avrupa Birliği Adalet Divanı yaptığı değerlendirme sonucunda, somut olayda, davacının yalnızca bir ithalatçı olduğuna, anılan kararın herhangi bir zamanda bu tür ticari faaliyetle uğraşan herkese uygulanabileceğine, dolayısıyla anılan kararın Plaumann'ı bu kişilerden ayıran koşullar nedeniyle etkilemesinin söz konusu olmadığına işaret ederek -kapalı bir kategori yerine açık ve genel bir kategori içine giren- şahsın işbu kararlarla bireysel ilgisinin bulunmadığı gerekçesiyle dava açma ehliyetinin bulunmadığına hükmetmiştir.

Bu duruma bir başka örnek olarak, tahıl ithalatçısı Alfred Toepfer'in, Fransa'dan Almanya'ya tahıl ithalatı için izin verilmesi istemini reddeden Alman hükümeti kararını onaylayan Komisyon kararına karşı açtığı iptal davası⁹⁹ gösterilebilir. Alman makamlarının yanlışıyla Fransa'dan Almanya'ya mısır ithalatına ilişkin vergiyi kaldırdıkları 1 Ekim 1962 tarihinde Toepfer Fransa'dan Almanya'ya mısır ithalatı için izin başvurusunda bulunmuştur. Alman makamlar hatayı fark ederek 2 Ekim 1962 tarihinden itibaren izin istemlerini reddetmişlerdir. Üç gün sonra Komisyon ithalat izinlerine ilişkin ret işlemlerini onaylamış ve Alman hükümetine verginin tamamının yeniden aranması hususunda yetki vermiştir. Burada Komisyonun kararı geriye dönük nitelikte olup yalnızca 1 Ekim 1962 tarihinde anılan izin için başvuran belli sayıda kişiyi etkilemiştir ve Toepfer 1 Ekim tarihinde başvuran bu kapalı kategoriye dahildir, 2-4 Ekim arasında başvuran daha fazla sayıdaki kişi ise izinleri reddedilmekle birlikte söz konusu vergi 2 Ekimden itibaren aynı miktarda olduğundan herhangi bir zarara uğramadan

⁹⁷ Horspool, s.213.

⁹⁸ Hartley, s.361.

⁹⁹ Alfred Toepfer and Getreide-Import Gesellschaft v Commission of the EEC, Joined cases 106 and 107-63, 1965.

yeniden başvurma hakkına sahip oldukları için açık kategoriye dahildir¹⁰⁰. Bu itibarla, kapalı kategoride yani sınırlı sayıda bir grup içinde yer alan davacının dava açma ehliyetinin olduğu kabul edilmiştir.

Aynı şekilde, Çin'den mantar ithalatı için izin istemini reddeden Alman yetkililerin kararını onaylayan Komisyon kararının iptali istemiyle açılan Bock¹⁰¹ davasında da Adalet Divanı, Toepfer davasındaki kriterleri uygulamış, Komisyon kararına konu davacının bireysel ilgisinin bulunduğuna hükmetmiştir.

Buna karşın, birçok dava davacıların kapalı kategoride yer almaması gerekçe gösterilerek bireysel ilgi yokluğu nedeniyle reddedilmiştir.

Adalet Divanı; davacı şirketin ithalat izni istemi üzerine Hollanda Hükümetine altı ay süreyle Çin'den fırça ithalatını kısıtlama yetkisi veren Komisyon kararının iptali istemiyle açılan Spijken Kwasten davasında¹⁰², söz konusu fırçaları Benelüks ülkelerine ithal eden tek şirketin davacı şirket olmasına ve anılan kararın davacı şirketi bilhassa davacının durumunu etkilemesine karşın Komisyon kararının belli bir süreyi içermesi ve bu süreç içinde ithalat izni için başvuran başka kişileri de ilgilendireceği nedeniyle bireysel ilgisi bulunmayan davacının dava açma ehliyetinin olmadığına karar vermiştir.

Bu sınırlayıcı yaklaşım Greenpeace davasında¹⁰³ da devam etmiş, açılan davada davacıların sadece doğrudan ilgisi bulunduğuna hükmedilmiştir.

Bireysel ilginin varlığı Avrupa Birliği Adalet Divanı içtihatlarından hareketle aşağıdaki hallerde de kabul edilmiştir:

-Dava konusu tüzüğün davacı işletmenin faaliyet gösterdiği coğrafi alanla sınırlı olarak uygulanması halinde¹⁰⁴,

-Davacının dava konusu kararın yöneltildiği işletmenin tek rakibi olması halinde¹⁰⁵

¹⁰⁰ Alina Kaczorowska, **European Union Law**, Routledge-Cavendish, London and Newyork, 2009, s.427.

¹⁰¹ Bock v. Commission Case 62/70.

¹⁰² Spijker Kwasten BV v Commission of the European Communities, Case 231/82, 1983.

¹⁰³ Stichting Greenpeace Council (Greenpeace International) and Others v Commission of the European Communities, Case C-321/95 P, 1998 .

¹⁰⁴ Industria Molitoria Imolese and others v Council of the European Communities, Case 30-67, 1968.

¹⁰⁵ Società "Eridania" Zuccherifici Nazionali and others v Commission of the European Communities supported by Co. Pro. B. - Cooperativa Produttori Bieticoli and others, Joined cases 10 and 18-68, 1969.

-İlgili işletmelerin bir üye devlette sadece üç tane olması ve diğer olası rakiplerin pazara ancak iki yıl içinde girebilecekleri hallerde¹⁰⁶,

-Davacı işletmenin iki üye devlet arasında ilgili ürünün en büyük ithalatçısı olması halinde¹⁰⁷

Fransa'nın Yunanistan'dan pamuk ithalatına kota koymasına izin veren Komisyon kararının iptali istemiyle Yunan ihracatçılar tarafından açılan Piraiki-Patraiki davasında¹⁰⁸ Adalet Divanı, daha geniş bir yorumda bulunmuş, kararın Fransa'ya pamuk ihraç eden tüm potansiyel Yunan ihracatçılara uygulanması söz konusu iken Mahkeme kararının ilişkin olduğu dönemde yaptıkları sözleşmeler nedeniyle yükümlülükleri bulunan ihracatçıların diğer ihracatçılardan farklı olarak kapalı bir kategori oluşturduğuna işaret ederek bu kişilerin Komisyon kararı ile bireysel bilgilerinin bulunduğu karar vermiştir.

Ancak bu karar da Plaumann kriterlerinin esnetildiği anlamına gelmez zira özel şartlarda sergilenen bir yaklaşım olup genel bir kural haline getirilemeyecek niteliktedir¹⁰⁹. Yunanistan'ın Topluluğa katılım anlaşması uyarınca, Fransa'da olduğu gibi koruyucu tedbirlerin alınmasından önce Komisyonun kararın ekonomik etkilerini ve hangi işletmelerin bundan etkileneceğini araştırması gerekmektedir.

Benzer bir yorum Fransa ve Lüksemburg'un özel bölgelerinde üretilen yüksek kalitede köpüklü şaraplar için "cremant" ifadesinin kullanılmasını sınırlayan bir tüzüğe karşı açılan Cordonui SA davasında¹¹⁰ gelmiş, Mahkeme benzer köpüklü şarapların İspanya'daki başlıca üreticilerinden olan ve anılan yönetmelikle fikri mülkiyet hakkı zedelenen Cordonui'nun cremant ifadesini 1924'ten beri ticari markasının içerisinde kullanması nedeniyle tüzükten etkilenebilecek olan diğer üreticilerden farklı olduğuna hükmetmiştir.

Sofrimport SARL¹¹¹ davasında ise Şili'den elmaları gemiye yükletmiş olan Sofrimport, Şili'den elma ithalatı izinlerini kaldıran bir tüzüğün yürürlüğe girmesi üzerine ithalat izni için yaptığı başvurunun Fransız makamlarınca reddedilmesi üzerine söz konusu tüzüğün iptali istemiyle Mahkemeye başvurmuştur. Burada

¹⁰⁶ Koninklijke Scholten Honig NV Contre Council and Commission of the European Communities, Case 101/76, 1977.

¹⁰⁷ Buralux SA, Satrod SA and Ourry SA v Council of the European Union, Case C-209/94 P, 1996.

¹⁰⁸ Piraiki-Patraiki Case 11/82.

¹⁰⁹ Horspool, s.214.

¹¹⁰ Cordonui SA v. Council of The European Union, Case -309/89, 1995.

¹¹¹ Sofrimport SARL v Commission of the European Communities, Case C-152/88, 1992.

Adalet Divanı, Komisyonun önceki tüzük uyarınca malları nakledilmekte olan ithalatçıları da dikkate alarak bir karar vermesi gerekirken bu durumu gözetmediğinden bahisle bu ithalatçıların belli ve sınırlı bir grupta yer aldığı sonucuna vararak davacının dava açma hakkının bulunduğunu kabul etmiştir.

İlk Derece Mahkemesi ise önüne gelen Unifruit Hellas davasında¹¹² benzer gerçeklerden hareketle Adalet Divanı'ndan farklı bir sonuca ulaşmış, bir yönetmelikle vergi yükümlülüğü getirilen mallara ilişkin olarak o esnada bu tür malları nakletmekte olan ithalatçıların belli ve sınırlı olmasına karşın ilgili tüzüğün Komisyona nakil halindeki mallara dair özel durumların gözetilmesi yükümünü yüklediği gerekçesiyle bireysel ilgilerinin bulunmadığına hükmetmiştir¹¹³.

Les Verts davası¹¹⁴ ise, sayılan davalarda bireysel ilgi için incelenen kıstaslara bir istisna teşkil etmektedir¹¹⁵. Avrupa Parlamentosunun bir sonraki seçimlerde Parlamentoda temsil edilen partilere para yardımı yapılmasına ilişkin kararının, seçimlere katılacak partiler arasında fırsat eşitliğini bozduğu gerekçesiyle parlamento dışındaki partilerden Ecologiste Partisi tarafından iptali istemiyle açılan davada, Adalet Divanı davacının anılan kararlar bireysel ilgili olmadığı ancak eşitlik ilkesinin uygulanabilmesi adına kararın iptali için başka bir hukuk yolu bulunmadığı nedeniyle dava açma ehliyetine sahip olduğunu kabul etmiştir.

C. Davalıya İlişkin Koşullar

İptal davası, hukuki tasarrufta bulunma yetkisine sahip organlara karşı açılabilirken, devlet ve hükümet başkanlarının AB organı sıfatıyla zirve adı verilen toplantılarda alınan kararlar ile Konseyin AB ile ilgili kararları iptal edilememektedir¹¹⁶.

¹¹² Unifruit Hellas EPE v Commission of the European Communities, Case T-489/93, 1994.

¹¹³ Josephine Shaw, **European Community Law**, The Macmillan Press, London, 1993, s.141.

¹¹⁴ Parti écologiste "Les Verts" v European Parliament, Case 294/83, 1986.

¹¹⁵ Show, s.196.

¹¹⁶ Tekinalp, s.247.

D. Süreye İlişkin Koşullar

Çalışmamızda, bu başlık altında iptal davası açma sürelerine değinilecek olup gerek görülen lüzum üzerine Arat tarafından yapılan tasnif de model alınarak hukuka aykırılık defii konusuna da süreye ilişkin koşullar altında yer verilecektir.

1.İptal Davasında Süre

Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 263.maddesinin son fıkrası uyarınca iptal davası, tasarrufun ilan edildiği, davacıya tebliğ edildiği ya da bunların olmadığı hallerde davacının tasarrufu öğrendiği andan itibaren iki ay içerisinde açılmalıdır.

İki aylık süre ikinci ayın sonunda sürenin başlamasına neden olan olayın gerçekleştiği tarihe tekabül eden günde sona erer¹¹⁷ şöyle ki; eğer iptali istenilen tasarrufun Birlik resmi gazetesinde 4 Mayıs tarihinde yayımlandıysa, bu tasarrufa karşı iki aylık dava açma süresi 4 Temmuz tarihli günün bitiminde sona erecektir.

Cumartesi ve Pazar günleri ile resmi tatil günleri de süreye dahildir ancak adli tatil dönemleri sürenin hesaplanmasında dikkate alınmamaktadır. Dava açma süresinin son gününün cumartesi, Pazar yahut bir resmi tatil gününe denk gelmesi durumunda süre bunu takip eden ilk iş günü bitimine değin uzamaktadır.

Dava açma süresinin doğru hesaplanması hakkın korunabilmesi için hayati önem taşımaktadır. Zira, İlk Derece Mahkemesi, açılan bir davada davacının menfaatlerini tamamen etkileyen bir tasarrufa karşı dava açma süresinin kaçırılması halinde, ilgili kuruma başvuru sonucu anılan tasarrufun teyidinde yönelik kurum cevabı üzerine sürenin canlandırılmayacağına hükmetmiştir¹¹⁸.

Tüzüklerin Birlik resmi gazetesinde yayımlanmaları gerekir. Ancak dava açma süresi Birlik Mahkemelerinin Usul Tüzükleri uyarınca bunların yayımlanmasını izleyen günden itibaren on dört gün sonra başlar ve davacının daha önce tüzükten haberdar olması hali dava açma süresini etkilemez¹¹⁹.

¹¹⁷ Rudolf Misset v Council of the European Communities, Case 152/85, 1987.

¹¹⁸ Cobrecaf SA, Pêche & Froid SA and Klipper investissements SARL v Commission of the European Communities, Case T-514/93, 1995.

¹¹⁹ Gerhard Bebr, **Development of Judicial Control of the European Communities**, Martinus Nijhoff Publishers, Netherlands, 1981, s.84.

Yönerge, karar ve diğer tüm tasarrufların ise Üye Devlet yahut özel kişi fark etmeksizin taraflara tebliği gerekir ve anılan tasarruflara karşı taraflarca dava açma süresi bu tebliğden itibaren başlar. Sürenin başlaması için işbu tebliğin, tasarrufun kısa özetini değil tüm içeriği ile sebeplerini içermesi gerekmektedir¹²⁰. Bu tasarruflar da bilgi mahiyetinde Birlik resmi gazetesinde yayımlanır ve üçüncü kişilerin dava açma hakkı yayımlanma tarihini izleyen on beşinci günden itibaren başlar¹²¹.

Süre hak düşürücü nitelikte olduğundan Avrupa Birliği Adalet Divanı süreyi resen araştırır ve süre geçmişse davayı reddeder ancak tasarruf üzerindeki sakatlığın ciddi ve açık olması durumunu ifade eden yokluk hali bu kuralın istisnasını oluşturmaktadır. Avrupa Birliği Adalet Divanı, bir davada yetkisiz bir kurum tarafından çıkarıldığı açıkça belli olan hukuki tasarrufların yok hükmünde olduğuna karar vermiştir¹²².

Bu süre kesin bir süredir ve ne taraflarca bir antlaşmayla ne de Mahkemece uzatılabilir¹²³. Ancak, davacı tarafından, Kanununun ilgili tarafça beklenmeyen hal veya mücbir sebep bulunduğu kanıtlanması halinde hiçbir hakkın dava açma süresinin dolması nedeniyle zayi olmayacağına ilişkin ikinci paragrafına dayanılması hali bunun istisnasını oluşturur¹²⁴.

Süre tüm davacılar ve tasarruflar için aynı olup, Üye Devletler, Birlik kurumları yahut özel şahıslar açısından farklılık veya ayrıcalık yaratmamaktadır¹²⁵. Sadece Mahkeme Usul Kanununun 81/2.maddesine göre Lüksemburg'daki Adalet Divanı ile davacının ikametgahı arasındaki mesafe göz önüne alındığında dava açma süresi uzatılabilir.Zamanaşımının varlığını ileri süren taraf kararın ne zaman tebliğ edildiğini ispatlama yükümlülüğü altındadır¹²⁶.

¹²⁰ Horspool, s.222.

¹²¹ Bebr, s.84.

¹²² Commission of the European Communities v BASF AG, Limburgse Vinyl Maatschappij NV, DSM NV, DSM Kunststoffen BV, Hüls AG, Elf Atochem SA, Société Artésienne de Vinyle SA, Wacker Chemie GmbH, Enichem SpA, Hoechst AG, Imperial Chemical Industries plc, Shell International Chemical Company Ltd and Montedison SpA, Case C-137/92 P, 1994.

¹²³ Theo Nebe v Commission of the European Communities, Case 24-69, 1970.

¹²⁴ John Fairhurst ve Christopher Vincenzi, **Law of the European Community**, Pearson Education Limited, Great Britain, s.173.

¹²⁵ Bebr, s.84.

¹²⁶ Florimex BV and Vereniging van Groothandelaren in Bloemkwekerijprodukten v Commission of the European Communities, Joined cases T-70/92 and T-71/92, 1997.

2.Hukuka Aykırılık Defi

Hukuka aykırılık defi, iptal davası açılması için öngörülen sürenin hukuki güvenlik ilkesi gereği kısa tutulması nedeniyle sürenin kaçırılması halinde artık iptali istenemeyecek olan hukuka aykırı genel nitelikli tasarrufların hukukun üstünlüğü ilkesi gereği sürekli uygulanmasını ortadan kaldırmak ve olumsuz etkilerini önlemek amacıyla öngörülen bir hukuki bir tedbirdir¹²⁷.

Avrupa Topluluğu Antlaşmasında, hukuka aykırılık defi yalnızca tüzüklere karşı tanınmış bir tedbirken, Avrupa Birliği Adalet Divanının genişletici yorumlarıyla tüm düzenleyici işlemlere karşı uygulanma imkanı bulmuş¹²⁸, Lizbon Antlaşmasından sonra ise Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşma'da Mahkemelerin bu geniş yorumu, madde hükmü haline gelmiştir.

Buna göre, Avrupa Birliği'nin İşleyişine Dair Antlaşmanın 277. maddesi (ATA eski 241.madde) uyarınca, taraflardan her biri, Birliğin bir organı, kurumu veya diğer bir birimi tarafından çıkarılan genel geçerlikli bir hukuki tasarrufun hukuka uygunluğuna itiraz edilen bir hukuki ihtilafta, 263.maddenin 6. fıkrasında belirtilen iki aylık dava açma süresinin sona erip ermediğine bakılmaksızın Avrupa Birliği Adalet Divanı önünde söz konusu hukuki tasarrufun 263.maddenin 2. fıkrasında yetkisizlik, esaslı şekil sakatlığı, Antlaşmanın veya onun yürütülmesinde uygulanan Birlik normunun ihlali ve yetkinin kötüye kullanılması olarak sınırlı sayıda sayılan iptal nedenleri yüzünden uygulanamazlığını ileri sürebilmektedir.

Bağımsız bir dava türü olarak düzenlenmemiş olup, Avrupa Birliği Adalet Divanı önünde başka bir dava görülürken bir genel nitelikli tasarrufun uygulanması gerektiğinde, onun hukuka aykırılığının bir defi olarak ileri sürülmesi yolu olarak öngörülen hukuka aykırılık definin kabul olunması halinde, sadece o davaya mahsus olarak söz konusu genel nitelikli tasarrufun uygulanma kabiliyeti (geçerliliği değil) bertaraf edilmekte ve ona dayanan tasarruf iptal edilmektedir¹²⁹. Yani söz konusu genel tasarruf iptal edilmemekte fakat sadece o uyumsuzluğa özgü olarak uygulanmamaktadır.

¹²⁷ Arat, ss.65, 66.

¹²⁸ Ahmet Anıl, Örnek, **Avrupa Topluluğu Adalet Divanı'nın Bakmakla Görevli Olduğu Davaların Türleri, (Yüksek Lisans Tezi)**, Gazi Üniversitesi, Ankara, 2006, s.49.

¹²⁹ Arat, ss.67, 68.

Yalnızca Avrupa Birliği Adalet Divanında görülen davalarda ileri sürülebilen hukuka aykırılık defî, ön karar davalarında ise geçerli bir hukuki yol olmayıp¹³⁰ ulusal mahkemeler önündeki uyuşmazlıklarda ileri sürüldüğünde kabul edilmemektedir¹³¹.

Hukuka aykırılık defî ileri süren davacının esasa ilişkin iddialarının kabul edilmemesi halinde, hukuka aykırılık defî de dikkate alınmamaktadır¹³².

E. Şekle ilişkin Koşullar

Avrupa Birliği Mahkemelerinde dava açabilmek için öngörülen şekli koşullar, Avrupa Birliği Adalet Divanı Statüsünün 19. vd. maddeleri ile Avrupa Birliği Adalet Divanı Usul Tüzüğü'nün 37.vd. maddelerinde, Avrupa Birliği İlk Derece Mahkemesi Usul Tüzüğü'nün 43. vd. maddelerinde, Avrupa Birliği Kamu Hizmetleri Mahkemesi Usul Tüzüğü'nün ise 33.vd..maddelerinde usule ilişkin başlık altında yer almaktadır.

İlgili Mahkeme Başkanlığına hitaben yazılan dava dilekçesinde “davacının adı, adresi, davalının ikametgahı, davanın konusu, dayanılan hukuki sebepler, davacının iddia ve talepleri ile varsa deliller” yer almalıdır. Bunların yanı sıra, bir tebligat adresi ile tebligatı almaya yetkili bir şahsın da gösterilmesi gerekmektedir.

Buna ek olarak veya bunun yerine avukat yahut vekil vasıtasıyla takip edilen işlerde tebligatların bu şahıslara yapılabilmesi için adres gösterilmesi gerekmektedir. Anlaşmalı hallerde tebligatın faksla ya da diğer teknolojik iletişim araçlarıyla yapılabilmesi mümkündür.

Birlik kurumları ve Üye Devletlerin, bir hukuki danışman ya da avukattan destek alacak bir temsilci aracılığıyla temsil edilmeleri gerekmektedir. Bunun dışındaki tarafların ise avukat vasıtasıyla temsili gerekmektedir. Yalnızca, bir Üye Devlet yahut Avrupa Birliği Antlaşmalarına taraf olan bir devletin mahkemelerinde avukatlık yapmaya yetkili olan bir avukat tarafından dava açılıp, takip edilebileceğinden bu yetkiyi gösterir bir sertifikanın da dava dilekçesine eklenmesi gerekmektedir.

¹³⁰ Erdem, s.111

¹³¹ Milchwerke Heinz Wöhrmann & Sohn KG and Alfons Lütticke GmbH v Commission of the European Economic Community, Joined cases 31/62 and 33/62

¹³² Erdem, s.111

İptal davalarında, iptali istenilen hukuki tasarrufu ve tarihini gösterir belgelerin eklenmesi gerekmektedir.

Özel hukuk tüzel kişilerince dava açılması halinde ise, statüsünün ya da kayıtlı olduğu ticaret veya dernek sicilinden ya da diğer bir resmi makamdan hukuki kişiliğini ispatlamaya yarar bir belge ile davayı açan avukatın özel hukuk tüzel kişisini temsile yetkili olduğuna ilişkin usulüne uygun olarak düzenlenmiş olan bir belgenin eklenmesi gerekmektedir.

Dava dilekçesinin ya da ekli belgelerin eksik olması halinde mahkemece eksikliğin giderilmesi için uygun bir süre tanınmaktadır. Tanınan süre sonunda belgenin tamamlanıp tamamlanmamasına ilişkin neticeler ise eksik olan belgenin niteliğine göre değişmektedir. Buna göre, iptali istenilen tasarrufa ilişkin belge eksikliğunun Mahkemece verilen süre sonuna kadar giderilememesi halinde eksik belgenin daha sonra tamamlanması imkan dahilindedir. Ancak yukarıda sayılan diğer belgelerin, örneğin özel hukuk tüzel kişilerinin hukuki kişiliğini ispatlamaya yarar bir belge yahut temsile ilişkin belge vb.nin eksik olması halinde, Mahkemece, kanun sözcüsünün dinlenmesinden sonra söz konusu şekil hükümlerine aykırılığın dava dilekçesinin kabulüne engel olup olmayacağına karar verilmesi gerekmektedir.

Dava dilekçesinin davalıya tebliğinden itibaren Adalet Divanı'nda açılacak davalarda bir aylık, Genel Mahkeme ile Kamu Hizmetleri Mahkemesinde iki aylık süreler içerisinde verilebilecek olan savunma dilekçesinde, davalının adı, adresi, davanın konusu, dayanılan hukuki sebepler, davalının talepleri ile varsa delillerin belirtilmesi gerekmekte olup yukarıda sayılan dava dilekçesine eklenmesi gerekli belgeler savunma dilekçesinde de aranmaktadır. Savunma için öngörülen sürelerin, davalı tarafından gerekçe gösterilerek talep edilmesi durumunda Mahkeme Başkanı tarafından uzatılabilmesi mümkündür.

II. İPTAL NEDENLERİ

Büyük ölçüde Fransız İdare Hukukunun etkisi altında kalmış olan Birlik Hukukunda Fransız İdare Hukukundaki idari işlemlerin sakatlığı teorisi de aynen kabul görmüştür¹³³.

¹³³ Azrak, s.120.

Buna paralel olarak, Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 263/2.maddesinde Birlik tasarruflarının iptal sebepleri: Yetkisizlik, esaslı Şekil sakatlığı, Antlaşmanın veya onun yurütulmesinde uygulanan Birlik normunun ihlali ve yetkinin kottuye kullanılması olarak sayılmaktadır.

Birlik Mahkemeleri yetkisizlik ve esaslı Şekil sakatlığı hallerini resen goretmektedir¹³⁴. Son iki sebep ise ancak taraflarca ileri surulurse incelenmektedir¹³⁵. Davacı tarafından bir yahut daha fazla sebebin gosterilmesi mumkundur¹³⁶. Davacı mumkun ve makul tum sebepleri ileri surmelidir zira sure dolduktan sonra taraflarca yeni sebepler ileri surulememektedir¹³⁷.

A. Yetkisizlik

Bu iptal sebebi, İngiliz hukukundaki yetki aşımı teorisiyle benzerlik gostermektedir. Yetki kavramıyla kastedilen bir tasarrufu meydana getirebilmek icin gerekli yasal erke sahip olmaktır ancak Birlik hukukunda yetkisizlik asıl olup Birliğin ozunde bir yasama yahut yurutme gucu bulunmamakta, buna bagli olarak da Birlik kurumlarınca gercekleştirilecek her tasarruf icin ilgili kurumlara buna ilişkin yetki veren bir Antlaşma hukmunun ya da dayanağını Antlaşmadan alan bir başka mevzuatın varlığı aranmaktadır¹³⁸.

Avrupa Birliği Antlaşmasının 5.maddesinde; Birliğin Antlaşmalarda hukme baglanan amacların gercekleştirilmesi icin Uye Devletler tarafından kendisine tanınan yetkilerin sınırları icinde faaliyette bulunacağı belirtilerek bu kurumların yetkilerinin sınırları cizilmiştir.

Birlik kurumlarınca yetki kullanılırken kendileri icin Antlaşma ve ikincil mevzuatla cizilen sınırların dişina cıkılması halinde yetkisizlik soz konusu olur ki bu bahsi gezen yetkilerin kullanıldığı tasarruflar icin bir iptal nedeni teşkil eder. Orneğin Komisyonun Birleşmiş Devletlerle işbirliği ve koordinasyonu geliştirmek ve rekabet kanunlarının uygulanmasında taraflar arasındaki farklılıkları en aza indirmek

¹³⁴ French Republic v High Authority of the European Coal and Steel Community, Case 1-54, 1954

¹³⁵ Kaczorowska, s.439.

¹³⁶ Elspeth Deards ve Slyvia Hargreaves, **European Union Law Textbook**, Oxford University Press, United States, 2004, s.147.

¹³⁷ Kaczorowska, s.439.

¹³⁸ Hartley, s.415.

amacıyla akdettiği bir anlaşmaya dair bir davada¹³⁹ Fransa hükümeti tarafından Komisyonun anlaşma imzalamaya yetkili olmadığı ileri sürülmüş, neticesinde Komisyon'un Avrupa Topluluğu Antlaşması uyarınca anlaşmalarla ilgili olarak Birlik dışındaki devletlerle yahut uluslar arası kuruluşlarla gerekli müzakereleri yapmaya yetkili olduğu ancak söz konusu anlaşmaları imzalamaya yetkili organın Konsey olduğuna karar verilmiştir.

Yetkisizlik de kendi içinde mutlak, nisbi, yer itibarıyla ve maddi anlamda yetkisizlik olmak üzere sınıflandırılabilen, buna göre; Birlik kurumlarınca yalnızca Üye Devletlerin yetki alanına giren bir konu hakkında tasarrufta bulunulması halinde mutlak yetkisizlik¹⁴⁰, Birlik yetki alanında bulunan bir husus hakkında o konuda yetkili olmayan Birlik kurumu tarafından tasarrufta bulunulması halinde nisbi yetkisizlik, Birlik kurumlarınca yapılan tasarrufun Birlik sınırları dışını da etkilemesi halinde yer itibarıyla yetkisizlik ve son olarak, Birlik kurumlarınca yapılan tasarrufun ilgili kurumun düzenlemeye yetkili olmadığı bir tasarruf formunda olması halinde maddi anlamda yetkisizlik söz konusu olmaktadır¹⁴¹.

Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından Birlik kurumlarının yetkileri dahilinde faaliyet göstermesine o denli önem verilmektedir ki bu konuya ilişkin olmakla beraber süre aşımı bulunduğu saptanan davalar dahi kabul edilerek incelenmektedir¹⁴².

Davacıların davalarını sıklıkla daha geniş ve kapsamlı olan Antlaşmanın ihlali sebebine dayandırmalarından dolayı bu iptal nedeni nadiren ileri sürülmekte olup daha ziyade Birlik tasarruflarının yasal dayanağı ile ilgili uyuşmazlıklarda gündeme gelmektedir¹⁴³. Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın Antlaşmalardaki yetki veren hükümleri Konsey ve Komisyon üzerinde zımni yetki teorisini de uygulamak suretiyle oldukça geniş yorumlamakta olması karşısında bir tasarrufu gerçekleştiren makamın yetkisiz olduğunu kanıtlayabilmenin zorluğu da bu iptal sebebine nadiren başvurulmasının diğer bir sebebini oluşturmaktadır¹⁴⁴.

¹³⁹ French Republic v Commission of the European Communities, Case C-327/91, 1994.

¹⁴⁰ Parti écologiste "Les Verts" v European Parliament, Case 294/83, 1986.

¹⁴¹ Tekinalp, s.251.

¹⁴² Commission of the European Communities v French Republic, Joined cases 6 and 11-69, 1969.

¹⁴³ Kaczorowska, s.439.

¹⁴⁴ Hartley, s.415.

Yetkisizlik ve Antlaşmanın ihlali sebepleri çoğu kez birbiriyle karışmakta olup bu durum bilhassa hem yetkisizlik hem de Antlaşmanın ihlali sebeplerini birlikte içeren Meroni davasında göze çarpmaktadır¹⁴⁵. Anılan dava¹⁴⁶, Yüksek Otorite tarafından belli yetkilerin devredildiği iddia edilen bir alt makam tarafından alınan kararlarla uygulamaya konulan belli vergilere karşı açılmış, Adalet Divanı alt makamların bu gibi kararları almaya yetkili olmadıklarına zira Antlaşmada Yüksek Otoriteye karar alma yetkisinin devri hususunda bir yetki tanınmadığına hükmetmiştir.

Yetkisizliğin de kendi içinde iç yetki ve dış yetki olarak sınıflandırılması halinde; iç yetkiden, bir Birlik organının diğerinin yetkisine giren bir konuda karar vermesi, dış yetkiden, Üye Devletlerin münhasır yetkisine giren konularda Birlik organlarının müdahalesi anlaşılır ki bu sonuncusu iptal davasının değil hareketsizlik davasının konusuna girmektedir¹⁴⁷.

Yetki devri de Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından denetlenmekte olup, yetki devredecek organın sahip olduğu yetkiden fazlasını devredemeyeceği¹⁴⁸ ve yetki devri yapılan makamın da açıkça belirtilmiş olması¹⁴⁹ kurala bağlanmıştır.

B.Esaslı Şekil Hatası

Bu iptal sebebi, Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmada ve ikincil mevzuattaki resmi şekil ihlalleri ile Birlik hukukunun genel prensiplerinin öngördüğü diğer şekil ihlallerini içermektedir¹⁵⁰. İlgili tasarrufun iptali ise ancak şekil hatasının esaslı olması halinde mümkündür.

En sık ihlal edilen şekil şartı ise Konseyin, Komisyonun ya da Avrupa Parlamentosu ile Konseyin ortaklaşa yaptıkları tüzüklerin, yönergelerin ve kararların gerekçeli olup, bu Antlaşmaya göre alınması gereken öneri ve görüşleri içereceğine

¹⁴⁵ Brown ve Kennedy, s.144.

¹⁴⁶ Meroni & Co., Industrie Metallurgiche, SpA v High Authority of the European Coal and Steel Community, Case 9-56, 1958.

¹⁴⁷ Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu, **Avrupa Toplulukları Konusunda Araştırmalar**, Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Yayın No:1988/303, Ankara, 1988, s.407.

¹⁴⁸ Kingdom of the Netherlands v High Authority of the European Coal and Steel Community, Case 66-63, 1964.

¹⁴⁹ Meroni & Co., Industrie Metallurgiche, SpA v High Authority of the European Coal and Steel Community, Case 9-56, 1958.

¹⁵⁰ Fairhurst ve Vincenzi, s.174.

ilişkin Avrupa Topluluğu Antlaşması'nın 253.maddesinde, Lizbon Antlaşmasından sonra ise, hukuki tasarrufların bir gerekçe ile donatılacağı ve Antlaşmalar'da öngörülen öneriler, girişimleri tavsiyeler, talepler veya görüşler ile bağlantı kuracağına ilişkin Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 296. maddesinde öngörülmektedir.

Gerekçe gösterme yükümü yalnızca bir şekil şartı değil aynı zamanda karşı tarafa haklarını savunabilmesi için tanınan bir imkan olduğundan yukarıda anılan tasarrufların söz konusu kurumlarca gerekçeli olarak verilmemesi esaslı şekil hatası sayılmaktadır¹⁵¹.

Genel Mahkeme, açılan bir davada¹⁵², tutarlı bir çizgi izleyen içtihatlar uyarınca, bireysel bir kararın gerekçesini açıklama yükümü getirilmesinin nedenini, ilgili kişiye kararın doğru alınıp alınmadığı ya da kusurlu olup olmadığı hususunda dava açma hakkı tanıyacak yeterli bilginin verilmesi ve kararın hukuka uygunluğunun Birlik yargısı tarafından incelenebilmesinin sağlanması olarak açıklamıştır. Bu dava ile diğer benzer iki davada¹⁵³ Avrupa Sosyal Fonu tarafından karşılanan projelere verilen kısmi desteğin geri çekilmesi yahut buna dair onayın kaldırılmasına ilişkin Komisyon kararları Mahkemece iptal edilmiştir ki burada Avrupa Topluluğu Antlaşmasının 253.maddesinin yanı sıra Komisyonun sosyal yardımı askıya alma, azaltma veya geri çekmeye yönelik olarak verebileceği kararlardan önce ilgili Üye Devletin savunmasının alınması gereğine işaret eden Avrupa Topluluğu Antlaşmasının 6/1.maddesi ile 2950/83 no'lu tüzüğün de ihlali de söz konusudur¹⁵⁴.

Almanya tarafından Komisyona karşı üretimde kullanılmak üzere belirli bir miktarda ucuz şarap ithali için yapılan başvurunun, Komisyonca bu tür şarapların üretiminin Birlik içerisinde zaten yeterli miktarda üretildiğine ilişkin toplanan bilgi doğrultusunda kısmen reddi üzerine açılan davada¹⁵⁵, Adalet Divanı tarafından, Antlaşma ile öngörülen gerekçe gösterme yükümünün yalnızca şekli bir ödev

¹⁵¹ Yüksel İnan ve Sertaç Başeren, "Avrupa Toplulukları Adalet Divanının Yargı Yetkisi", **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:19, Sayı:3, Ankara, 1986, s.111.

¹⁵² Eugénio Branco Ld^a v Commission of the European Communities, Joined cases T-85/94 (92) and T-85/94 (122) (92), 1998.

¹⁵³ Consorgan - Gestão de Empresas Ld^a v Commission of the European Communities, Case C-181/90, 1992, Ahmet Bozkurt v Staatssecretaris van Justitie, Case C-434/93, 1995.

¹⁵⁴ Fairhurst ve Vincenzi, s.174.

¹⁵⁵ Commission of the European Communities v Council of the European Communities, Case 45/86, 1987.

olmadığına, gerekçenin taraflara haklarını savunma imkanı vermesi, Mahkemenin hukuki denetimine olanak vermesi ve ilgili Üye Devlet ve vatandaşlarını bilgilendirmesi gerektiğine, bu amaçların gerçekleşmesi için ise Komisyonu söz konusu kararı almaya iten sebeplerin kısa fakat açık ve anlaşılır bir biçimde dayandıkları hukuki konu ve gerçeklerle birlikte ortaya konmasının icap ettiğine işaret edilerek neticede gerekçesi belirsiz ve yetersiz bulunan Komisyon kararının iptaline hükmedilmiştir.

1967 yılında Antlaşmanın ilgili maddesi uyarınca Rekabete ilişkin Topluluk (Birlik) kurallarının uygulanması yönünden muafiyet verilen davacı tarafından söz konusu muafiyetin 1972 yılında incelenmek suretiyle rekabet ortamında meydana gelen değişiklikler nedeniyle bir takım ek şartlarla yenilenmesine ilişkin bir Komisyon tüzüğüne iptali istemiyle açılan bir davada; özellikle ek şartlardan birini kabul edilemez bulan davacı tarafından kendisine bu konuda ne bilgi verildiği ne de bu konudaki görüşünü açıklama imkanı tanındığının ileri sürülmesi üzerine, Adalet Divanıncı, bir kamu otoritesince alınan bir karardan menfaatleri önemli ölçüde etkilenecek olan kişilere kural olarak bu konudaki görüşünü açıklama fırsatı verilmesi gerektiğine işaret ederek bu yükümlülüğün yerine getirilmediğinden bahisle dava konusu tüzüğün iptaline karar verilmiştir¹⁵⁶.

Bir diğer şekil sakatlığı ise Birlik Kurumlarınca tasarrufların gerçekleştirilmesinde hazırlık aşamaları için öngörülmüş olan bazı usul kurallarının ihlali halinde meydana gelmekte olup, bunlar Antlaşmalarla öngörülmüş olması halinde; bazı tasarrufların gerçekleştirilmesinden önce bir kurumun önerisi yahut görüşünün alınması, bazı hallerde Üye Devletlerin önerisine başvurulmadan karar verilmemesi yahut bazı hallerde yazılı veya sözlü olarak savunma imkanı tanınmadan ilgililer hakkında yaptırım niteliği taşıyan tasarruflarda bulunulmaması gibi kurallara aykırı hareket edilmesi halleri olarak sayılabilir¹⁵⁷. Örneğin, Antlaşma ile Konsey tarafından bir tasarrufun kabulü öncesinde Avrupa Parlamentosuna danışılmasının zorunlu tutulduğu hallerde Konseyce bunun ihmal edilmesi halinde anılan tasarrufun iptali mümkündür¹⁵⁸. Avrupa Birliği Adalet Divanı, açılan bir

¹⁵⁶ Transocean Marine Paint Association v Commission of the European Communities, Case 17-74, 1974.

¹⁵⁷ Azrak, s.123.

¹⁵⁸ Kaczorowska, s.439.

davada¹⁵⁹ Avrupa Parlamentosuna danışılmasının ihtiyari tutulduğu bir konuda Parlamento'ya görüşünü belirtmesi için yeterli süre tanımayan Konsey tarafından gerçekleştirilen bir tasarrufu iptal etmiş, bir diğer davada¹⁶⁰ ise Parlamento'ya ilk sunulan tasarı üzerinde esaslı değişiklikler yapılması halinde Konseyce Parlamento'ya tekrar danışılmadığı gerekçesiyle kabul edilen tasarrufu iptal etmiştir.

Bazı davalarda, tasarrufun yasal dayanağının hatalı seçilmesi neticesinde Avrupa Parlamentosuna danışma usulüne ilişkin ihlallerin gerçekleştiği görülmektedir¹⁶¹. Örneğin bir davada¹⁶², Konsey, titanyum dioksit atık konusunda düzenlemeye giderken ATA'nın nitelikli çoğunluk gerektiren işbirliği usulüne ilişkin eski 100/a.maddesi yerine oybirliği gerektiren danışma usulüne ilişkin eski 130.maddesine dayanmıştır. ATAD, ATA'nın eski 100/a maddesinin amacının Avrupa Parlamentosunun çevresel konulara dair karar alma sürecinde etkinliğini sağlamak olduğundan eski 100/a maddesinin uygulanması gerektiğine hükmetmiştir. Bu gibi yasal dayanağın yanlış seçilmesi hallerinde iptal sebeplerinden esaslı şekil sakatlığının mı yoksa Antlaşmanın ihlalinin mi söz konusu olacağı ise tartışmalı bir durum arz etmekle beraber her iki görüş de mevcuttur¹⁶³.

Toplantı nisabı ya da kararın yazılı olması gibi karar verme usulüne ilişkin kuralların ihlali de ilgili tasarrufları şekil açısından sakatlayarak iptal sebebi oluşturmaktadır¹⁶⁴.

Bazı durumlarda şekil kurallarının ihlali o derece önemlidir ki bu durumun ilgili tasarrufun en başından itibaren hükümsüz sayılmasına, yoklukla malul olmasına yol açtığı görülmektedir zira İlk Derece Mahkemesi, Komisyon tarafından Avrupa Topluluğu Antlaşması'nın 81.maddesi doğrultusunda alınan bir tasarrufun iptali istemiyle açılan bir davayı¹⁶⁵, anılan tasarrufun zaten yok hükmünde olduğundan

¹⁵⁹ SA Roquette Frères v Council of the European Communities, Case 138/79,1980.

¹⁶⁰ ACF Chemiefarma NV v Commission of the European Communities, Case 41-69, 1970, European Parliament v Council of the European Union, Case C-388/92, 1994.

¹⁶¹ Penelope Kent, **Law of the European Union**, Third Edition, Pearson Education, Essex, 2001, s.94.

¹⁶² Commission of the European Communities v Council of the European Communities, Case C-300/89, 1991.

¹⁶³ Kent, s.95.

¹⁶⁴ Azrak s.124.

¹⁶⁵ Commission of the European Communities v BASF AG, Limburgse Vinyl Maatschappij NV, DSM NV, DSM Kunststoffen BV, Hüls AG, Elf Atochem SA, Société Artésienne de Vinyle SA, Wacker Chemie GmbH, Enichem SpA, Hoechst AG, Imperial Chemical Industries plc, Shell International Chemical Company Ltd and Montedison SpA, Case C-137/92 P, 1994.

bahisle reddetmiş, ancak işbu kararın temyizi neticesinde; Adalet Divanı, Birlik kurumlarınca alınan tasarrufların yasal olduğunun farz edilmesi nedeniyle yapılan usulsüzlükler neticesinde kusurlu olmaları halinde dahi geri alınmaya yahut iptal edilinceye dek hukuki sonuç doğuracaklarına, bununla beraber şekil usulsüzlüğünün çok ağır ve bariz olduğu bazı durumlarda geçici bir süre için dahi olsa Birlik hukuk düzeninde hukuki etki göstermelerinin kabul edilemeyeceğine hükmetmiş, oldukça ciddi sonuçları olan böyle bir kararın alınmasını ise usulsüzlüğün çok aşırı olduğu durumlarda sınırlamış, söz konusu davada ise gerek kararın gerekçe gerekse hüküm kısmının yalnızca bir komisyon üyesince kabul edilmesinin ve kararın ilgili dillerdeki üç metnin tüm Komisyon üyelerince görülmemesinin Komisyon'un usul kurallarına aykırı bulunması nedeniyle esaslı şekil ihlalinin mevcudiyeti gerekçesiyle kararı sayarak iptal edilmiş ancak yok hükmünde görülmemiştir¹⁶⁶.

C. Antlaşmanın veya Onun Yürütülmesinde Uygulanan Birlik Normunun İhlali

Oldukça geniş bir kapsama sahip olan ve uygulamada çok önemli yer tutan bu iptal sebebi, diğer tüm iptal sebeplerini de aslında bünyesinde barındırmaktadır. Antlaşmanın veya onun yürütülmesinde uygulanan Birlik normunun ihlalden tam olarak anlaşılması gereken ise başta Birlik hukuk düzenindeki tüm Antlaşmaların hükümlerinin, hukukun genel ilkelerinin¹⁶⁷ ve hatta uluslar arası hukukun ihlali halinde söz konusu olmaktadır¹⁶⁸. Antlaşmanın yürütülmesinde uygulanan Birlik normları, Birlikçe imzalanan uluslar arası antlaşma hükümlerini de içermektedir¹⁶⁹.

Yazılı olan Birlik Hukuku normlarında ihlalin saptanabilmesi açısından önemli olan husus, sakat tasarrufun normlar hiyerarşisi içerisindeki yeridir¹⁷⁰.

Hukukun genel ilkeleri ise Üye devletlerin kendi yasal geleneklerinden gelen ve Antlaşmanın özünden ve sözünden çıkarılarak Mahkemece yorumlanabilecek

¹⁶⁶ Fairhurst ve Vincenzi, s.174.

¹⁶⁷ J. Nold, Kohlen- und Baustoffgrosshandlung v Ruhrkohle Aktiengesellschaft, Case 4-73, 1977.

¹⁶⁸ Mathijsen, s.136.

¹⁶⁹ Laurence W. Gormley ve diğerleri, **Introduction to the Law of the European Communities**, Kluwer Law International, London, 1998, s.464.

¹⁷⁰ Azrak, s.125.

ilkeleri içermektedir¹⁷¹. Yasal kesinlik¹⁷², eşit muamele¹⁷³, orantılılık¹⁷⁴, iyi yönetim¹⁷⁵, ayrımcılık yasağı¹⁷⁶, meşru beklentilerin korunması¹⁷⁷ ilkeleri Mahkeme kararlarında dikkate alınan ilkelerin bir kısmını oluşturmaktadır. Örneğin Toepfer davası incelenecek olursa; şeker ihracatı için gerekli ruhsatı alan davacının Birlik kurallarına göre bu tür işlemler bakımından alabileceği ihracat iadesi miktarı önceden sabittir. Kural olarak, işlemler gerçekleştirilmeden evvel döviz dalgalanmaları nedeniyle iade miktarı değişirse ihracat ruhsatı sahibi ruhsatın iptali için başvurabilmektedir. Ancak yayımlanan bir Komisyon tüzüğü uyarınca bu iptal hakkının kaldırılmasıyla mali açıdan zarara uğrayan davacı tarafından tüzüğün iptali istemiyle açılan davada anılan tüzük ile genel bir hukuk ilkesi olan yasal beklentilerin korunması ilkesinin ihlal edildiği ileri sürülmüş, Adalet Divanıca davacının iddiaları esastan incelenerek reddedilse de anılan ilke Topluluk (Birlik) hukuk sisteminin bir parçasını teşkil etmekte olduğundan bu ilkenin ihlalinin, Antlaşmanın veya onun yürütülmesinde uygulanan Birlik normunun ihlali anlamına geleceği belirtilmiştir¹⁷⁸.

Bazı iptal davaları ise Birlik hukukunun genel ilkeleri kapsamına giren temel insan haklarının ihlali sebebine dayanılarak açılmakta olup bu davalarda Mahkeme tarafından sıklıkla ihlal saptanamamakta ise de bir temel haklar listesi oluşturulmaktadır.¹⁷⁹ Nitekim, Stauder¹⁸⁰, Internationale Handelsgesellschaft¹⁸¹ ve Nold¹⁸² davalarında Adalet Divanı tarafından temel hakların hukukun genel ilkelerinin ayrılmaz bir parçası olduğuna dikkat çekilmiştir. Bu haklar da mutlak olmayıp sınırları Birlik menfaatine bir takım kısıtlamalarla çizilmektedir¹⁸³. Ancak

¹⁷¹ Mathijsen, s.136.

¹⁷² Criminal proceedings against Daniël Bout and BV I. Bout en Zonen, Case 21/81,1982.

¹⁷³ Raymond Louwage et Marie-Thérèse Louwage, née Moriame, v Commission of the European Communities, Case 148-73, 1974.

¹⁷⁴ SA Buitoni v Fonds d'orientation et de régularisation des marchés agricoles, Case 122/78, 1979, v Commission of the European Communities v Federal Republic of Germany, Case C-131/93, 1994.

¹⁷⁵ Richard Kuhner v Commission of the European Communities, Joined cases 33/79 and 75/79, 1980.

¹⁷⁶ Woodspring District Council v Bakers of Nailsea Ltd., Case C-27/95, 1997.

¹⁷⁷ August Töpfer & Co. GmbH v Commission of the European Communities, Case 112/77, 1978.

¹⁷⁸ D. Lasok ve J.W. Bridge, **Law and Institutions of the European Communities**, Butherworths, London, Dublin, Edinburgh, 1991, s.307.

¹⁷⁹ Horspool ve diğerleri, s.223.

¹⁸⁰ Erich Stauder v City of Ulm – Sozialamt, Case 29-69, 196.

¹⁸¹ Internationale Handelsgesellschaft mbH v Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel, Case 11-70, 1970.

¹⁸² J. Nold, Kohlen- und Baustoffgrosshandlung v Ruhrkohle Aktiengesellschaft., Case 4-73 , 1977.

¹⁸³ Fairhurst ve Vincenzi, s.175.

bu kısıtlamaların Birliğin genel menfaatine hizmet etmesine, haklar üzerinde bu amaçla orantısız ve hakların özüne aykırılık teşkil edecek müdahalelerde bulunulmamasına dikkat edilmektedir¹⁸⁴. İctihatlarla oluşturulan bu temel haklar listesinin ise kendisine son zamanlarda Temel Haklar Şartı yahut Birlik Anayasası gibi bir takım bağlayıcı olan yahut olmayan belgelerde yer bulduğu görülmektedir. Bu durum hukukun gelişiminde Mahkemelerin üstlendiği yaratıcı role de çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir¹⁸⁵.

D. Yetkinin Kötüye Kullanılması

Yetkinin kötüye kullanılması, yetkinin sadece yasal olmayan bir amaca yönelik olarak kullanılması halini değil aynı zamanda yasal olsa dahi yetkinin, hukuken bağlı olduğu amaçtan başka bir amaca yönelik olarak kullanılması halinde ileri sürülebilecek bir iptal sebebidir¹⁸⁶.

Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından bu sebebe dayalı olarak iptal edilen tasarruf sayısı oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Zira burada ispat yükü davacıya düşer ki, davacı tarafından; öncelikle tasarrufu gerçekleştiren kurumun somut olaydaki asıl amacının ortaya konulması, ardından da söz konusu tasarrufun Antlaşma ile tanımlanan amacının dışında bir saikle yahut Antlaşma ile öngörülen belirli usulleri dışında çıkılmak suretiyle kabul edildiğinin kanıtlanması gerekir ve bu da bir tasarruf gerçekleştirilirken birçok çeşitli maksatla hareket edildiği göz önüne alındığında oldukça zordur¹⁸⁷.

Burada dikkat edilecek husus tasarruf sahibinin tasarrufta bulunurken yasal ya da yasal olmayan bir amaç güdüp gütmeyeceğinin belirlenmesi olup tam bu noktada gerçekleştirilen tasarruftan ziyade ardındaki niyetin hukuka uygunluğu önem taşımaktadır¹⁸⁸. Bir tasarrufun temel amacının hukuka uygun olmasına karşın ortaya hukuka aykırı diğer yan sonuçların çıkması durumunda ise bu durum yetkinin kötüye

¹⁸⁴ Federal Republic of Germany v Council of the European Union, Case C-280/93, 1994.

¹⁸⁵ Brown ve Kennedy, s.147.

¹⁸⁶ Brown ve Kennedy, s.147.

¹⁸⁷ Kaczorowska, s.440 ; Başarılı örnek için bkz. SpA Simmenthal v Commission of the European Communities, Case 92/78, 1979.

¹⁸⁸ Lasok ve Bridge, s.307.

kullanılması sayılmayacaktır¹⁸⁹. Örneğin; Yüksek Otoritece, çelik işletmelerinin ilan edilmiş olan fiyatlarda Avrupa Kömür Çelik Topluluğunu Kuran Antlaşmanın 60. maddesi uyarınca ayrımcılık yaratmamak kaydıyla değişiklik yapabilmeleri hususuna ilişkin olarak alınan kararlara karşı Fransız hükümeti tarafından Yüksek Otoritece alınan kararların Antlaşmanın dayanak alınan maddesi bakımından yetkinin kötüye kullanılması anlamına geldiği, esas amacı fiyatlar bakımından ayrımcılığın önlenmesi değil fiyatların düşmesini sağlayarak fiyat anlaşmalarına engel olmak olan söz konusu kararların Antlaşmanın bir diğer iki maddesine dayanılarak alınması gerektiği ileri sürülerek açılan bir davada¹⁹⁰, Adalet Divanınca dava konusu edilen kararlarla hedeflenen temel amacın söz konusu yetkinin veriliş amacına uygun olduğuna ve bu amaçla uygun olmayan diğer yan sonuçların da meydana gelmesine karşın yetkinin kötüye kullanılmasından söz edilemeyeceğine karar verilmiştir.

Birlik kurumlarınca gerçekleştirilen tasarruflarda, Antlaşma ile idarenin amacı olarak öngörülmüş olan amacın hiç göz önünde tutulmamış olması, iktisadi konularda yapılacak düzenlemelerde ilgililer arasında eşitliği bozacak şekilde hareket edilmiş olması da bu iptal sebebi başlığı altında yer alabilecek diğer örneklerdir¹⁹¹.

Yetkinin kötüye kullanılması, özellikle Birlik ile personeli arasındaki anlaşmazlıklar çerçevesinde, Birlik görevlilerince Birlik kurumlarının kötü niyetli tasarruflarına karşı ileri sürülmektedir ki buna örnek olarak Brüksel'e hizmet gereği tayin edildiği iddia edilen Birlik görevlisince açılan davada¹⁹² söz konusu atamanın disiplin nedeniyle olduğunun anlaşılması gösterilebilir¹⁹³.

Bu iptal sebebine dayalı olarak açılan bir diğer davada¹⁹⁴, boş olan bir makam için yaptığı başvuru reddedilen bir davacı tarafından söz konusu makam için zaten belli bir Komisyon görevlisinin kararlaştırılmış olması nedeniyle yapılan seçmelerin aslında göstermelik olduğu ileri sürülmüş, Adalet Divanı yapılan seçmelerde aslında gözetilen tek amacın belli bir Komisyon görevlisini daha üst bir mertebeye getirmek olduğu, bu durumun ise istihdam için öngörülen usul kurallarına aykırılık teşkil ettiğine ve yetkinin kötüye kullanılması anlamına geldiğine hükmetmiştir.

¹⁸⁹ Lasok ve Bridge, s.307.

¹⁹⁰ French Republic v. High Authority of the European Coal and Steel Community, Case 1-54, 1954.

¹⁹¹ Azrak, s.125.

¹⁹² Max Gutmann v Commission of the EAEC., Joined cases 18 and 35-65, 1967.

¹⁹³ Kaczorowska, s.440.

¹⁹⁴ Franco Giuffrida v Council of the European Communities., Case 105-75, 197.

III. İPTAL DAVALARINDA UYGULANAN PROSEDÜR

İptal davasında yargılamaya ilişkin prosedür diğer bir deyişle usul kuralları, zengin içeriği ve niteliği itibarıyla incelenilmeye çalışıldığında Birlik Hukukunun ayrı bir tez konusu oluşturacak mahiyette bir parçasını oluşturmakta olup iş bu tezimizin esasen ana konusunu teşkil etmemekle beraber söz konusu kurallara ilişkin olarak aşağıda yapılacak olan açıklamalar bunların en temel hatlarıyla çok kısa ve özet şeklinde bir değerlendirmesinden ibaret olacaktır.

Gerek Adalet Divanı gerekse İlk Derece Mahkemesi ve Kamu Hizmetleri Mahkemesi usul tüzüklerinde yer alan olan prosedür, yazılı ve sözlü aşamalarıyla iptal davası da dahil olmak üzere tüm davalarda aynı şekilde uygulanmaktadır. Ancak 16 Mayıs 2000 tarihinde Divan Usul Tüzüğünde yapılan değişiklik uyarınca, gerekirse sözlü aşamanın yapılmayabileceği karara bağlanmıştır¹⁹⁵.

A.Yazılı Prosedür

Yazılı usul, taraflara ve kararları ihtilaf konusu olan Birlik kurumlarına, dava bildirimlerinin, savunmaların, gözlemlerin, yanıtların, aynı zamanda destekleyen tüm bilgi ve belgelerin aslı veya onaylı örneklerinin tebliğ edilmesi sürecidir.

Dava, yazılı bir başvuru ile açılmakta olup söz konusu başvurunun, yukarıda ikinci bölüm III/ E. kısmında açıklanan hususları, bilgi ve belgeleri ihtiva etmesi gerekmektedir. Mahkemece doğrudan ya da eksikliklerin tamamlanmasından sonra kabul gören dava dilekçesinin davalıya tebliği üzerine davalıya savunma dilekçesi vermesi için tanınan süre başlamakta olup anılan süre davalının talebi üzerine Mahkeme başkanının takdiri ile uzatılabilmektedir.

Dava dilekçesi ve savunma dilekçesi, davacının savunması ve davalının karşı savunması ile desteklenebilmektedir. Bu ikinci dilekçeler de yeni delillerin ileri sürülmesi mümkündür ancak ilgili tarafça bu gecikmenin nedenleri açıklanmalıdır.

Sonradan ortaya çıkan olay yahut hukuki sebeplere dayanmadıkça yargılama devam ederken yeni bir iddia ve savunma sebepleri ileri sürülememekte; ancak, taraflarca dayanaklı yeni bir iddianın ileri sürülmesi halinde normal usuli süreler

¹⁹⁵ Tezcan, s.117.

sona ermiş dahi olsa Mahkeme başkanınca raportörün raporunun sunulması ve kanun sözcüsünün dinlenmesi akabinde diğer tarafa bu yeni iddiaya karşı savunma verme imkanı tanınabilmektedir. İleri sürülen bu iddianın kabul edilebilirliği hususu ise nihai kararın alınması esnasında değerlendirilmelidir.

Üye Devletler ve Birlik kurumları, görülmekte olan davalara müdahil olabilmekte olup aynı hak görülmekte olan herhangi bir davanın sonuçlarından etkilenecek olan üçüncü kişiler tarafından da, Üye Devletler, Birlik kurumları ya da Üye devletler ve Birlik kurumları arasındaki davalar saklı kalmak kaydıyla kullanılabilirlerdir.

B. Sözlü Prosedür

Tetkik hakiminin raporunun okunması üzerine vekiller, danışmanlar, avukatlar ve hukuk sözcülerinin görüşleri ile varsa şahit ve uzmanların dinlenmesi sürecidir.

Taraflara ait karşılıklı dilekçelerin tamamlanmasından sonra, raportörün raporunun sunulması ve kanun sözcüsünün dinlenmesi üzerine, taraflarca gerekçe gösterilerek talepte bulunulmamış olması halinde tahkikata gerek bulunmadığının anlaşılması ile sözlü aşamaya geçilmektedir.

Duruşma, Mahkemenin kararı yahut tarafların başvurusu üzerine, aksini gerektirecek ciddi nedenler bulunmadıkça kamuya açık olarak görülmektedir. Her duruşmanın zabtı tutulmakta ve imzalanmaktadır.

C. Karar ve Kesin Hüküm

Mahkemece karara bağlanan dava, kararın açıklanmasıyla sona ermektedir. Kararlarda dayanan gerekçeler ve hakimlerin isimleri yer almakta olup imzalanan kararlar açık oturumda okunmaktadır. Taraf yahut vekilinin şahsen bulunması gerekli değildir¹⁹⁶. Mahkemece masraflar konusunda da karar verilmektedir. Divan kararları ve kanun sözcülerinin gerekçeli görüşleri bütün resmi dillerde yayımlanmaktadır. Karar görüşmelerinde ve Divanın çalışmalarında kullanılan dil ise Fransızca'dır.

¹⁹⁶ Sungurtekin Özkan, s.44.

Adalet Divanı kararları, açıklanmaları ile kesin hüküm niteliği kazanmakta, Genel mahkeme yada Kamu Hizmetleri Mahkemesi kararları ise, bunlara karşı kanun yoluna başvurma süresinin dolması, kanun yolundan feragat edilmesi ve Adalet Divanınca yahut Genel Mahkemece kanun yolu başvurusunun reddedilmesi sonucu kesin hüküm halini almaktadır.

D. Yargılama Giderleri

Yargılamayı sona erdiren nihai kararla birlikte yargılama giderlerine de hükmedilmekte olup Birlik Mahkemelerinin usul tüzüklerinde de belirtildiği üzere kural olarak davayı kaybeden tarafa yükletilmektedir. Bu giderler, tanık ve bilirkişi masraflarını, tarafların yargılama nedeniyle yaptıkları seyahat ve konaklama masraflarını vb. kapsamaktadır¹⁹⁷.

Davayı kaybeden taraf sayısı birden fazla ise Mahkeme yargılama giderlerini bu taraflar arasında paylaştırmaktadır. Davanın kısmen kabul kısmen ret kararı ile neticelenmesi durumunda istisnai haller dışında masrafların taraflar arasında paylaşılmasına ya da her tarafın kendi masrafına katlanmasına karar verilebilmektedir. Taraflar arasında masraflara ilişkin olarak yapılmış bir anlaşma olması halinde ise bu anlaşma hükümleri uygulanmaktadır.

Lehine karar verilmiş olsa dahi, karşı tarafın ölçüsüz ve kötü niyetli şekilde zarar uğramasına neden olan tarafın yargılama giderlerine mahkum edilmesine hükmedilebilmektedir.

Hukuki uyuşmazlığa müdahil olarak katılan Üye Devlet ve Birlik kurumları kendi masraflarına katlanmaktadır.

Davayı kabul eden yahut vazgeçen taraf, somut olay masrafların karşı tarafa yükletilmesini haklı göstermedikçe masraflara katlanmaktadır.

Birlik Mahkemelerinde yargılamalar harçtan muaf tutulmuş olup bu durumun iki istisnası Mahkemelerin usul tüzüklerinde öngörülmüştür. Buna göre; taraflardan birinin sebebiyet verdiği kaçınılabılır masrafları Mahkeme kanun sözcüsünü dinledikten sonra bunların ödenmesini o tarafa yükleyebilmektedir. Bunun yanı sıra

¹⁹⁷ Sungurtekin Özkan, s.45.

mutat miktarı aşan tercüme ve basım giderlerinin de talepte bulunan tarafa yükletilmesine karar verilmektedir.

Dava sonunda hükmedilecek vekalet ücretine gelince, vekalet ücretinin miktarının belirlenmesinde ulusal düzenlemeler dikkate alınmamakta olup davanın durumuna göre Mahkemece değerlendirilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İPTAL DAVASININ SONUÇLARI VE İPTAL DAVASINDA BAŞVURULABİLECEK KANUN YOLLARI

I. İPTAL DAVASININ SONUÇLARI

Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından iptal davasında verilen kararlar ret ve kabul olabileceği gibi örneğin, bir tüzüğün sadece hukuka aykırı hükümlerinin geçersizliğine de hükmedilebileceğinden kısmen kabul kısmen ret şeklinde de olabilir. Öte yandan, çalışmamızın önceki bölümlerinde açıklandığı üzere gerekli gördüğünde iptal ettiği tasarrufun birtakım etkilerinin geçerliliğinin devam etmesine yönelik de kararlar alabilmektedir. Ancak çalışmamızın bu bölümünde, iptal davasının sonuçları kabul ve ret kararları olarak netice itibarıyla iki ana başlıkta incelenecektir.

A. İptal Davasının Reddine İlişkin Sonuçlar

Kabul edilmesi veya reddedilmesi halinde farklı sonuçlar doğuran iptal davasının reddedilmesi halinde verilen ret kararı tespit edici mahiyette olup¹⁹⁸ kural olarak nisbi anlamda kesin hüküm teşkil etmekte¹⁹⁹ ve taraflar arasında etkili olmaktadır. Davacı tarafından aynı tasarruf için aynı sebeplere dayanılarak aynı dava açılmamasına karşın bu durum üçüncü kişilerce dava açılmasına engel durum teşkil etmemektedir. Ancak, üçüncü kişilerce açılan davanın, önceki davadaki iptal nedenlerine dayandırılması hali buna istisna oluşturur zira bu durumda önceki karar işbu kişilerce açılan davada da etkilidir²⁰⁰.

¹⁹⁸ Özkan Sungurtekin, s.96.

¹⁹⁹ Arat, s.141.

²⁰⁰ Arat, s.141.

B. İptal Davasının Kabulüne İlişkin Sonuçlar

1. İptal Kararı

İptal davasının kabulü halinde verilen iptal kararı, açıklandığı andan itibaren herkes için bağlayıcı nitelik taşımakta olup Üye Devlet organları ile ulusal mahkemeleri de bağlamaktadır.

Öte yandan, mutlak anlamda kesin hüküm teşkil etmekte olduğundan hükmün konusu hiç kimse tarafından aynı sebeplere dayanılarak yeniden dava konusu yapılamamakta olup bu itibarla yeni açılan ve daha önce iptal edilmiş bir tasarrufu konu alan bir dava²⁰¹ konusu bulunmadığından dinlenmemektedir²⁰².

İptal kararının tespit niteliğinde mi yoksa inşai nitelikte mi olduğuna ilişkin olarak ise doktrinde farklı görüşlerin mevcut olduğu görülmektedir. Tekinalp ve Sungurtekin Özkan'a göre iptal kararı, bu karar ile iptali istenilen tasarruf geçmişe etkili olarak ortadan kalkarak yapıldığı tarihten itibaren sadece davacı için değil herkes için hükümsüz hale geleceğinden inşai diğer bir ifadeyle yenilik doğurucu iken²⁰³ Baykal bu görüşten farklı olarak iptal kararının tespit edici nitelikte olduğunu savunmaktadır²⁰⁴. Kanımızca da iptal kararının inşai etkisi bulunmaktadır zira anılan kararla yeni bir hukuki durum yaratılmakta, iptali istenilen tasarruf ortadan kaldırılmaktadır. Öte yandan, diğer inşai nitelikteki hükümler gibi iptal kararının da icra ve infazına gerek olmayıp hüküm kesinleştiği anda inşai etki ve sonuçlarını kendiliğinden meydana getirmekte ve iptal edilen tasarruf kendiliğinden geçersiz hale gelmektedir²⁰⁵.

²⁰¹ Associazione Industrie Siderurgiche Italiane (ASSIDER) v High Authority of the European Coal and Steel Community, Case 3-54, 1955.

²⁰² Arat, s.133,141.

²⁰³ Ayrıntılı bilgi için bkz. Tekinalp, s.246 ve Özkan Sungurtekin, s.96.

²⁰⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz. Sanem, Baykal, **Avrupa Birliği Hukukunda Tazminat Davası**, Ankara, 2006, s.138

²⁰⁵ Yenilik doğuran haklar hususunda ayrıntılı bilgi için bkz. Fikret, Eren, **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 6.Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1998, ss.58-67

2. İptal Kararlarının Sonuçları

İptal kararlarının sonuçları doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki başlık altında tasnif edilerek aşağıdaki şekilde açıklanırken Gerhard Bebr²⁰⁶ tarafından bu hususta yapılmış olan incelemeden faydalanılacaktır:

a. İptal Kararlarının Doğrudan Sonuçları

Herhangi bir bağlayıcı tasarrufun iptali kesin etki göstermekte, tasarrufun varlığını en başından itibaren²⁰⁷, söz konusu tasarruf sanki hiç kabul edilmemiş gibi ortadan kaldırmakta (ex tunc), dolayısıyla iptal edilen tasarruflar yalnızca davacılar bakımından değil aynı zamanda üçüncü kişiler açısından da bağlayıcılığını yitirmektedir. Aksi bir durumda tasarrufun iptal anına kadar yasallığını ve geçerliliğinin koruması söz konusu olacaktır ki bu da Birlik hukuk düzeninde açmaz bir durum yaratır.

İptal kararı her zaman bir tasarrufun tamamının iptalini gerektirmemekte olup bazı hallerde, ilgili tasarrufun yalnızca hukuka aykırı olan bir kısmının iptali mümkündür. Örneğin, Consten şirketini Grundig'in Fransa'daki tek acentası konumuna getiren Consten ve Grundig şirketleri arasında imzalanan anlaşmanın, Grundig ürünlerini Fransa'da satmak isteyen rakip firmaların başvurusu üzerine Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın ilgili hükümlerini ihlal ettiğine ilişkin olarak alınan Komisyon kararına karşı açılan bir davada²⁰⁸, Mahkeme kararın bir kısmının geçersiz olduğuna hükmetmiştir.

b. İptal Kararlarının Dolaylı Sonuçları

İptal davasının kabul edilmesinin sonuçları dava konusu tasarrufun iptalinin ötesinde de sonuçlar doğurmakta olup bunların iptal kararının dolaylı sonuçlarını oluşturmaktadır. Bu sonuçlar, iptal kararının, tasarrufun iptal edilmeyen hukuka

²⁰⁶ Bebr, ss.149-151.

²⁰⁷ Commission of the European Communities v Council of the European Communities, Case 22-70, 1971.

²⁰⁸ Établissements Consten S.à.R.L. and Grundig-Verkaufs-GmbH v Commission of the European Economic Community, Joined cases 56 and 58-64, 1966.

uygun olan kısmına etkisi, iptal edilen tasarruflara dayanılarak çıkarılmış olan diğer tasarruflara olan etkisi ve son olarak da iptal edilen tasarrufların icrası için Üye Devletlerce alınan önlemlere olan etkisi olarak üç başlık altında incelenmesi mümkündür.

(1) İptal Kararının, Tasarrufun İptal Edilmeyen, Hukuka Uygun Olan Kısmına Etkisi

Bir tasarrufun iptal edilen hükmünün, tasarrufun iptal edilmeden kalan diğer hükümlerine olan etkisi, kaldırılan hükmün geri kalan tasarruf için önemine göre değişmektedir. İptal edilen kısmı tasarrufun özünü oluşturuyorsa yahut iptal edilen kısım olmaksızın tasarrufun geriye kalan kısmı fiilen uygulanamaz hale geliyorsa bu durumda ilgili Birlik kurumunca Antlaşmada öngörülen usulle ve Mahkemenin iptal kararı ile tutarlı olacak şekilde yeni bir tasarrufun kabul edilmesi veya söz konusu tasarrufun tamamının yürürlükten kaldırılması gerekmektedir.

(2) İptal Kararının İptal Edilen Tasarruflara Dayanılarak Çıkarılmış Olan Diğer Tasarruflara Olan Etkisi

Bireysel tasarrufların dayandıkları genel düzenleyici tasarrufların iptali karmaşık bir durum arz etmektedir zira iptal davası açılmakla ilgili tasarrufun yürütülmesinin durmaması ve bu esnada Birlik kurumlarınca söz konusu genel tasarrufun icrası adına birtakım bireysel tasarrufların gerçekleştirilmesi halinde Mahkemece verilebilecek iptal kararı üzerine genel tasarrufun kabul edildiği ilk andan itibaren hükümsüz hale gelecek olması gerçeğinden hareketle buna bağlı olarak çıkarılmış olan diğer tüm bireysel tasarruflar yasal dayanaklarını kaybedeceklerdir.

Bu durumda, söz konusu tasarrufun iptal sebebinin önem taşıdığı görülmektedir. Genel tasarrufun iptalinin esaslı bir usul kuralının ihlali sebebine dayanması halinde ilgili Birlik kurumunca gerekli düzeltme yapılması suretiyle tasarrufun kabul edildiği ilk andan itibaren geçerli hale getirilmesi ile buna dayalı

bireysel tasarrufların yasal dayanaklarının korunması imkan dahilinde iken aynı şeyi genel tasarrufun Birlik hukukunun ihlali ya da yetkinin kötüye kullanılması sebeplerine dayalı olarak iptal edilmesi hali için söylemek mümkün görülmemekte zira ikinci halde ilgili Birlik kurumunca söz konusu genel tasarrufta gerekli düzeltmenin yapılması neticesinde anılan tasarrufun baştan itibaren geçerli olup olmayacağı sorusunun tek geçerli bir yanıtı bulunmamakla beraber bu yanıt somut olaya, bireysel tasarrufların nitelik ve içeriklerine göre değişiklik göstermektedir..

Teşvik, ihracat iadeleri getiren vb. belli yardımlara ilişkin genel tasarruflarla vergi yahut maddi tazminat ödenmesi gibi yükümlülükler getiren tasarruflar arasında ise bir ayırım yapmak gerekir.

Şöyle ki, iptal edilen genel bir tasarrufun ex nunc yani geçmişe etkili olarak uygulanması, yardımlara ilişkin bireysel tasarrufların yasal dayanaklarını kaybetmesi anlamına gelir ve Komisyonun bu tasarrufları da kaldırması gerekmektedir. Ancak bu durum yardım öngören bireysel tasarrufun yasallığına güvenerek bu doğrultuda girişimlerde bulunan taraflar için doğru bir çözüm olmaz. Bu nedenle, söz konusu bireysel tasarrufların yetkili Birlik kurumlarınca, Mahkemece genel tasarrufun yahut yönetmeliğin iptalinin bildirilmesi anından itibaren ileriye dönük olarak kaldırılması gerekmektedir.

Yükümlülük getirmekte olan bireysel tasarruflarda ise anılan tasarrufların yasallığına güvenden bahsedilemez ve bunların geriye dönük olarak kaldırılması gerekmektedir. Bununla beraber, Üye Devletlerce toplanan benzer yükümlülüklerde , yapılan ödemelerin yetkili ulusal mahkemeler önünde hukuka aykırı olduğundan bahisle geri talep edilmesi ise ilgili tarafların iradesine bağlı kalmaktadır.

Yukarıda da görüldüğü üzere genel düzenleyici tasarrufların iptaline ilişkin kesin kurallar ortaya koymak oldukça zor olmakla beraber bir bireysel işlemin ileriye mi yoksa geriye mi dönük olarak kaldırılacağı hususunun belirlenmesinde temel olarak ilgili Birlik kurumunca bireysel tasarruftan etkilenen tarafların menfaatleri ile Birlik menfaatinin karşılaştırılması ve alınacak kararın Mahkemenin iptal kararı ile de uyumlu olmasının gözetilmesi gerekmektedir.

(3) İptal Kararının İptal Edilen Tasarrufların İcrası İçin Üye Devletlerce Alınan Önlemlere Olan Etkisi

Birlik tasarruflarının icrasına yönelik olarak Üye devletlerce gerçekleştirilen tasarrufların dayandıkları Birlik tasarrufunun iptali halinde, Birlik hukukundaki yasal dayanaklarını kaybetmiş olmalarına rağmen Birlik kurumlarınca Üye Devlet tasarruflarının kaldırılması mümkün bulunmamaktadır²⁰⁹. Ancak Birlik tasarrufunun iptali sonucu Üye Devlet tasarrufunun Birlik hukukuna aykırı hale gelmesi durumunda Üye Devletçe söz konusu tasarrufun kaldırılmaması Avrupa Birliği Antlaşmasının 4.maddesi uyarınca Antlaşmalardan ve Birlik organlarının tasarruflarından doğan yükümlülüklerin yerine getirilmesini sağlayacak genel veya özel nitelikteki tüm uygun önlemleri almak, Birliğin görevini yerine getirmesine destek vermek ve bu Antlaşmanın amaçlarının gerçekleşmesini tehlikeye koyabilecek nitelikteki tüm girişimlerden kaçınmakla yükümlü olan Üye Devlet tarafından Birlik hukukunun ihlal edilmesi anlamına gelmektedir.

3. İptal Kararlarının Yerine Getirilmesi

a. İptal Kararlarının Uygulanmasında Yetkili Makamlar

Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 233.maddesi uyarınca gerçekleştirdiği tasarruf iptal edilen kurum ya da kurumlar, Adalet Divanı'nın kararının uygulanması için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdürler.

Mahkemeler ise, Birlik kurumlarının işlemlerinin hukuka uygunluğunu denetlemek ve Antlaşmalara aykırı olanları iptal etmek hususunda yargı yetkisine sahip iken bu işlemleri değiştirmek, düzeltmek yahut Birlik kurumları yerine geçerek bir karar alma yetkisine haiz değildir²¹⁰.

Kurumlara bu tür bir yükümlülük yüklenerek Mahkemelerin idarenin yerine geçerek işlem tesis etmesinin önüne geçilmesinin nedenleri ise; Birlik Mahkemelerince Birlik kurumlarının yürütme ve yasama erkine bu erklerin

²⁰⁹ Jean-E. Humblet v Belgian State, Case 6/60, 1960.

²¹⁰ İnan ve Başeren, s.108.

kullanılmasının hukuki denetiminin sağlanması dışında müdahale edilmesinin engellenmesi ve iptal sonucu Mahkeme kararına uygun olarak Birlik kurumlarında gerçekleştirilecek olan tasarruflara da yargı yolunun açık oluşunun davacının lehine bir durum arz etmesi olarak sayılabilmektedir²¹¹.

Mahkeme iptal kararı ile ilgili kuruma gerekli tasarruflarda bulunması hususunda emir verememekte, alınacak tasarrufların niteliği ve seçimi de tamamen ilgili kurumun takdirine bırakılmaktadır ancak iptal kararının gerekçesinin ilgili kuruma hangi tasarruflarda bulunulmasının uygun olacağı hususunda çoğu kez yol göstermekte olduğu da bir gerçektir²¹².

b. İptal Kararlarının Uygulanması

Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 264.maddesi (ATA eski 231. madde) uyarınca, davanın haklı görülmesi halinde, Avrupa Birliği Adalet Divanı ilgili tasarrufun iptaline hükmetmektedir.

ATA 231.maddesi uyarınca, tüzüklerle ilgili olarak Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından gerekli görülmesi halinde, iptal edilen tüzüğün hangi kısımlarının etkilerinin geçerliliğinin devam etmesi gerektiği gösterilmektedirken, Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 264. maddesi ile bu imkan tüm tasarruflar için getirilmiştir.

İlgili tüzüğün iptali halinde iptal kararı geçmişe etkili olmakla beraber Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından tüzüğün bazı veya tüm maddelerinin yürürlükte kalmasına hükmedilebilmekteydi²¹³. Örneğin, açılan bir davada²¹⁴, Birlik kurumlarında çalışan personelin maaşları için bir cetvel belirleyen Konsey tüzüğünün iptaline hükmedilmesine karşın maaşların ödenmeye devam edilebilmesi için Adalet Divanıca, Konsey tarafından yeni bir düzenleme kabul edilene kadar tüzüğün yürürlükte kalmasına karar verildiği görülmektedir.

Tüzük dışındaki tasarrufların madde metninde yer almasından önce de, iptal kararının genel ve mutlak etkisinin bertaraf edilmesini gerektiren özel ve olağanüstü

²¹¹ Bebr, s.152.

²¹² Bebr, s. 152.

²¹³ Kaczorowska, s.443.

²¹⁴ Commission of the European Communities v Council of the European Communities, Case 81-72, 1973.

durumlara özgü olarak tüzükler dışında, direktifler²¹⁵, kararlar yahut bütçeyle ilgili hükümler²¹⁶ gibi bazı tasarrufların yürürlükte kalmasına hükmedilebilmekteydi²¹⁷.

Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın bu yetkisinin nedeni ise; yasal kesinlik veya meşru beklentilerin korunması ilkesinin gözetilmesi gereği ya da Mahkeme tarafından iptal edilen tasarrufun etkilerinin, ilgili kurum tarafından yenisi kabul edilinceye kadar askıya alınması ihtiyacı ile açıklanabilmektedir²¹⁸.

Avrupa Parlamentosunun öğrencilerin oturma hakkına ilişkin olarak kabul ettiği bir direktifin iptali istemiyle açılan bir davada direktifin yasal dayanağının yanlış olduğuna hükmedilmesine karşın o konuda yeni bir direktif çıkarılıncaya dek öncekinin hükümlerinin yürürlükte kalmasına karar verilmiştir.²¹⁹

Açılan diğer bir davada²²⁰, dava konusu kararın icrası neredeyse tamamen gerçekleşmiş olduğundan iptal kararının etkisi sadece davacı Üye Devlete ilişkin olarak sınırlandırılmıştır. Sığır eti satışlarında aşırı fiyat uygulamasını engellemek amacıyla devlet müdahalesi ile piyasaya sürülecek olan etler için asgari fiyatların belirlenmesine ilişkin olan söz konusu Komisyon kararının, teklifi Komisyon kararının altında kaldığı gerekçesiyle reddedilmiş olan davacı tarafından iptali istemiyle açılan davada alınan iptal kararı gereğince dava konusu kararın genel olarak kaldırılması halinde bu durum devlet kurumları ile ilgili alıcılar arasındaki tüm teklif görüşmelerinin ve akabinde yapılan satış sözleşmelerinin yasal dayanağını ortadan kaldıracığından, alıcılar tarafından kazanılmış olan hakları korumak adına Mahkeme iptal kararının etkisini davacı ile sınırlı tutmuştur.

Avrupa Birliği Adalet Divanı kararı erga omnes olarak uygulanmaktadır yani yalnızca davanın tarafları için değil herkes için hüküm ifade etmektedir²²¹.

²¹⁵ Council of the European Communities v European Parliament, Commission of the European Communities, United Kingdom and Kingdom of the Netherlands, Case C-295/90 REV, 1992.

²¹⁶ Council of the European Communities v European Parliament, Case 34/86, 1986.

²¹⁷ Bebr, s.154.

²¹⁸ Kaczorowska, s.443.

²¹⁹ Council of the European Communities v European Parliament, Commission of the European Communities, United Kingdom and Kingdom of the Netherlands, Case C-295/90 REV, 1992.

²²⁰ SpA Simmenthal v Commission of the European Communities, Case 92/78, 1979.

²²¹ Associazione Industrie Siderurgiche Italiane (ASSIDER) v High Authority of the European Coal and Steel Community, Case 3-54, 1955.

c. İptal Kararının Uygulanmaması Halinde İşletilebilecek Hukuki Yollar

Birlik yargı organlarının kararlarının tenfizi yani söz konusu kararların Üye Devletlerde zorla icra edilmesi için bir kural ya da tenfiz makamı bulunmamakta, bir Üye Devlete karşı bir diğer devlet veya Birlik kurumu tarafından alınmış bulunan kararın tenfizi o devletin iradesine bağlı kalmaktadır²²².

Gerçekleştirdiği tasarruf iptal edilen organ, kurum veya diğer birimlerin Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 266.maddesi uyarınca Avrupa Birliği Adalet Divanı kararından kaynaklanan önlemleri alma zorunluluğu bulunmaktadır. Alınabilecek önlemlere örnek olarak ; iptal edilen tasarrufa dayanılarak meydana getirilmiş etkileri ortadan kaldırmak, iptal edilen tasarruf yerine hukuka uygun başka bir tasarrufta bulunmak, hükümsüz hale gelen tasarrufun fiilen uygulanması sonucunu doğuracak bir tutum izlememek vb. sayılabilmektedir²²³.

İlgili organ, kurum veya diğer birimlerce bu yükümün yerine getirilmemesi halinde, Antlaşmada özel bir hüküm öngörülmemekle birlikte bu kuruma karşı Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 265. maddesi (ATA eski 232.madde) uyarınca hareketsizlik davası açılabilen ya da oluşan zararların 340.maddesi (ATA eski 288.madde) uyarınca tazmini istenilebilmektedir.

Bununla birlikte, iptal kararı üzerine Birlik kurumunca gerçekleştirilen tasarrufun hukuka aykırı olması halinde ise bu tasarrufa karşı da iptal davası açılabilmesi mümkündür. Dava, Üye Devletlerce açabileceği gibi, menfaatlerinin ihlali halinde taraflarca yahut üçüncü kişilerce de açılabilir.

²²² Tezcan,s.102.

²²³ Arat, s.140'dan David Vaughan, **Law of European Communities**, Vol.I, London, 1986, s.208.

II. İPTAL DAVASINDA KANUN YOLLARI

A. Olağan Kanun Yolları

1. Adalet Divanı Kararlarına Karşı Olağan Kanun Yolları

Yargılama Usulüne İlişkin Tüzüğün 65.maddesi uyarınca açıklandıkları anda kesin hüküm gücüne haiz olan Adalet Divanı kararlarına karşı başvurulabilecek olağan bir kanun yolu bulunmamaktadır.Zira, Adalet Divanı, Birlik hukuk sisteminde en üst yargı mercii konumunda olup kararları davanın taraflarını ve mahkemeyi bağlamaktadır²²⁴.

Ancak, anılan Tüzüğün 66.maddesi uyarınca, kararın açıklanmasından itibaren iki hafta içerisinde yazı ve hesap hataları ile diğer açık hatalar resen yahut taraflardan birinin istemi üzerine düzeltilebilmektedir.

2. Genel Mahkeme Kararlarına Karşı Olağan Kanun Yolları

Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 225/1.maddesi uyarınca Genel Mahkemenin kararlarına karşı hukuki sorunlarla sınırlı olmak şartıyla Adalet Divanı önünde temyiz yolu açık olup, temyiz neticesinde kararın bozulması durumunda ya tekrar karara bağlanması için dosya Genel Mahkemeye gönderilmekte ya da Adalet Divanı tarafından karara bağlanmaktadır²²⁵.

3. Kamu Hizmetleri Mahkemesi Kararlarına Karşı Olağan Kanun Yolları

Kamu Hizmetleri Mahkemesinin kararlarına karşı talepleri kısmen veya tamamen reddedilmiş olan taraflarca kararın tebliğinden itibaren iki ay içerisinde Genel Mahkeme’de temyize gidilebilmektedir.

Genel Mahkemece yapılacak inceleme hukuka uygunlukla sınırlıdır. Diğer bir deyişle, yapılacak inceleme yalnızca Kamu Hizmetleri Mahkemesinin

²²⁴ Azrak, s.149.

²²⁵ Tezcan, s.116.

yetkisizliğine, yapılmış olan bir usul hatasına ya da Birlik hukukunun ihlaline ilişkin olabilmektedir²²⁶.

B. Olağanüstü Kanun Yolları

1. Üçüncü Kişinin İtirazı

Fransız İdari Yargılama Hukukundan Birlik Hukukuna aktarılarak Adalet Divanı Usul Tüzüğü'nün 97. maddesinde, Genel Mahkeme Usul Tüzüğü'nün 123(7)-124(5).maddeleri,Kamu Hizmetleri Mahkemesi Usul Tüzüğü'nün ise 117.maddesinde düzenlenmekte olan bu kanun yoluna, katılma olanağı bulamadıkları bir davada verilen bir kararla hakları zarara uğrayan ilgililerce üçüncü şahıs olarak başvurulmaktadır.

İtiraz talebinde bulunulabilmesi için gerekli şartlar, İtiraza konu karara ilişkin davanın, üçüncü kişinin mevzuata göre bağımsız olarak açabileceği yahut müdahil olarak katılabileceği bir dava olması, anılan kişinin söz konusu davaya elinde olmayan sebeplerden dolayı katılmamış olması ve itiraza konu kararın bu kişinin hakkını zedelemiş olması olarak sayılabilmektedir²²⁷.

İtiraz konusu kararın Avrupa Birliği Resmi Gazetesinde yayımlanmış ise, itiraz başvurusunun kararın yayımlanmasından itibaren iki ay içerisinde yapılması gerekmektedir.

İtiraz dilekçesinde, itiraz olunan kararın, söz konusu kararın üçüncü kişinin haklarını ne şekilde zarara uğrattığının ve üçüncü kişinin itiraz konusu kararın verildiği davaya katılmamasının nedenlerinin belirtilmesi gerekmektedir.Başvuru itirazda bulunulan kararda yer alan tüm taraflara karşı yapılmalıdır.

Üçüncü kişinin itirazı, itiraz konusu kararın yürütülmesini durdurmamakla birlikte, Mahkeme üçüncü kişinin talebi üzerine anılan kararın yürütülmesinin durdurulmasına karar verebilmektedir.

İtirazın kabul edilmesi halinde itiraz konusu karar değiştirilmekte olup, itiraz başvurusu üzerine verilen kararın aslı önceki kararın aslı üzerine eklenmektedir.İtiraz konusu kararın aslının kenarına buna dikkat çeken bir ibare konulmaktadır.

²²⁶ Sungurtekin Özkan, s.55.

²²⁷ Azrak, s.149,150.

2.Yargılamanın Yenilenmesi

Yargılama sırasında bilinmeyen bazı olay ve kanıtların Mahkemece verilen hükmün kesinleşmesinden sonra ortaya çıkması halinde kararın değiştirilmesi anlamına gelen yargılamanın yenilenmesi yolu, Adalet Divanı Usul Tüzüğü'nün 98-100. maddelerinde, Genel Mahkeme Usul Tüzüğü'nün 125-128.maddeleri, Kamu Hizmetleri Mahkemesi Usul Tüzüğü'nün ise 119.maddesinde düzenlenmektedir.

Adalet Divanı'nca, bu kanun yolu, kesin hüküm ilkesinin bir istisnası olarak görüldüğünden, kararın gözden geçirilmesi koşullarının tam olarak gerçekleşmesi aranmakta ve bu usulün temyiz başvurusuna dönüşmesine izin verilmemektedir²²⁸.

Yukarıda anılan düzenlemeler uyarınca davanın, yargılanmanın yenilenmesine neden olacak olayın öğrenilmesinden itibaren üç ay içerisinde açılması gerekmektedir. Mücbir sebep yahut umulmayan hallerin varlığının kanıtlandığı durumlarda üç aylık süre aranmaz. Ancak, Avrupa Birliği Adalet Divanı Statüsü ve ona atıf yapan Genel Mahkeme ve Kamu Hizmetleri Mahkemesi Usul Tüzükleri uyarınca, yargılanmanın yenilenmesi başvurusu, her halükarda, yenilenmesi istenilen kararın verildiği tarihten itibaren işleyecek on yıllık süre içerisinde yapılmalıdır zira bu süreden sonra artık yeni olay yahut kanıtlar ortaya çıksa dahi yargılanmanın yenilenmesi talebinde bulunulamaz.

Yenileme dilekçesinde, yenilenmesi istenilen kararın, hangi bakımlardan iptalinin gerektiğinin, dayanılan olayların, kanıtların açıklanması ve başvurunun üç aylık süresinde olduğuna ilişkin bilgilerin belirtilmesi gerekmektedir. Başvuru ise yenilenmesi istenilen kararda yer alan tüm taraflara karşı yapılmalıdır.

Mahkeme, kararın esasını incelemeyen evvel kanun sözcüsünün dinlenmesi ve tarafların yazılı açıklamalarının incelenmesi neticesinde yenileme başvurusunun kabul edilip edilmemesine ilişkin kararını vermektedir. Başvurunun kabul edilebilir bulunması halinde davanın esasını incelenerek bir hüküm verilir. Davanın yenilenmesi başvurusu üzerine verilen kararın aslı önceki kararın aslı üzerine eklenmektedir.

²²⁸ Arturo Bellintani and others v Commission of the European Communities, Case 116/78 rev., 1980.

3. Kararın Yorumu (Kararın Açıklanması)

Mahkemenin nihai kararının anlamı ve kapsamı hususunda bir kuşku yahut duraksamanın oluşması halinde, taraflardan birisinin başvurusu üzerine Mahkemece kararın yorumlanarak açıklık getirilmesi anlamına gelen ve bazı hukuk sistemlerinde açıklama adı altında ifade bulan bu kanun yolu Adalet Divanı Usul Tüzüğü'nün 102. maddesinde, Genel Mahkeme Usul Tüzüğü'nün 129.maddesi, Kamu Hizmetleri Mahkemesi Usul Tüzüğü'nün ise 118.maddesinde düzenlenmektedir.

Kararın yorumlanması talebi herhangi bir süreye tabi değildir. Yorum dilekçesinde, yorumlanması istenilen karar ve hangi kısımlarının yorumlanmasına ihtiyaç duyulduğunun belirtilmesi gerekmektedir. Bununla beraber Adalet Divanının bir kararında açıklama istenebilecek bölümlerinin sadece uyuşmazlığı sonuca bağlayan bölüm ile bu karara dayanak oluşturan temel gerekçeler olduğuna, temel gerekçeyi açıklayan ya da tamamlayan arızı bölümlerin ise açıklanamayacağına hükmedildiği, sonraki bir kararında da açıklama başvurusunun karar ve onun sonuçlarına değil kararın taraflarının hukuki durumlarına etkisine ilişkin olması gerektiğine karar verildiği görülmektedir²²⁹.

Yargılamanın yenilenmesi başvuruları, uygulamada, ilgili kararda gerçekten müphem ve muğlak noktaların mevcut olduğu tespit edilen hallere münhasır olmak şartı ile kabul edilerek ilgili hüküm yorumlanmaktadır²³⁰.

Başvuru, yorumlanması istenilen kararda yer alan tüm taraflara karşı yapılmalıdır. Adalet Divanı ve Genel Mahkeme tarafların açıklamaları ile kanun sözcüsünü, Kamu Hizmetleri Mahkemesi ise yalnızca tarafların açıklamalarını dinledikten sonra talep hakkında bir karar vermektedir. Mahkeme yoruma gidebileceği gibi kararın yoruma yer bırakmayacak kadar açık olduğuna da hükmedebilmektedir. Yorum talebi üzerine verilen kararın aslı önceki kararın aslı üzerine eklenmektedir. Yorumlanan kararın aslının kenarına buna dikkat çeken bir ibare konulmaktadır.

Genel Mahkemenin, Adalet Divanı önünde kanun yollarına başvuru olan bir kararının yorumlanması istenildiği takdirde Genel Mahkeme, tarafları dinledikten sonra anılan kararın, Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından bir karar verilinceye

²²⁹ Erdem, s.64.

²³⁰ Arat, s.126.

dek yürütülmesinin durdurulmasına hükmedebilir. Aynı durum kararına karşı Genel Mahkemeye başvuru Kamusal Hizmetler Mahkemesi için de geçerlidir.

Mahkemece, yorum yapılırken karara herhangi bir ilave yapılamamakta yahut değişiklik getirilememektedir²³¹.

²³¹ Azrak, s.152.

SONUÇ

Üye Devletlerin egemenlik yetkilerinin Birlik lehine vazgeçtikleri kısımlarını bünyesinde toplayan Avrupa Birliği, Kurucu Antlaşmalarla sınırları çizilmiş olmakla birlikte tüm organ, kurum ve birimlerine özel yetki ve görevler vermektedir.

İptal davasının önemi işte bu noktada, kendilerine tanınan yetkiler ve pek tabii ki Birlik hukukunun genel ilkeleriyle sınırlı olarak faaliyet göstermekle yükümlü olan söz konusu kuruluşların tasarruflarının hukuka uygunluğunun yargısal denetiminden geçirilmesinde ve böylece Birlik hukukuna tabi olanları bu kurumların hukuka aykırı işlemlerinden korunmasının sağlanmasında ortaya çıkmaktadır. Öte yandan, Birlik kurum ve organlarının birbirlerinin yetki alanına tecavüz edip etmediklerinin denetlenmesini de bu yolla sağlamaktadır.

Temel amacı, Antlaşmaların uygulanmasında ve yorumlanmasında hukuka uyulmasını sağlamak olan Avrupa Birliği Adalet Divanının bu amaca hizmet doğrultusunda elindeki en büyük silahı da Birlik tasarruflarının hukuki denetiminin sağlanmasının en etkili yolu olan iptal davasıdır.

İptal davasındaki görev ve yetkileri, Kurucu Antlaşmalar, Avrupa Birliği Adalet Divanı Statüsü, Adalet Divanı, Genel Mahkeme ve Kamu Hizmetleri Mahkemesi Usul Tüzükleri ile belirlenmekte olan Avrupa Birliği Adalet Divanında; Mahkemelerin tümü iptal davalarına bakmakla görevli kılınmış olmasına karşın; Kamu Hizmetleri Mahkemesi'nin, Birlik Çalışanları ile Birlik arasındaki ihtilaflardan kaynaklanan iptal davalarına, Genel Mahkeme'nin, Antlaşmalarla Kamu Hizmetleri Mahkemesine verilen davalar ve Statü gereğince Adalet Divanı'na saklı tutulan davalar dışındaki iptal davalarına, Adalet Divanı'nın ise, bir Üye Devletçe; Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 108(2)/3. maddesi uyarınca Konseyce alınan kararlar, 207. maddesi uyarınca ticaretin korunmasına ilişkin önlemler hakkındaki bir Konsey tüzüğüne bağlı olarak Konseyce gerçekleştirilen tasarruflar, 291/2. maddesi uyarınca, Konsey'in uygulama yetkisi ile gerçekleştirilen tasarruflar haricindeki, Avrupa Parlamentosu, Konsey ya da bunların ortaklaşa hareket ettikleri hallerde ikisinin tasarruflarına ve Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 331/1. maddesi uyarınca Komisyonca gerçekleştirilen tasarruflara karşı açılan iptal davaları

ile Bir Birlik kurumunca; Avrupa Parlamentosu veya Konsey tarafından yahut bu iki kurumca ortaklaşa veya Komisyon veya Avrupa Merkez Bankası tarafından gerçekleştirilen yukarıda anılan tasarruflara karşı açılan iptal davalarına ilk derece mahkemesi sıfatıyla bakmakla yetkili kılındığı görülmektedir. Öte yandan Adalet Divanı, Genel Mahkemece verilen iptal kararlarının, Genel Mahkeme ise Kamu Hizmetleri Mahkemesi'nce verilen iptal kararlarının temyiz mercii olarak görev yapmaktadır.

Antlaşmalar, Statü ve Tüzüklerle çizilen bu yetki sınırları incelendiğinde eskiden genel görevli mahkeme olarak görev yapmakta olan Adalet Divanı'nın ilk derece mahkemesi sıfatıyla baktığı iptal davalarındaki yetkilerinin daha önemli görülen konularla sınırlandırılmasıyla, iş yoğunluğunun biraz hafifletilmeye ve daha nitelikli davalara kanalize edilmeye çalışıldığı, bu anlamda genel görevli mahkeme sıfatının da yavaş yavaş Genel Mahkeme'ye devredilmekte olduğu görülmektedir.

Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 263.maddesinde düzenlenen iptal davası; yasama tasarruflarının, Avrupa Parlamentosu'nun, Konsey'in, Komisyon'un ve Avrupa Merkez Bankasının tavsiyeleri ile görüşleri dışında kalan tasarrufları ile Avrupa Parlamentosu'nun üçüncü şahıslar karşısında hukuki etki doğuran tasarruflarının hukuka uygunluğunun denetlenmesine, aynı zamanda üçüncü şahıslar karşısında yasal sonuçlar doğurmayı amaçlayan Birlik organları, ofisleri veya dairelerinin tasarruflarının yasaya uygunluğunun incelenmesine hizmet etmektedir.

Birliğin hukuki tasarrufları, Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 288. maddesinde (eski madde 249 ATA); tüzük, yönerge, karar, tavsiye ve görüş olarak sayılmış olmasına karşın tavsiye ve görüşler Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 263.maddesi kapsamı dışında bırakılmıştır. Öte yandan, aynı maddenin Birlik organları, ofisleri veya dairelerinin üçüncü şahıslar karşısında hukuki sonuçlar doğurmayı amaçlayan tasarruflarının yasaya uygunluğunun inceleneceğine ilişkin hüküm fıkrası ile tavsiye ve görüşlere de üçüncü şahıslar karşısında hukuki sonuçlar doğurması şartıyla iptal davası açılabilmesi yolu tanındığı görülmektedir. Birlik organlarının hukuki tasarruflarının hukuki sonuç doğurabilecek nitelikte olup olmadığının belirlenmesi açısından ise, Avrupa Birliği Adalet Divanıca süregelen davalar neticesinde geliştirdiği kıstaslardan yararlanılmaktadır.

Birlik hukukunda iptal davasının davalıları hukuki tasarrufta bulunma yetkisine sahip tüm Birlik kurum,organ yahut birimleri olabiliyorken, davacıları olarak Üye Devlet, Konsey, Komisyon, Avrupa Parlamentosu, Sayıştay, Avrupa Merkez Bankası ve Lizbon Antlaşması ile bunlar arasına dahil olan Bölgeler Komitesi ile gerçek ve tüzel kişiler sayılmakta olup iptal davası açabileceği öngörülen Üye Devletler ve Birlik kurumları ile özel kişiler arasında iptal davası açma haklarının kısıtlanıp kısıtlanmamasına göre bir ayrıma gidilmektedir. Buna göre, Üye Devletler, Konsey, Komisyon ya da Avrupa Parlamentosu iptal davası açma haklarının hiçbir kısıtlamaya yahut şarta tabi tutulmamış olması nedeniyle ayrıcalıklı davacılar olarak, Sayıştay, Avrupa Merkez Bankası ve Bölgeler Komitesi, iptal davası açma haklarının yalnızca yetkilerini korumak amacı sınırlandırılmış olması nedeniyle yarı ayrıcalıklı davacılar olarak (Avrupa Yatırım Bankası Yönetim Kurulu da Statüsü'nden kaynaklanan yükümlülüklerin yerine getirilmesi bakımından 230.maddede tanınan iptal davası yolunu işletebilmektedir.), özel kişilerde diyebileceğimiz her gerçek veya tüzel kişi, ise iptal davası açma haklarının ancak kendilerine yöneltilen veya kendilerini şahsen ilgilendiren tasarruflar ve kendilerini doğrudan ilgilendiren ve uygulama önlemlerini gerektirmeyen tüzük karakterli hukuki tasarruflarla sınırlandırılmış olması nedeniyle ayrıcalıklı olmayan davacılar olarak adlandırılmaktadır.

Avrupa Topluluğu Antlaşması 230.maddesinde birlikte, Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 263.maddesinde ise öngörülen hallerde ayrı ayrı aranacağı açıkça belirtilen bireysel ilgi ve doğrudan ilgi kavramlarının içerikleri ise Avrupa Birliği Adalet Divanı içtihatları ile doldurulmaktadır. Buna göre, bir Birlik tasarrufunun davacının menfaatleri üzerinde başkaca bir makamın takdirine yahut ilgili Üye Devletin herhangi bir uygulamasına gerek kalmaksızın etki doğurduğu hallerde doğrudan ilginin varlığı kabul edilmekteyken, bir kararın muhatabı olmayan bir kişinin anılan kararın kendisini belli kişisel nitelikleri ya da diğer kişilerden ayıran koşullar nedeniyle etkilemesi ve bu suretle kararın muhatabı olduğu kişiyi ilgilendirdiği şekilde kendisini de ilgilendirmesi halinde bireysel ilginin varlığının kabul edildiği görülmektedir.

Avrupa Birliği Adalet Divanı, belli kişisel nitelikler yahut koşullar ararken, Plaumann'ın aslında açık ya da kapalı bir kategoriye girmek suretiyle diğer

kişilerden ayrılıp ayrılmadığını test etmektedir. Daha sonraki davalarda temel kriter olarak uygulanan kapalı kategori testine göre, kişinin başkasına yönelmiş bir karar yahut tüzük şeklindeki kararlar doğrudan ilgili olduğunun tespiti için, ilgili tasarruf yürürlüğe girdiğinde bu tasarruftan etkilenen sabit sayıda kişiyi kapsayan bir gruba dahil olması gerekmektedir.

Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 263.maddesinin son fıkrası uyarınca iptal davası, tasarrufun ilan edilmesini, davacıya tebliğini ya da bunların olmadığı hallerde davacının tasarrufu öğrendiği andan itibaren iki ay içerisinde açılmalıdır. İki aylık süre hak düşürücü ve kesin nitelikte olduğundan Avrupa Birliği Adalet Divanı süreyi resen araştırır ve süre geçmişse davayı reddeder ancak tasarruf üzerindeki sakatlığın ciddi ve açık olması durumunu ifade eden yokluk hali bu kuralın istisnasını oluşturmaktadır.

İptal davası açılması için öngörülen sürenin kaçırılması halinde ise Avrupa Birliği Adalet Divanı önünde başka bir dava görülürken bir genel nitelikli tasarrufun uygulanması gerektiğinde, tarafların her birince o tasarrufun hukuka aykırılığının iki aylık dava açma süresinin sona erip ermediğine bakılmaksızın iptal nedenlerine dayanılarak bir defa olarak ileri sürülmesi mümkün olup başarılı olunması halinde, sadece o davaya mahsus olarak söz konusu genel nitelikli tasarrufun uygulanma kabiliyeti bertaraf edilerek, ona dayanan tasarruf iptal edilmektedir.

Avrupa Birliği Mahkemelerinde dava açabilmek için öngörülen şekli koşullar ise, Avrupa Birliği Adalet Divanı Statüsü, Avrupa Birliği Adalet Divanı Usul Tüzüğü, Avrupa Birliği İlk Derece Mahkemesi Usul Tüzüğü ve Avrupa Birliği Kamu Hizmetleri Mahkemesi Usul Tüzüğünde belirtilmiştir.

İdari işlemlerin sakatlığı teorisinin aynen kabul gördüğü Birlik Hukukunda, Birlik tasarruflarının iptal sebepleri: Yetkisizlik, Esaslı şekil sakatlığı, Antlaşmanın veya onun yürütülmesinde uygulanan Birlik normunun ihlali ve Yetkinin kötüye kullanılması olarak sayılmaktadır. Birlik Mahkemeleri yetkisizlik ve esaslı şekil sakatlığı hallerini resen gözetmekte olup diğer iki sebep ise ancak taraflarca ileri sürülürse incelenmektedir.

Mahkemece karara bağlanan dava, kararın açıklanmasıyla sona ermektedir.

İptal davasının reddedilmesi halinde verilen ret kararı kural olarak nisbi anlamda kesin hüküm teşkil etmekte ve taraflar arasında etkili olmaktadır.

Davanın kabul edilmesi halinde ise verilen iptal kararı ise açıklandığı andan itibaren herkes için bağlayıcı nitelik taşımakta olup mutlak anlamda kesin hüküm teşkil etmektedir. İptal davasının sonuçları doğrudan ve dolaylı sonuçları olarak iki grupta incelenmektedir. İptal kararının dolaylı sonuçları ise çalışmamızda iptal kararının, tasarrufun iptal edilmeyen hukuka uygun olan kısmına etkisi, iptal edilen tasarruflara dayanılarak çıkarılmış olan diğer tasarruflara olan etkisi ve son olarak da iptal edilen tasarrufların icrası için Üye Devletlerce alınan önlemlere olan etkisi olarak üç başlık altında incelenmiştir.

Gerçekleştirdiği tasarruf iptal edilen kurum ya da kurumlar, Adalet Divanı'nın kararının uygulanması için gerekli tedbirleri almakla yükümlüdürler, bu yükümün yerine getirilmemesi halinde ise, Antlaşmada özel bir hüküm öngörülmemekle birlikte ilgili kuruma karşı hareketsizlik davası açılabilen ya da oluşan zararların tazmini istenilebilmekte, öte yandan iptal kararı üzerine Birlik kurumunca gerçekleştirilen yeni tasarrufun hukuka aykırı olması halinde ise bu tasarrufa karşı da iptal davası açılabilir.

Avrupa Birliği Adalet Divanı'nın yasal kesinlik veya meşru beklentilerin korunması ilkesinin gözetilmesi gereği ya da Mahkeme tarafından iptal edilen tasarrufun etkilerinin, ilgili kurum tarafından yenisi kabul edilinceye kadar askıya alınması ihtiyacı nedeniyle Avrupa Topluluğu Antlaşmasının 231.maddesi uyarınca, tüzüklerle ilgili olarak Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından gerekli görülmesi halinde, iptal edilen tüzüğün bazı veya tüm maddelerinin yürürlükte kalmasına hükmedilebilmekteyken, Avrupa Birliğinin İşleyişine Dair Antlaşmanın 264. maddesi ile bu imkan tüm tasarruflar için getirilmiştir.

İptal kararlarına karşı kanun yolları ise olağan kanun yolları ve olağanüstü kanun yolları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Olağan kanun yollarına ilişkin olarak; açıklandıkları anda kesin hüküm gücüne haiz olan Adalet Divanı kararlarına karşı başvurulabilecek olağan bir kanun yolu bulunmadığı, Genel Mahkemenin kararlarına karşı hukuki sorunlarla sınırlı olmak şartıyla Adalet Divanı önünde, Kamu Hizmetleri Mahkemesinin kararlarına karşı ise Genel Mahkeme'de temyiz yolunun açık olduğu görülmektedir.

Olağanüstü kanun yolları çerçevesinde ise; katılma olanağı bulamadıkları bir davada verilen bir kararın hakları zarara uğrayan ilgililere üçüncü şahıs olarak

başvurma ve itirazın kabulü halinde kararın değiştirilmesi imkanı veren “üçüncü kişinin itirazı”, yargılama sırasında bilinmeyen bazı olay ve kanıtların mahkemece verilen hükmün kesinleşmesinden sonra ortaya çıkması halinde kararın değiştirilmesi imkanı tanıyan “yargılamanın yenilenmesi” ve mahkemenin nihai kararının anlamı ve kapsamı hususunda bir kuşku yahut duraksamanın oluşması halinde, taraflardan birisinin başvurusu üzerine Mahkemece kararın yorumlanarak açıklık getirilmesi anlamına gelen ve bazı hukuk sistemlerinde açıklama adı altında ifade bulan “kararın yorumu” olarak adlandırılan kanun yolları incelenmiştir.

Sonuç itibarıyla, çalışmamızda tüm hukuki temelleri ve nitelikleri üzerinde yükselen dinamik süreci ve neticeleri ile ifade imkanı bulan iptal davasının, gerek Avrupa Birliği kurumlarını ve Birliğe Üye Devletleri, gerekse Üye Devlet vatandaşı olup olmaması aranmaksızın bu Avrupa Birliği çatısı altındaki tüm gerçek ve tüzel kişileri Birlik idaresinin hukuka aykırı ve keyfi uygulamalarından koruyan en etkili yargı yolu olduğu bilincinin hızla yayıldığı, bu itibarla Birliğin değişen ve gelişen ihtiyaçları çerçevesinde kabul edilen Antlaşmaların ve diğer Birlik mevzuatının Avrupa Birliği Adalet Divanı tarafından somut olaylar için geniş bir şekilde yorumlanmasıyla şekillenen içtihatların Lizbon Antlaşması ile Antlaşma metninde yer bulduğu görülmekle Birlik içerisinde hakların en üst düzeyde korunmasının sağlanması amacıyla iptal davasının kapsamının genişletildiği kanaatine tarafımızca varılmıştır.

KAYNAKLAR

ANADOLU, F. Kerim. “Avrupa Birliği Adalet Divanı”, **Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:11, Sayı:3-4, 2003, ss.357-371.

ARAT, Tuğrul. **Avrupa Toplulukları Adalet Divanı**, Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluğu Araştırma ve Uygulama Merkezi Araştırma Dizisi Yayın No:3, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1989.

ARSAVA, Füsün. “Nice Antlaşmasının Getirdikleri”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt:1, Sayı:2, 2002, s.18, www.dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/16/2/377.pdf, (9.6.2010).

AZRAK, Ali Ülkü. **Avrupa Topluluklarında İdari Yargının Genel Esasları**, İstanbul Üniversitesi Yayın No:3072, Siyasal Bilimler Fakültesi Yayın No:8, Gür-Ay Matbaası, İstanbul, 1982.

BAYKAL, Sanem. “Avrupa Topluluğu Hukukunda İptal Davası ve Özel Kişilerin Davacı Olabilme Koşulları: Topluluk İctihadı Işığında Bir İnceleme”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:54, Sayı:3, 2005, s.195-222.

BAYKAL, Sanem. **Avrupa Birliği Hukukunda Tazminat Davası**, Ankara, 2006.

BEER, Gerhard. **Development of Judicial Control of the European Communities**, Martinus Nijhoff Publishers, Netherlands, 1981.

BOZKURT, Enver, Mehmet Özcan, Arif Köktaş. **Avrupa Birliği Hukuku**, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.,Ankara, 2004.

BOZKURT, Enver, Mehmet Özcan, Arif Köktaş. **Avrupa Birliği Temel Mevzuatı**, Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.,Ankara, 2005.

BROWN, L. Neville ve Tom Kennedy. **The Court of Justice of the European Communities**, Sweet&Maxwell, London, 1994.

CAN, Hacı. **Avrupa Birliği'nin Kurucu Antlaşmaları**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2009.

CAN, Hacı. "Avrupa Birliği Yargı Düzeninin Yapısal Temelleri", **Legal Mali Hukuk Dergisi**, Cilt:4, Sayı:39, İstanbul, 2008, ss.569-590.

DEARDS, Elspeth ve Slyvia Hargreaves. **European Union Law Textbook**, Oxford University Press, United States, 2004.

ERDEM, Özlem. **Avrupa Topluluğu Hukukunda İptal Davası (Türk İdare Hukuku ile Karşılaştırmalı Bir İnceleme)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ankara,1997.

EREN, Fikret. **Borçlar Hukuku Genel Hükümler**, 6.Bası, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 1998.

FAİRHUST, John ve Christopher Vincenzi. **Law of the European Community**, Pearson Education Limited, Great Britain.

GENÇ, M. Zeki. "Avrupa Topluluğu Adalet Divanının Yetkileri ve İşleyişi", **İstanbul Barosu Dergisi**, Cilt:63, Sayı:1-2-3, 1989, ss.53-78.

GORMLEY, Laurence W., P.J.G. Kapteyn ve P. VerLoren van Themaat. **Introduction to the Law of the European Communities**, Kluwer Law International, London, 1998.

GÜNEŞ, Ahmet M. "Lizbon Antlaşması Sonrası Avrupa Birliği", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:XII, Sayı:1-2, 2008, ss.739-772

http://www.hukuk.gazi.edu.tr/editor/dergi/12_29.pdf, , (30.6.2010).

HANLON, James. **European Community Law**, Sweet-Maxwell, London, 1998.

HARSPOOL, Margot, Mark Attew, Antonio Bavasso, Nicholas Emliliou, Niamh Moloney, Vera Sacks. **European Union Law**, Butterworths, London, Edinburgh, Dublin, 1998.

HARTLEY, T.C. **The Foundations of European Community Law**, Oxford University Press, 2003.

İNAN, Yüksel ve Sertaç Başeren. “Avrupa Toplulukları Adalet Divanının Yargı Yetkisi”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt:19, Sayı:3, Ankara, 1986.

KACZOROWSKA, Alina. **European Union Law**, Routledge-Cavendish, London and Newyork, 2009.

KANTEK, Tomris. “Avrupa Birliği Adalet Divanı”, **Türkiye Noterler Birliği Hukuk Dergisi**, Sayı:124, 2004.

KENT, Penelope. **Law of the European Union**, Third Edition, Pearson Education, Essex, 2001.

LASOK, D. ve J.W. Bridge. **Law and Institutions of the European Communities**, Butherworths, London, Dublin, Edinburgh, 1991.

Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu. **Avrupa Toplulukları Konusunda Araştırmalar**, Maliye ve Gümrük Bakanlığı Araştırma, Planlama ve Koordinasyon Kurulu Yayın No:1988/303, Ankara, 1988.

MANN, Clarence J. **The Function of Judicial Decision in European Economic Integration**, Martinus Nuhoff-The Hague, Netherlands, 1972.

MATHİJSEN, P.S.R.F. **A Guide to Union Law**, Sweet&Maxwell, London, 1999.

PAZARCI, Hüseyin. “Topluluk Hukukunun Üye Devletler Hukukları ile İlişkisi”, **Avrupa Topluluğu Hukuku Sempozyumu**, Danıştay Yayınları, Ankara, 1990.

SHAW, Josephine. **European Community Law**, The Macmillan Press ,London,1993.

SOYKAN ADAOĞLU, Hacer. “AT Hukukuna Aykırı Hukuki Tasarrufların İptalinde Kişilerin Rolü”, www.auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-2006-55-02/AUHF-2006-55-02_Adaoğlu.pdf , (12.2.2010).

SUNGURTEKİN ÖZKAN, Meral. **Avrupa Birliği/Avrupa Topluluğu Usul Hukukuna Giriş**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2009.

TEKİNALP, Ünal ve Gülören Tekinalp. **Avrupa Birliği Hukuku**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2000.

TEZCAN, Ercüment, **Avrupa Birliği Kurumlar Hukuku**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2001.

<http://eur-lex.europa.eu/JOIndex.do>